

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Donata Dainauskaitė

**NEDIRBANČIO, NESIMOKANČIO IR MOKYMUOSE
NEDALYVAUJANČIO JAUNIMO INTEGRACIJOS Į DARBO
RINKĄ GALIMYBIŲ VERTINIMAS LIETUVOJE**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas

Doc. dr. Rūta Brazienė

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

**NEDIRBANČIO, NESIMOKANČIO IR MOKYMUOSE
NEDALYVAUJANČIO JAUNIMO INTEGRACIJOS Į DARBO
RINKĄ GALIMYBIŲ VERTINIMAS LIETUVOJE**

Baigiamasis magistro projektas

Socialinė politika (kodas 621L40002)

Vadovas

(parašas) Doc. dr. Rūta Brazienė
(data)

Recenzentas

(parašas) Doc. dr. Irena Luobikienė
(data)

Projektą atliko

(parašas) Donata Dainauskaitė
(data)

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS**SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS**

(Fakultetas)

Donata Dainauskaitė

(Studento vardas, pavardė)

Socialinė politika, 621L40002

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

„Nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo integracijos į darbo rinką galimybių vertinimas Lietuvoje“

AKADEMINIO SAŽINGUMO DEKLARACIJA

20 17 m. sausio 9 d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano, **Donatos Dainauskaitės**, baigiamasis projektas tema „Nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo integracijos į darbo rinką galimybių vertinimas“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Dainauskaitė, Donata. *Nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo integracijos į darbo rinką galimybių vertinimas Lietuvoje*. Magistro baigiamasis projektas / vadovas doc. dr. Rūta Brazienė; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Mokslo kryptis ir sritis: Socialinė politika

Reikšminiai žodžiai: *neveiklus jaunimas, NEET, jaunimo politika, galimybės, Europos sąjunga, socialinė atskirtis, darbo rinka*.

Kaunas, 2017. 82 p.

SANTRAUKA

Baigiamajame magistro projekte analizuojama niekur nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo (toliau NEET) situacija Lietuvoje. Situacijos analizė nukreipta į šios tikslinės grupės galimybių vertinimą bandant integruotis į darbo rinką. Pastaruoju metu Europoje daug dėmesio skiriama jaunimo nedarbo klausimui spręsti, ieškoma priežasčių, kodėl tiek daug jaunų žmonių nesugeba susirasti darbo arba tiesiog nėra suinteresuoti integruotis į darbo rinką. Jauniems asmenims, kurie priskiriami NEET rizikos grupei – didėja rizika patirti socialinę atskirtį, todėl svaru, kokių priemonių bus imtasi, kad būtų to išvengta.

Darbe išsikeltais tyrimo probleminiais klausimais bandoma atsakyti kokiomis užimtumo priemonėmis galima skatinti NEET jaunimo rizikos grupę įsitraukti į darbo rinką Lietuvoje ir kokias rekomendacijas jaunimo užimtumo politikos tobulinimui būtų galima pateikti. Tyrimo objektas – niekur nedirbantis, nesimokantis ir mokymuose nedalyvaujantis 15-29 m. jaunimas. Tyrimo tikslas - išanalizuoti NEET jaunimo situaciją Lietuvoje: aptarti įtraukties į darbo rinką problemas ir galimybes. Pastarajam tikslui pasiekti išsikelti penki uždaviniai: 1) Pateikti teorinius aspektus apie NEET; 2) Atlikti NEET jaunimo situacijos analizę; 3) Atlikti priemonių, skirtų pagerinti NEET jaunimo integraciją į darbo rinką, analizę; 4) Ištirti NEET jaunimo įsidarbinimo galimybes Lietuvoje; 5) Pateikti siūlymus ir rekomendacijas. Tyrimo metodologija paremta ekspertinių interviu atlikimu su pasirinktais specialistais iš SADM, JRD, TDB ir NVO bei sudaryta NEET jaunuolių *focus* grupe.

Gauti tyrimo analizės rezultatai padėjo išsiaiškinti kokie bruožai yra būdingi Lietuvos NEET jaunuoliams ir su kokiomis problemomis ši tikslinė grupė dažniausiai susiduria. Įvardintos pagrindinės galimybės, kurių pagalba NEET jaunimas gali lengviau integruotis į darbo rinką. Atskleisti pagrindiniai trūkumai, susiję su šiandieniniu jaunimo politikos įgyvendinimu, kuris orientuotas į NEET jaunimą.

Dainauskaitė, Donata. *Evaluation of Integration Possibilities into the Labour Market of Youth not in Employment, Education or Training in Lithuania*: Master's thesis in Social Policy/ supervisor doc. dr. Rūta Brazienė. The Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: Social policy

Key words: inactive youth, NEET, youth policy, opportunities, European Union, social exclusion, labor market.

Kaunas, 2017. 82 p

SUMMARY

Master's final project analyzed not involved in employment, education or training youth (NEET) situation in Lithuania. Situation analysis focused on this target group assessment of the options when trying to integrate into the labor market. Recently in Europe a lot of attention is given to the youth unemployment issue, searching for reasons why so many young people fail to find work or simply are not interested in integration into the labor market. For young people, who are classified as NEET risk group - the risk of social exclusion increase, therefore it is important what measures will be taken to prevent it.

Problematic issues, set in the paper, attempt to answer what employment measures may encourage NEET youth risk groups involve in labor market in Lithuania and what recommendations on youth employment policy development can be given. The object of the research – unemployed, not involved in education or training youth between 15 -29 years old. Research aim - to analyze NEET youth situation in Lithuania: to discuss the inclusion into the labor market challenges and opportunities. To achieve the objective five targets were raised: 1) Submit theoretical aspects of NEET; 2) Perform NEET youth situation analysis; 3) Make measures, designed to improve NEET youth integration into Labor Market, analysis; 4) Examine NEET youth employment opportunities in Lithuania; 5) Submit proposals and recommendations. The research methodology is based on the performance of expertise interviews with selected experts from The Ministry of Social Security and Labour, Youth Affairs Department, Territorial Labour Exchange and NGOs and the establishment of NEET young people in the focus group.

Research analysis results helped to clarify what features are typical to Lithuania NEET young people and what problems this target group usually encounters. Main opportunities, which help NEET youth more easily integrate into the labor market was named. Main issues, associated with today's youth policy implementation, oriented on NEET youth was revealed.

TURINYS

SANTRAUKA	4
SUMMARY	5
SANTRUMPOS	8
LENTELĖS	9
PAVEIKSLAI	10
TERMINŲ PAAIŠKINIMŲ SĄRAŠAS	11
ĮVADAS.....	12
I. NEET SAMPRATOS IR JOS ATsirADIMO TEORINIAI ASPEKTAI.....	14
1.1. Jaunimo nedarbas	14
1.2. Socialinės atskirties ir gerovės valstybės vaidmuo.....	15
1.3. NEET jaunimo sampratos atsiradimas	20
1.3.1. Jaunimo nedarbo ir NEET rodiklių skirtumai.....	24
1.3.2. NEET rodiklio išmatavimas.....	25
1.4. Veiksniai lemiantys patekimą į NEET rizikos grupę	27
1.4.1. Šeimos aplinkos rizikos faktorius.	27
1.4.2. Žemos namų ūkių pajamos.	29
1.4.3. Žemas išsilavinimo lygis.....	29
1.4.4. Tam tikros negalios turėjimas.	29
1.4.5. Imigracijos pasekmė.	29
1.4.6. Gyvenimas atokiose vietovėse.	30
1.4.7. Jaunuolio asmeninis rizikos faktorius.....	30
1.5. NEET pogrupiai.....	31
1.6. NEET Europoje	33
1.6.1. Dažniausiai pasitaikantys NEET modeliai tarp Europos šalių	33
II. EUROPOS IR LIETUVOS NEET SITUACIJA: POLITIKA IR RODIKLIŲ TENDENCIJOS... 36	36
2.1. NEET jaunimo situacijos analizė Lietuvoje	36
2.1.1. NEET jaunimo statistiniai duomenys Lietuvos regionuose.....	39
2.1.2. Jaunimo užimtumo politikos įgyvendinimas Lietuvoje.....	41
2.2. NEET jaunimo situacijos analizė Europoje.....	45
III. LIETUVOS NEET JAUNIMO INTEGRACIJOS Į DARBO RINKĄ GALIMYBIŲ VERTINIMO REZULTATAI..... 46	46
3.1. Metodikos pagrindimas: grupinis interviu (focus) grupė/ ekspertiniai interviu	46
3.2. NEET jaunimo focus grupės tyrimo rezultatai ir interpretacija	48
3.3. Pasirinktų ekspertų interviu tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija	58

3.3.1. NEET sampratos interpretacija	58
3.3.2. NEET jaunimo charakteristikos Lietuvos kontekste.....	59
3.3.3. Lietuvos NEET jaunimui skirtos integracijos į darbo rinką galimybės ir jų vertinimas	65
IŠVADOS.....	72
SIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS	74
LITERATŪRA.....	75
PRIEDAI.....	78

SANTRUMPOS

EK – Europos Komisija

EP – Europos Parlamentas

EURES – užimtumo tarnybų bendradarbiavimo tinklas

ES – Europos Sąjunga

JDC – Jaunimo darbo centras

JRD – Jaunimo reikalų departamentas

LR – Lietuvos Respublika

LSD – Lietuvos statistikos departamentas

NEET – niekur nedirbantis, nesimokantis ir mokymuose nedalyvaujantis jaunimas (angl. santrumpa)

NVO – Nevyriausybinės organizacijos

SADM – Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

TDO – Tarptautinė darbo organizacija

TDB – Teritorinė Darbo birža

LENTELĖS

1 lentelė. NEET koncepcijos ištraukos	21
2 lentelė. Skirtumai tarp jaunimo nedarbo ir NEET rodiklių	24
3 lentelė. Jaunimo nedarbo ir NEET rodiklių skaičiavimo skirtumai.....	24
4 lentelė. NEET bruožai skirtingose Europos valstybių grupėse.....	35
5 lentelė. Į NEET jaunimo grupę labiausiai orientuotos intervencijos Lietuvoje.....	43
6 lentelė. Įgytas išsilavinimas	48
7 lentelė. Savarankiškumas darbo paieškose	50
8 lentelė. Registracija darbo biržoje	50
9 lentelė. Asmeninių pastangų vertinimas darbo paieškose	51
10 lentelė. Priežastys lemiančios nesėkmingą integraciją į darbo rinką.....	52
11 lentelė. Lietuvoje vykdomų užimtumo skatinimo priemonių vertinimas	54
12 lentelė. NEET sampratos apibūdinimas, pagrindiniai bruožai.	58
13 lentelė. Darbo biržos įgyvendinamų aktyviosios darbo rinkos politikos priemonių vertinimas	67
14 lentelė. JGI projektuose suteikiamų galimybių vertinimas.....	70
15 Lentelė. ES valstybių NEET rodiklis ir gerovės valstybės modelis.	81

PAVEIKSLAI

1 pav. Socialinės atskirties aspektai ir veiksniai.....	17
2 pav. NEET rizikos asmens atpažinimo schema.....	26
3 pav. Tapimo NEET rizikos veiksniai.....	27
4 pav. NEET modeliai tarp Europos šalių.....	33
5 pav. Duomenys apie Lietuvos jaunimo 14-29 m. amžiaus intervale.....	37
6 pav. Lietuvos NEET rodiklis 15-29 m. 2006-2015 m. laikotarpyje.....	37
7 pav. Tapimo NEET jaunuoliu schema.....	39
8 pav. NEET padėtis regionuose.....	40
9 pav. Jaunimo politikos valdymo modelis.....	42
10 pav. NEET 15-29 m. rodiklis Europos valstybėse.....	45
11 pav. NEET situacija Lietuvos regionuose.....	82

TERMINŲ PAAIŠKINIMŲ SĄRAŠAS

Darbo rinka – vieta, kur darbuotojai ir darbdaviai bendrauja vieni su kitais. Šis bendravimas paremtas darbiniais santykiais. Šioje rinkoje darbdaviai konkuruoja norėdami pasisamdyti kuo geresnį darbuotoją, taip pat darbdaviai konkuruoja tarpusavyje. Savo ruožtu darbuotojai konkuruoja vieni su kitais dėl geresnės darbo vietos, kuri reiškia geresnias socialines garantijas bei darbo užmokestį. (Economicimes, 2016).

NEET - jaunų asmenų grupė, kurių amžius yra intervale nuo 15 iki 24 metų (Lietuvoje amžiaus intervalas nuo 15 iki 29 metų) ir kurie nedalyvauja švietimo sistemoje ar su darbu susijusiuose mokymuose bei taip pat nėra darbo rinkos dalyviai (EPALE, 2016).

Gerovės valstybė – valstybės modelis, kuris buvo sukurtas Vakarų Europoje. Modelio pagrindinės funkcijos įvardijamos kaip socialinės lygybės įtvirtinimas, standartinių rizikų mažinimas bei teikiama socialinė parama (Žigaras, 2001).

Jaunimo garantijų iniciatyva – 2013 m. balandžio 22 d. ES Tarybos paskelbta rekomendacija dėl iniciatyvos, kuria siekiama mažinti jaunimo nedarbo situaciją bei pagerinti NEET jaunuolių padėtį. Pastaroji iniciatyva imta įgyvendinti nuo 2014 m. (Lietuvos darbo birža, 2016).

Darbo birža – valstybinė, biudžetinė įstaiga, kuri kartu su jai pavaldžiais smulkesniais teritoriniais vienetais (teritorinėmis darbo biržomis) įgyvendina darbo rinkos užimtumo ir užimtumo rėmimo politiką (Lietuvos Darbo biržos nuostatai, I skyrius).

IVADAS

Kiekvienos šalies viena iš pagrindinių siekiamybių yra gerovės valstybės kūrimas savo gyventojams. Gerovės valstybę trumpai apibrėžiant galima įvardinti kaip valstybės reguliuojamą socialinių institutų visumą – socialinę sistemą, kurioje kiekvienam valstybės piliečiui turi būti užtikrinta minimali gerovė, pasireiškianti per socialines garantijas. Visų gerovės valstybės modelių egzistavimo pagrindas yra geras šalies ekonominis išsivystymas; sukuriant ekonominį prieaugį – jį galima padalinti visiems gyventojams - ypatingai remiant tuos žmones, kurie patenka į skurdo ir nepritekliaus rizikos grupes; kurie negali sau ir savo šeimoms užtikrinti būtiniausių pragyvenimo priemonių. Škotų kilmės ekonomistas Smith (1776) teigė, kad kuo didesnis gyventojų skaičius, tuo bus užtikrinama didesnė darbo jėga; o juo didesnė darbo jėga, tuo daugiau ji bus pajėgi sukurti nacionalinio produkto. Taigi, šiuo atveju gyventojai yra vienas iš tų pagrindinių veiksnių, kurie kuria ekonominį augimą.

Jaunimas yra labai potenciali darbo jėga viso pasaulio darbo rinkoje, o jaunimo užimtumas vertinamas kaip vienas pagrindinių tvaraus ES ekonomikos augimo elementų (ESTEP ataskaita, 2013). Paradoksalu, tačiau mažėjantis jaunimo užimtumas bei didėjantis jaunų asmenų nedarbas tapo nemažu galvosūkiu visoms ES valstybėms. Bandytas išsiaiškinti, kas lemia jaunimo užimtumo ir integracijos į darbo rinką problemas, suformulavo naują sąvoką – NEET. Trumpinys apibūdina bedarbius ir neaktyvius jaunus asmenis. Pastarasis terminas tapo kaip standartizuotas rodiklis, apimantis atitinkamą jaunų asmenų amžiaus intervalą.

Temos aktualumas. Vykstant įvairiems socialiniams bei ekonominiams pokyčiams - jaunimas tampa kaip viena iš pažeidžiamiausių socialinių grupių. Darbdaviams įdarbinti jaunus, neturinčius darbinės patirties asmenis sudėtinga ir daugeliu atveju nenaudinga dėl darbinių įgūdžių stokos. Savo ruožtu jauni asmenys ilgiau lieka išlaikomi tėvų, yra linkę ilgesnį laikotarpį praleisti švietimo sistemoje ir į darbo rinką integruojasi pakankamai vėlai. Taip pat nedžiugina ir statistiniai duomenys, kurie iliustruoja jaunimo nedarbo lygį Lietuvoje. 2014 metų Lietuvos statistikos departamento duomenimis, jaunimo nedarbas šalyje siekė daugiau nei 21%. Tačiau šis rodiklis neatspindi realiosios situacijos, nes į statistiką yra įtraukiami ir tie jauni asmenys, kurie dalyvauja švietimo sistemoje, t.y. dar mokosi mokykloje, studijuoja universitete ar kitoje aukštojo mokslo įstaigoje. Atsižvelgiant į tai, tikslesnę jaunimo bedarbystės situaciją galima apibūdinti remiantis niekur nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo rodikliu – NEET.

Temos naujumas. 2013 metais Briuselyje vykusiam Europos Vadovų Tarybos susitikime buvo patvirtintas planas kovai su jaunimo nedarbu. Šis planas numato „*Jaunimo garantijų*“ iniciatyvos įgyvendinimą 2014-2020 metų laikotarpyje. Lietuvoje ši iniciatyva pradėta įgyvendinti nuo 2014 metų

sausio 1 dienos. Minėtos iniciatyvos tikslas – sėkmingesnis jaunimo nuo 15 iki 29 metų amžiaus grupės įsivertinimas darbo rinkoje arba įsitraukimas į mokymų ar kito tobulėjimo veiklą. (Lietuvos Darbo birža, 2014) Iniciatyvos sukūrimas rodo, kad jaunimo nedarbo problema išlieka opi visoje Europoje. 15 – 29 metų asmenys yra įvardijami kaip rizikos grupė, kuriai dėl skirtingų priežasčių ir/ar jų kompleksu yra sunku įsivertinti darbo rinkoje. Svarbu pažymėti, kad šiuo metu NEET jaunimo problemų sprendimo klausimas yra Lietuvos ir ES Jaunimo politikos prioritetas.

Tyrimo probleminiai klausimai: Kokiomis užimtumo priemonėmis galima skatinti NEET jaunimo rizikos grupę įsitraukti į darbo rinką Lietuvoje? Kokias rekomendacijas jaunimo užimtumo politikos tobulinimui galime pateikti?

Tyrimo objektas: nedirbantis ir nesimokantis jaunimas (NEET).

Tyrimo dalykas: NEET jaunimo Lietuvoje galimybės.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti NEET jaunimo situaciją Lietuvoje: aptarti įtraukties į darbo rinką problemas ir galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pateikti teorinius aspektus apie NEET.
2. Atlikti NEET jaunimo situacijos analizę.
3. Atlikti priemonių, skirtų pagerinti NEET jaunimo integraciją į darbo rinką, analizę.
4. Ištirti NEET jaunimo įsidarbinimo galimybes Lietuvoje.
5. Pateikti siūlymus ir rekomendacijas.

Projekto tyrimo metodai. Tyrimo problemai atskleisti, darbe buvo remiamasi šiais tyrimo būdais: mokslinės literatūros analizė, teisinių bei strateginių dokumentų analizė, antrinė duomenų analizė, statistinių duomenų analizė, ekspertiniai interviu bei fokus grupės metodas. Kiekvienam išsikeltam darbo uždaviniui spręsti yra pasitelktas vis kitas tyrimo metodas ar jų kombinacija. Gauti duomenys atspindi Lietuvoje gyvenančio, niekur nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo populiaciją.

Projekto struktūra. Projektą sudaro: projekto santraukos lietuvių ir anglų kalbomis; turinys; santrumpų ir terminų paaiškinamieji sąrašai; įvadas; teorinio, analitinio bei praktinio temos pagrindimo dalys; išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas, priedai.

- Darbo apimtis 82 psl.
- Darbe pateikiamų lentelių ir paveikslų skaičius: 15 lentelių ir 11 paveikslai.
- Literatūros sąrašas: 40 šaltiniai.

I. NEET SAMPRATOS IR JOS AT SIRADIMO TEORINIAI ASPEKTAI

Šiame skyriuje pateikiama NEET samprata ir jos kilmės prielaidos; svarstomas gerovės valstybės ir socialinės atskirties vaidmuo NEET sampratoje. Toliau bus aiškinamos priežastys, lemiančios jaunų asmenų patekimą į niekur nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo rizikos grupę. Pateikiamos NEET rodiklio apskaičiavimo charakteristikos. Susipažinus su minėtais dalykais pereinama prie NEET situacijos aptarimo Europoje ir Lietuvoje.

1.1. Jaunimo nedarbas

Jaunimo sąvokai apibūdinti unikalūs apibrėžimo nėra. Kiekviena valstybė turi savitą jaunimo sampratą, kuri laikui bėgant gali kisti. Dauguma šių apibrėžimų priklauso nuo kultūrinių, institucinių ar socialinės politikos klausimų. Tokios pasaulinės institucijos kaip Jungtinės Tautos (toliau JT) ir Tarptautinė darbo organizacija (toliau TDO) jaunimu laiko tuos asmenis kurių amžius yra nuo 15 iki 24 metų. Jaunimo kategorija yra apibrėžiama pagal chronologinį amžių. Teisiškai minimalus jaunimo amžius gali varijuoti, kai kalbama apie tokias sritis kaip santuoka, baudžiamoji atsakomybė, balsavimo teisė, galimybė įsigyti alkoholinių gėrimų, sutikimo gavimas gydymui ar privalomoji karo tarnyba. Jaunimas gali būti traktuojamas kaip ekonominė ar socialinė sąvoka, besisiejanti su atskira gyvenimo ciklo stadija – etapas tarp vaikystės ir pilnametystės (Curtain, 2001). Savo ruožtu nedarbas gali būti suprantamas kaip skirtumas tarp darbo pasiūlos ir paklausos. TDO nedarbą apibrėžia kaip bedarbius asmenis, kurie nedirbo daugiau nei vieną valandą per trumpą ataskaitinį laikotarpį, tačiau yra prieinami ir aktyviai ieško darbo (O’Higgins, 1997). Taip pat TDO Konvencija Nr. 138 deklaruoja, kad nustatytas minimalus įsidarbinimo amžius yra 15 metų, tačiau šis amžius daugiau naudojamas kaip rodiklis statistikai skaičiuoti. JT ir TDO jaunimo nedarbą apibrėžia kaip 15-24 metų amžiaus asmenis imtinai, kurie neturi darbo, tačiau yra jo ieškantys ir jam prieinami.

Jauni žmonės yra laikomi kaip fundamentali vertybė ekonomikai ir visuomenių vystimuisi. Europoje yra daugiau, kaip 94 milijonai jaunų žmonių nuo 15 iki 29 metų amžiaus iš kurių daugiau nei 60 milijonų - amžius yra 15-24 metai, ir daugiau nei 33 milijonai, kurių amžiaus intervalas yra nuo 25 iki 29 metų (Eurostat, 2012). Šie skaičiai rodo didelę dalį Europos visuomenės gyventojų. Ši didelė masė jaunų žmonių gali būti išnaudota, kaip puikus potencialas ekonomikos plėtrai bei augimui; jaunimas gali būti produktyviai dirbančių asmenų grupė, kurie puikiai integruotųsi į visuomenę. Šiuo metu daugelis ES valstybių susiduria su didėjančiu iššūkiu integruojant jaunimą į švietimo sistemą bei darbo rinką. Kol visuomenė vis dar nepakankamai išnaudoja jaunimo potencialą, šalia atsiranda dar viena didelė problema – jaunų žmonių pasitraukimas iš darbo rinkos ir tai turi didžiules neigiamas pasekmes kiekvienam jaunam žmogui individualiai. Dėl šios priežasties, jaunimo užimtumas išlieka svarbi tvaros ekonomikos ir socialinio vystimosi problema, ypatingai dabar, kai kinta valstybių

demografiniai rodikliai – susiduriama su mažo gimstamumo ir gyventojų senėjimo reiškiniais. (Eurofound, 2012; ILO, 2012b).

Apie jaunų žmonių pasitraukimo iš darbo rinkos problemą politiniuose debatuose buvo pradėta diskutuoti 1980 metais, kai „*baby - boom*“ kartos branduolys prisijungė prie darbo rinkos vietų. Dėl tų pačių priežasčių iki šiandien išlieka ta pati problematika jaunimo integracijos į darbo rinką klausimu. Minėtą problemą nėra lengva paaiškinti. Tai kas verčia jaunus žmones būti potencialiais kandidatais darbo rinkoje, lyginant su vyresnio amžiaus darbuotojais, tai yra jų motyvacija ir naujų idėjų generavimas. Kita vertus, jauniems darbuotojams stinga darbinės patirties, o jų polinkis į eksperimentavimą su profesine orientacija ir savęs išmėginimu skirtingose srityse nėra patrauklus broožas lojalių darbuotojų ieškantiems darbdaviams (Eurofound, 2012; Christopoulou, 2008).

Atkreipiant dėmesį į Europą, čia socialinė, finansinė ir politinė sistema pateko į nuolatinius sunkumus nuo pat ekonomines krizes pradžios 2008 metais. Ši krizė stipriai padidino nedarbingumo lygį ypač jaunų žmonių tarpe. Jaunimo nedarbas išaugo iki daugiau nei 23 procentų 2013 metais. Kai kuriose pietinėse ES valstybėse narėse šis skaičius išaugo iki grėsmingų 50 procentų. Kone dvigubai didesnį nedarbo lygį nei vidutinis jaunimo tarpe lėmė ir tai, jog tokiai asmenų grupei priklausančiam asmeniui galimybės susirasti darbą yra žymiai mažesnės. Nors kova su nedarbu yra daugiau valstybių narių atsakomybė, tačiau nepaisant to, ES vis dėlto turėtų naudoti visas turimas priemones susidariusiai padėčiai ištaisyti visoje sąjungoje (ibid.).

1.2. Socialinės atskirties ir gerovės valstybės vaidmuo

Socialinė atskirtis gali būti suvokiama kaip išplėstinė skurdo samprata. Tai multidimensinis reiškinys, kai visuomenėje susiformuoja atitinkama žmonių grupė, kuri turi mažiau (arba visai neturi) galimybių dalyvauti visuomenės gyvenime dėl silpnos integracijos į ją. Integracija pasireiškia per gebėjimą dalyvauti socialiniame, ekonominiame, politiniame ir kultūriniame gyvenime bei santykio palaikymą šiose srityse su kitais. Nors skurdas turi didelį poveikį socialinės atskirties aspektu, tačiau yra nemažai kitų svarbių priežastinių veiksnių socialinei atskirčiai patirti; kaip minėtų veiksnių pavyzdys gali būti asmens amžius, negalia, etninė priklausomybė, lytis, užimtumo statusas (Mack, 2016). Jaunimo nedarbas artimai siejamas su socialinės atskirties sąvoka, o NEET jaunimas gali būti traktuojamas kaip viena iš grupių, patiriančių socialinę atskirtį visuomenėje. Šiai tikslinei grupei ypatingai aktualūs yra amžiaus ir užimtumo statuso veiksniai, kurie gali lemti socialinės atskirties patyrimą.

Neturėdami darbo, būdami neaktyvūs – NEET tampa socialiai pažeidžiami. Nesėkminga integracija į darbo rinką taip pat didina pažeidžiamumą ir skatina jaunų asmenų nepasitikėjimą savimi. Kalbant apie problemas, su kuriomis susiduria jauni asmenys darbo rinkoje – pasitelktas Italijos

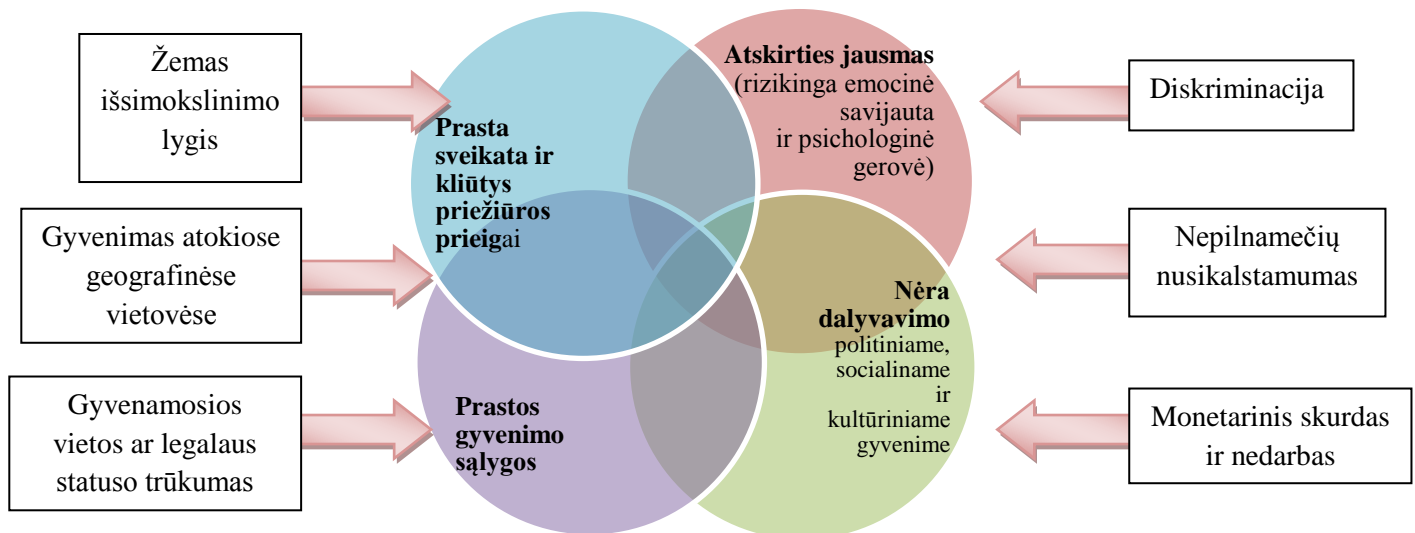
ekspertų atliktas tyrimas. Ekspertai analizuodami šešių Europos valstybių atvejus - išskyrė pagrindines problemas, kurios lemia ilgalaikį jaunimo nedarbą. Pačios svarbiausios to priežastys yra žemas darbuotojo kvalifikacinis lygmuo, didžiulis darbo patirties trūkumas bei silpnas profesinis paruošimas. Taip pat, dauguma jaunų žmonių neturi jokių socialinių kontaktų su potencialiais darbdaviais. Be to, ekspertai pabrėžia, jog ilgalaikis pasišalinimas iš darbo rinkos ir psichosocialinių reiškinių įtaka patiriama jaunimo dėl nedarbo yra tas pats, kas struktūrizuoto laiko ir savigarbos praradimas. Tai sukelia jaunam žmogui intensyvią stresą, veido mimikų sutrikimus bei nesibaigiantį beviltiškumo jausmą. Italų mokslininkų atliktas tyrimas parodė, jog nedarbas yra pagrindinė priežastis stabdanti ir apribojanti žmogaus, kaip asmens, vystimosi procesą. Šios priežastys sukelia stiprų neigiamą poveikį asmenis įgūdžiams, kurie reikalingi darbo vietoje.

Centrinio aspektu ekspertai įvardija ekonomines problemas, su kuriomis susiduria jaunų žmonių grupės atstovai. Problematiška finansinė situacija turi neigiamą įtaką pilnavertiškam socialiniam gyvenimui ir stabdo pasiekti savarankiškumą, nes nestabili finansinė padėtis lemia priklausomybę nuo atitinkamų valstybės institucijų. Tai ypač ryšku pietinėse senojo žemyno valstybėse. Be to, socialinės institucijos neužtikrina reikiamos pagalbos jaunam žmogui, kuomet jis ilgą laiką negali susirasti darbovietės. Pietinės Europos valstybės, pavyzdžiui Graikija, labiausiai susirūpinusios dėl to, kad personalo atrankų darbuotojams trūksta specialių apmokymų ir įgūdžių, kuriais jie galėtų paveikti nedirbantį jaunuolį taip, jog jis nenorėtų būti užregistruotas kaip bedarbis. Kalbant apie kitas Europos valstybes, tokias kaip Švedija, Belgija ar Vokietija, išryškinama kita jaunimo nedarbo problema - tai sumenkintas požiūris į socialinio draudimo sistemą - vyrauja labai glaudus ryšys tarp darbo, darbo užmokesčio ir socialinio draudimo sistemos (YUSEDER, 2002).

Viena vertus, socialinės atskirties aspektai apibūdina socialinio, politinio ir ekonominio gyvenimo nepakankamumą, kurį išgyvena socialinę atskirtį patiriantys asmenys. Šis nepakankamumas gali būti suvokiamas kaip aplinkos primestas negebėjimas tenkintis pagrindinėmis žmogaus teisėmis, pavyzdžiui, teise į mokslą, teise į darbą ir teisingą darbo užmokestį, teise į sveikatą ir gerovę, teise balsuoti ir būti kandidatu rinkimuose. (European Commission, 2013)

Kita vertus, socialinės atskirties lemiami veiksniai iliustruoja susiliejančius ekonominius ir socialinius procesus, kurių kaupiamasis poveikis ir veda prie patiriamos atskirties. Nors galima išskirti nemažai aspektų, lemiančių socialinę atskirtį, tačiau kaip vienus svarbiausių būtų galima akcentuoti šiuos: prastų gyvenimo sąlygų patyrimas, kai kalbama apie būstą, mitybą, aprangą, fizinį saugumą; negalėjimas dalyvauti vienos bendruomenės socialiniame ir politiniame gyvenime ir tai suvokiama ne kaip pasirinkimas, bet kaip susidūrimo su kliūtimis rezultatas; negalėjimas mėgautis kultūros ir poilsio organizavimo veikla – tai vertinama taip pat kaip susidariusių kliūčių dėl buvimo socialinėje atskirtyje rezultatas; kentėjimas dėl sveikatos būklės, kurią lemia blogas pragyvenimo lygis, ir taip pat

patiriamos kliūtys gaunant prieigą prie sveikatos priežiūros ir socialinių tarnybų tada, kai tai yra būtina; kentėjimas dėl emocinio ir psichologinio atskirties jausmo ir izoliacijos nuo bendruomenės ir/arba nuo visuomenės.

1 pav. Socialinės atskirties aspektai ir veiksniai.

(Šaltinis: European Comision, 2013)

Socialinės atskirties mažinimas ir bent jau minimalių pragyvenimo poreikių užtikrinimas yra vienas iš svarbiausių gerovės valstybės uždavinių. Remiantis Vakarų socialiniu mokslu – yra išskiriami pagrindiniai trys gerovės valstybės modeliai: socialdemokratinis, korporatyvinis – konservatyvusis bei liberalusis – anglosaksiškas (Esping – Andersen, 1990). Siejant šiuos tris gerovės valstybės modelius su NEET tematika ir šios rizikos grupės atskirties mažinimu - vertėtų paanalizuoti, kuris iš minėtų modelių yra palankiausias NEET jaunimo situacijai spręsti, todėl reikėtų įvardinti šių modelių pagrindinius bruožus.

Socialdemokratinis (dar kitaip vadinamas universalusis, institucinis – perskirstomasis) modelis remiasi idėja, kad visi valstybės piliečiai turi teisę į socialinę apsaugą ir tai reiškia, kad visuomenė prisiima atsakomybę už kiekvieno individo gerovę. Valstybės, kuriose vyrauja socialdemokratinis gerovės valstybės modelis, didžiąją dalį išlaidų skiria gyventojų socialiniam draudimui. Skiriant dideles išmokas tikimasi pašalinti problemas, kurios susijusios su nedarbu, nelygybe bei skurdu; tuo pačiu tai ir bandymas įgyvendinti minėtų problemų prevenciją (Šileika ir kt., 2013). Užtenka vien jau būti valstybės piliečiu, kad ištikus nelaimei ar skurdo atveju žmogui būtų suteikiama išmoka ar socialinės paslaugos (Guogis, 2014). Lyginant šį modelį su konservatyviuoju-korporatyviniu bei

liberaliuoju – socialdemokratinis modelis gali būti įvardijamas kaip dosniausias, nes čia orientuojamasi į visus valstybės piliečius, o socialinės išmokos pasižymi universalumu ir yra taikomos skirtingiems gyventojų poreikiams.

Konservatyvusis-korporatyvinis (dar kitaip žinomas kaip „bismarkinis“) gerovės valstybės modelis traktuojamas kaip palankiausias nedirbantiems gyventojams, nes šio modelio formuojamos socialinės politikos dėka yra palaikomas stabilus gyvenimo lygis bedarbių asmenų klausimu. Valstybė prisiima išsipareigojimą rūpintis savo piliečiais tada, kai jie nesugeba savimi pasirūpinti ištikus ligai, senatvėje bei nebeturint darbo (ibid.). Modelis laikomas tarpiniu konservatyvaus ir liberaliojo gerovės režimų variantu, tuo pačiu laikytinas ir mažiau dosniu savo piliečiams, nei socialdemokratinis modelis. Konservatyvusis modelis pasižymi ryškiausia priklausomybe nuo darbo rinkos, nes čia skiriamų išmokų bei paslaugų lygis tiesiogiai priklauso nuo turimo darbo stažo bei buvusio darbo užmokesčio (Guogis, 2014).

Liberalusis (dar kitaip vadinamas anglosaksiškas, marginalinis arba likutinis) modelis pasižymi savybe teikti pirmenybę savarankiškumui – savo gerove piliečiai turi pasirūpinti patys. Valstybė pastaruoju klausimu atlieka tik minimalų vaidmenį ir yra suinteresuota padėti tiems žmonėms, kurie savarankiškai to padaryti negali ir visiškai savimi pasirūpinti neturi galimybių. Į pažeidžiamiausių valstybės gyventojų kategoriją įeina nepilnamečiai ir senyvo amžiaus asmenys, taip pat asmenys, kurie yra pažeidžiami fiziškai ir/arba psichiškai. Valstybė skiria minimalias išmokas, kurių tikslas yra tik sušvelninti patiriamas problemas dėl skurdo, socialinės nelygybės ar nedarbo (Šileika ir kt., 2013). Būtent dėl šių priežasčių liberalusis modelis laikomas mažiausiai dosniu, lyginant su kitais dviem modeliais.

ES dokumentuose teigiama, kad Europoje vyrauja labai skirtingi gerovės modeliai. Kol vieni autoriai yra linkę pripažinti pagrindiniais modeliais tik šiuos tris minėtuosius, kiti autoriai (Arts, Gelissen, Kleinman, 2002) įvardija ir ketvirtąjį – pietietišką („lotynų lanko“) – gerovės valstybės modelį. Taip pat keliamas ir penktasis modelis, kuris apima Vidurio Rytų Europos regiono valstybes ir apibūdinamas kaip pokomunistinis socialinis modelis (Skuodis, 2009). Esantys specifiniai šių dviejų papildomų modelių bruožai pasižymi atitinkamu išskirtinumu, todėl vertėtų juos įvardinti kaip susiformavusius atskirus gerovės režimus.

Pietietiškam (kitaip vadinamam „lotynų lanko“ arba užuomazginiam) modeliui būdingos valstybės pasižymi plačios apimties, tačiau ne itin veiksminga socialinės apsaugos sistema ir tai pasireiškia per nelygybę paskirstant pajamas, aukštu skurdo lygiu bei mažu priemonių veiksmingumu, kurios skirtos skurdui mažinti. Dar viena problematinė sritis – mažai skiriama dėmesio švietimo sistemai. Čia švietimui skiriamos mažos išlaidos, kas veikiausiai ir lemia akivaizdžias problemas,

susijusias su mokyklos nelankymo atvejais ir ganėtinai mažu gyventojų procentu, kurie turi įgiję vidurinį išsilavinimą. Kita vertus, pietietiškam modeliui priskirtinose valstybėse gerai išvystyta sveikatos apsauga – valstybė skiria dideles išlaidas šiai sričiai (ibid.).

Vidurio Rytų Europos gerovės modelis pasižymi per mažu finansavimu toms sritims, kurios susijusios su viešąja politika. Lyginant su kitais ES gerovės modeliais - išlaidos skirtos sveikatos apsaugai, socialinei apsaugai, įvairių tyrimų atlikimui ir darniai plėtrai yra laikomos mažiausios. Šio modelio šalyse vyrauja žemas gyventojų pragyvenimo lygis. Kaip vienas iš teigiamų dalykų – pastebėtina, kad šio regiono valstybėse vis sparčiau auga ekonomika. Taip pat gerai yra tai, kad pastebimas pakankamai didelis skaičius išsilavinusių žmonių, kas lemia pakankamai gerai išvystytą švietimo sistemą (ibid.).

Dėl skirtingų gerovės modelių egzistavimo, sukurti visai Europai priimtina normatyvinį socialinį modelį yra pakankamai sudėtinga, tačiau atsiranda vis daugiau nuomonių, kad tokio apibendrinančio visas Europos valstybes modelio vertėtų siekti. Šią mintį sustiprina ir tai, jog pastarųjų dešimtmečių laikotarpyje buvo galima pastebėti visų gerovės modelių tam tikrą poslinkį link liberalaus (marginalinio) modelio (Guogis, 2014). Taip pat valstybės nevengia viena su kita dalytis sukauptomis gerosiomis patirtimis ir įsijungia į bendras iniciatyvas. Viena iš tokių iniciatyvų yra „Jaunimo garantijos“, kuri nuo 2014 metų pradėta įgyvendinti ir Lietuvoje. Detaliau apie šią iniciatyvą bus kalbama kituose darbo skyriuose.

Aptarti vien gerovės valstybės modelių pagrindinius bruožus nepakanka, norint nuspręsti kuris modelis geriausiai sprendžia NEET jaunimo situaciją, todėl dar papildomai reikėtų pasitelkti duomenis, kurie iliustruotų NEET jaunuolių skaičių tose valstybėse, kurios turi skirtingus gerovės valstybės režimus. Kuo NEET jaunuolių skaičius didesnis, tuo situacija šalyje šiuo klausimu yra blogesnė, t. y. valstybė turi daug neveiklaus jaunimo, kuris nesimoko, nedirba ir nedalyvauja mokymuose. Pasitelkus *Eurostat* naujausius duomenis apie NEET jaunuolių rodiklį išreikštą procentais skirtingose Europos valstybėse (Eurostat, 2015) bei atliktą tyrimą apie priskiriamus ES valstybėms gerovės režimus, remiantis atitinkamais kriterijais (Skuodis, 2009), galima sudaryti lentelę, kuri padėtų išsiaiškinti NEET jaunimo situaciją skirtingose Europos valstybėse, remiantis skirtingais gerovės valstybės modeliais (Žr. 3 priedą).

Lentelėje matyti, kad dažniausiai mažas NEET jaunuolių skaičius aptinkamas valstybėse, kuriose vyrauja socialdemokratinis gerovės valstybės modelis (Islandija, Danija, Norvegija, Švedija). Taip pat žemas NEET rodiklis pasitaiko ir kai kuriose valstybėse, kurios priskiriamos konservatyviam-korporatyviniui modeliui (Nyderlandai, Austrija, Liuksemburgas, Vokietija). Vidutinis NEET jaunuolių rodiklis (10%-17%) dažniausiai aptinkamas taip pat konservatyviame-korporatyviniame

modelyje bei Vidurio ir Rytų Europos modeliui priskirtinose valstybėse (Čekija, Lietuva, Latvija, Estija, Lenkija, Prancūzija). Didžiausią NEET jaunuolių skaičių galime sutikti tose valstybėse, kurioms būdingas liberalusis, pietietiškas bei taip pat Vidurio ir Rytų Europos gerovės valstybės modelis (Italija, Graikija, Bulgarija, Rumunija, Ispanija, Airija). Vienareikšmiškai teigti, kad pvz. pietietiškas modelis blogiausias ar socialdemokratinis modelis geriausias NEET jaunuolių atžvilgiu negalima, tačiau aiškiai galima pastebėti, kad nė viena valstybė neturi aukšto NEET rodiklio, kurios modelis būtų socialdemokratinis. Taip pat tarp valstybių, išlaikančių žemą NEET rodiklį, neaptiksime pietietiško ar Vidurio ir Rytų Europos gerovės valstybės modelio (Žr. 3 priedą).

Atsižvelgiant į analizuotą informaciją, galima formuoti išvadą, kad socialinė atskirtis ir su ja susiję aspektai bei veiksniai lemia NEET jaunuolių atsiradimą. Kokio masto gyventojų socialinė atskirtis vyrauja valstybėje – tai tiesiogiai priklauso nuo esamo gerovės valstybės (socialinio) modelio. Nepakankamai gerai išvystyta socialinė sistema valstybėje lemia tokias problemas, kaip nedarbas, žemas išsilavinimo lygis, prasta gyventojų sveikata, patiriama diskriminacija, skurdas, nusikalstamumas ar nelegali veikla. Taigi, socialinė atskirtis NEET atsiradime pasireiškia per sąlygų nebuvimą integruojantis į socialinį gyvenimą – o šių sąlygų nebuvimą lemia gerovės valstybės vaidmuo pvz. atitinkamoje valstybėje.

1.3. NEET jaunimo sampratos atsiradimas

Papildomas rodiklis, kuris fiksuotų nedirbančius ir švietimo sistemoje nedalyvaujančius jaunas žmones - pirmiausia atsirado Jungtinėje Karalystėje 1980 metų pabaigoje. Šio rodiklio atsiradimą lėmė tuo metu Jungtinėje Karalystėje susiklosčiusi situacija, kuri paliko daugumą 16-18 metų amžiaus asmenų be galimybės gauti socialinę pašalpą. (Eurofound, 2012) Kaip NEET termino identifikavimo pasekmė buvo tai, kad tyrėjai ir valstybės tarnautojai pradėjo ieškoti naujų būdų kaip būtų galima įvertinti darbo rinkos pažeidžiamumo paplitimą jaunų žmonių tarpe. Tyrimas apie jaunas žmones Pietų Glamorgane pažymėtinas takoskyra. Čia Istance (1994) ir jo kolegos panaudojo „*Nulinio statuso*“ terminą (kuris vėliau buvo pakeistas į „*Statusą A*“) apibūdinti 16-18 metų amžiaus žmonių grupę, kuriems nebuvo taikytinas užimtumo, dalyvavimo švietimo sistemoje ar mokymosi veiklos atitikmuo. Terminas „nulinis statusas“ buvo naudojamas kaip specifinis žymėjimas įrašuose apie karjerą. „*Statusas 1*“ žymėdavo asmenis vyresnius nei 16 metų ir kurie dalyvauja švietimo sistemoje; „*Statusas 2*“ reikšdavo, kad asmuo dalyvauja specialiuose mokymuose; „*Statusas 3*“ įvardijo dirbančius asmenis. Tačiau galiausiai „nulinio statuso“ koncepcija įgavo neigiamo stereotipo pavidalą visuomenėje – jos požiūriu nulinis statusas tarytum apibūdina jaunas žmones kaip nieko nereiškančius ir einančius į niekur (Eurofound, 2012).

Vėliau buvo nuspręsta atsisakyti „*Nulinio statuso*“ termino ir jį pakeisti NEET trumpiniu, taip išvengiant prieš tai kilusių neigiamų asociacijų. Terminas NEET oficialiai politiniu lygmeniu buvo pristatytas Jungtinėje Karalystėje 1999 metais. Greitu metu ši sąvoka įgijo svarbą ne tik Britanijoje, bet ir už jos ribų. Paskutinio dešimtmečio pradžioje NEET lygiavertės sąvokos buvo priimtos beveik visose ES valstybėse narėse. Tokios šalys kaip Japonija, Naujoji Zelandija, Taivanas ir Honkongas sukūrė savitus NEET apibrėžimus (Eurofound, 2012).

Dauguma Europos šalių NEET įvardijo kaip 15-24 metų amžiaus jaunimą, kuris nedirba, nesimoko ir nesipraktikuoja bei yra įtraukiamas į duomenų sąrašą tiriant gyventojų užimtumo tendencijas. Nors NEET terminas vartojamas tarptautiniu mastu, skirtingose valstybėse jo prasmė šiek tiek kinta. Pavyzdžiui Jungtinėje Karalystėje ir Naujojoje Zelandijoje NEET terminas vartojamas apibūdinant daugiau paauglius. Japonijoje ir Korėjoje terminas naudojamas ne tik kalbant apie darbo rinką, tačiau sietinas ir su socialiniu reiškiniu integruojantis jaunajai kartai į visuomenę. Japonijos apibrėžimas smarkiai skiriasi nuo to, kuris priimtas Europoje – NEET grupė čia suvokiama kaip asmenys nuo 15 iki 34 metų amžiaus, kurie nedirba, nesimoko ir nedalyvauja mokymuose; taip pat nepriklauso namų ūkiui. Panašiai yra ir Korėjoje – NEET įvardija 15-34 m. amžiaus piliečius, kurie paliko mokyklą, neturi darbo, nėra susituokę, t.y. - neturi šeimos ir vaikų (OECD, 2008; Eurofound, 2012).

Kalbant apie termino tarptautinį pripažinimą - NEET turi savybių stokos problematiką, nes jaunuoliai skirtingose valstybėse ganėtinai skiriasi, todėl ir pats terminas turi dalinai kintantį reikšmingumą – tą pačią sąvoką sunku palyginti tiek tarptautiniu, tiek europiniu mastu. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, per pastarąjį dešimtmetį tarptautinės organizacijos kaip OECD ir Europos Komisija pradėjo kurti ir įgyvendinti jų savą NEET reikšmę, siekdama atlikti kryžminį šalių palyginimą. Šioje sistemoje atkreipiamas dėmesys į apibrėžimą, kuris turės atitinkamus indikatorius, kuriuos bus galima fiksuoti ir atlikti lyginamąjį vertinimą. Walther (2005) ir Pohl (2005) tyrė su NEET grupe susijusių problemų mastą ES šalyse narėse ir taip pat šalyse, kurios ruošiasi stoti į ES. Atsižvelgdami į tai Quintini (2006) ir Martin (2006), NEET apibrėžė kaip nedirbantį ir nedalyvaujantį švietimo sistemoje jaunimą ir ištyrė NEET duomenis EBPO šalyse (ibid.)

Siekiant pavaizduoti vienareikšmės NEET sąvokos nebuvimą ir galimai skirtingą šio termino savybių apibūdinimą - lentelėje Nr. 1 pateiktos skirtingų organizacijų NEET sampratos ištraukos:

1 lentelė. NEET koncepcijos ištraukos

Organizacijos pavadinimas	NEET apibrėžimo ištrauka
OECD (2013)	„<...> Esant keliems individams, kurie nedirba, nesimoko ar nesipraktikuoja, rodo gerą perėjimą iš mokyklos į darbą <...>“.

UCW (2013)	„<...> Jauni asmenys, nedalyvaujantys švietimo sistemoje, nedirbantys ir taip pat nedalyvaujantys mokymuose. Šiuos asmenis apibūdina terminas NEET, kuris vis dažniau naudojamas išsivysčiusiose šalyse kaip jaunimo marginalizacijos ir neprisitaikymo matas. NEET išplėtimas nuo jaunuolių bedarbio statuso į platesnę sąvoką rodo būtinybę apsvarstyti jaunimo situaciją, kada atsakoma ieškoti darbo arba nenorima įsiliesti į darbo rinką <...>“.
Eurostat (2014)	„<...> NEET kelia susidomėjimą politikos formuotojams, nes manoma, kad dauguma šios grupės atstovų susiduria su problemomis ieškant darbo <...>“.
TDO (2013a)	„<...> Aukštas NEET lygis, lyginant su Jaunimo nedarbo lygiu gali reikšti, kad daug jaunuolių neskatinami dirbuotojų, arba neturi prieigų prie mokymo ar praktikos <...>“.
TDO (2013 b)	„<...> Dėl to, kad jie nepagerina savo įsidarbinimo galimybių ateityje, neinvestuoja į įgūdžių gerinimą, neįgauna patirties dirbant, NEET rizikuoja tiek darbo rinkoje tiek būti socialinėje atskirtyje <...>“.
TDO 2012	„<...> Susirūpinimas NEET yra dalinai fakto rezultatas, kad ši grupė atspindi augantį jaunimo atsiskyrimą nuo darbo rinkos. Tačiau jaunimas, kuris nedirba ir taip pat nesimoko ar nesipraktikuoja, rizikuoja darbo rinkoje ir būti socialinėje atskirtyje <...>“.
AfDB, et al (2012)	„<...> NEET kategorija sudaryta iš trijų nedarbo būsenų: nedarbo, darbo vengimo ir neaktyvumo, arba pasitraukimo iš darbo rinkos <...>“.
Eurofound (2012)	„<...> Europos lygmeniu, etiketė NEET turi tiesioginę vertę kaip papildomas rodiklis nedarbo lygiui nustatyti. Šis papildomas rodiklis padeda atskirti švietimo sistemoje dalyvaujantį jaunimą ir gali nustatyti visus tuos jaunus asmenis, kurie yra neįsitraukę į darbo rinką, švietimo sistemą ar papildomą praktikavimąsi, ir kurie gali būti potencialiai mobilizuoti įsiliesti į darbo rinką. Šia prasme, rodiklis gali būti suprastas kaip jaunimo nedarbo lygio matavimo priemonė <...>“.
Quintini and Martin (2014)	„<...> Tarp standartinių priemonių, nustatančių jaunimo darbo rinkos našumą, NEET lygis geriau atspindi greitai augančios ekonomikos realybę ir neaktyvumą. Daugumai jaunų žmonių neaktyvumas yra darbo vengimo ir marginalizacijos rezultatas, kuris gali atsispindėti daugelio nepalankių sąlygų, tokių kaip kvalifikacijos trūkumas, sveikatos problemos, skurdas ir kitos socialinės atskirties formos, kaupimąsi <...>“.
SDSN (2014)	„<...> Šis rodiklis seka jaunimo, kuris nedirba, nesimoko ar nesipraktikuoja, dalį. Tai yra nedirbančio, neformaliame sektoriuje arba nesaugiomis sąlygomis dirbančio jaunimo kiekio skaičiavimo priemonė <...>“.

(Šaltinis: sudaryta pagal S. Elder., TDO, Technical Brief No. 1, 2015)

Nė viena iš pateiktų sąvokos interpretacijų nėra klaidinga, tačiau galima teigti, kad kelios iš jų nėra pakankamai išsamios. Iš čia pateiktų apibrėžimų, labiausiai komplikotas yra SDSN (2014), nes jis nekaupia ir nepaaiškina jokios informacijos apie NEET darbo pobūdį – ar darbas traktuojamas kaip oficialus ar neoficialus, abejotinas dėl legalumo ar ne. Likusios interpretacijos NEET sąvoką sieja su svarstomomis jaunimo nedarbo problemomis.

Nepaisant to, kad NEET yra labai geras indikatorius, analizuojant jaunų žmonių pažeidžiamumo priežastis, jo, kaip standartizuoto rodiklio, prasmė ir paskirtis kartais būna tiesiog nesuprasta. NEET paskirtis yra tyrinėti jaunų žmonių populiaciją, kuri dėl tam tikrų priežasčių nedidina žmogiškojo kapitalo, dalyvaujant darbo rinkoje ar mokantis. Dėl šios priežasties atsiranda rizika, kad jų laukia maža darbo pasiūla ir socialinė atskirtis. Tačiau šią riziką taip pat įtakoja asmeninės charakteristikos bei silpnybės. Nors pati NEET kategorija yra apibrėžta paprastai ir apima konkrečių žmonių grupę, šis terminas kartais yra naudojamas kaip apibrėžimas labiausiai pažeidžiamiems bei labiausiai rizikuojantiems patirti socialinę atskirtį (Eurofound, 2016).

1.3.1. Jaunimo nedarbo ir NEET rodiklių skirtumai

NEET rodiklis skiriasi nuo tradicinio jaunimo nedarbingumo lygio rodiklio. Nors NEET ir jaunimo nedarbas yra tarpusavyje susijusio sąvokos, tačiau jas skiria du pagrindiniai dalykai. Atsižvelgiant į TDO apibrėžimą, nedarbingumo lygis nurodo, kiek asmenų yra šiuo metu be darbo, tačiau ieškojo jo paskutinį mėnesį arba planuoja pradėti darbą per ateinančias dvi savaites. Šis rodiklis nurodo ekonomiškai aktyvių asmenų dalį, kuri niekaip negali rasti darbo. Jaunimo nedarbingumo lygio rodiklį labai paveikia tie asmenys, kurie nusprendžia išeiti iš darbo rinkos, su siekiu grįžti mokytis arba tie, kurie išėję iš darbo kitos darbovietės neieško, manydami, jog nėra jiems skirto darbo. Taigi, abiem atvejais šie žmonės tampa ekonomiškai neaktyvūs ir nebeturi jokios įtakos nedarbingumo lygio rodiklio skaičiavimui. NEET rodiklis veikia visiškai priešingai nedarbingumo lygio rodikliui - čia skaičiuojami visi nesimokantys ir nedirbantys jauni asmenys (Eurofound, 2012). Pagrindiniai skirtumai vaizduojami 2 lentelėje:

2 lentelė. Skirtumai tarp jaunimo nedarbo ir NEET rodiklių

Skaičiuojami, kaip ekonomiškai aktyvūs gyventojai, kurie nesugeba susirasti darbo	Dirbantys	Dirbantys	Skaičiuojami, kaip jaunų gyventojų dalis, kurie nesimoko, nedirba ir nedalyvauja mokymuose
	Nedirbantys, dalyvauja mokymuose	Nedirbantys, dalyvauja mokymuose	
	Nedirbantys	Nedirbantys	
	Neaktyvūs/ nedalyvaujantys švietime ir mokyme	Neaktyvūs/ nedalyvaujantys švietime ir mokyme	
	Neaktyvūs/dalyvaujantys švietime ir mokyme	Neaktyvūs/dalyvaujantys švietime ir mokyme	

(Šaltinis: sudaryta pagal Eurofound, 2012; P 23)

Iš esmės, jaunimo nedarbingumo lygio rodiklis suprantamas kaip ekonomiškai aktyvių asmenų dalis, kuri negali rasti darbo. Tuo tarpu NEET suprantamas kaip visuma žmonių, kurie neturi darbo, nesimoko ir nelanko jokių kursų. Dėl to jaunimo, kuris yra NEET Europoje skaičius (7,469,100 15-24 metų amžiaus 2011 metais) yra ženkliai didesnis nei bedarbių (5,264,800 tais pačias metais). Tačiau NEET lygis (12,9 proc.) yra žemesnis nei nedarbingumo lygis (21,3 proc.). (ibid.) Šių abiejų lygių rodiklis yra skirtingas, kaip kad pavaizduota 3 lentelėje:

3 lentelė. Jaunimo nedarbo ir NEET rodiklių skaičiavimo skirtumai

Jaunimo nedarbo rodiklis (x)	NEET rodiklis (y)
$x = \frac{\text{Jaunų bedarbių skaičius}}{\text{Ekonomiškai aktyvių jaunų žmonių skaičius}}$	$y = \frac{\text{Jaunų NEET skaičius}}{\text{Visos jaunimo populiacijos skč.}}$

(Šaltinis: sudaryta pagal Eurofound, 2012., P. 23)

Jaunimo nedarbo rodiklyje vardiklis susideda tik iš asmenų, kurie yra ekonomiškai aktyvus (24,711,200 15-24 metų amžiaus), kuomet NEET populiacijos skaičių sudaro visi jauni asmenys (57,862,300). Kadangi šių dviejų normų rodikliai yra skirtingi, rodikliai negali būti tarpusavyje lyginami. Jaunesniems žmonėms (vyresniems 15-19 metų), kurie yra, tikėtina, labiau išsilavinę, skirtumas tarp NEET ir nedarbingumo rodiklių yra žymiai didesnis. (ibid.)

1.3.2. NEET rodiklio išmatavimas

Priešingai nei NEET, pasaulyje yra priimti standartai pagal kuriuos fiksuojamas užimtumas ir nedarbas. Tačiau *Eurostat*, TDO ir dar keletas kitų organizacijų yra priėmusios NEET apibrėžimo normą, kaip išreikštą procentinį gyventojų skaičių, kategorizuojant juos pagal amžiaus grupę bei lytį, - ir kurie yra nedirbantys, nesimokantys ir nedalyvaujantys mokymuose. (S. Elder, TDO, 2015) Kaip minėtos organizacijos išmatuoja NEET rodiklį - galima pavaizduoti formulę:

$$NEET \text{ rodiklis } (\%) = \frac{\text{(Jaunimo skaičius – dirbančio jaunimo skaičius + jaunimo skaičius, kuris nedirba ir mokosi arba dalyvauja mokymuose)}}{\text{Jaunimo skaičius iš viso}} \times 100.$$

Formulės skaitiklis apibūdina asmenis, kurie turi atitikti šias sąlygas: jie yra nedirbantys; (t. y. yra bedarbiai ar neveiklūs) ir neįgijo jokio išsilavinimo ar nedalyvavo mokymuose keturias savaites iki rodiklio apskaičiavimo. Vardiklis, *Eurostat* duomenimis, yra to paties amžiaus ir lyties grupės bendras gyventojų skaičius, išskyrus tuos respondentus, kurie neatsakė į klausimą apie reguliary dalyvavimą švietimo sistemoje. TDO minėtai aprėpčiai siūlo kitą apibrėžimą. (ibid.)

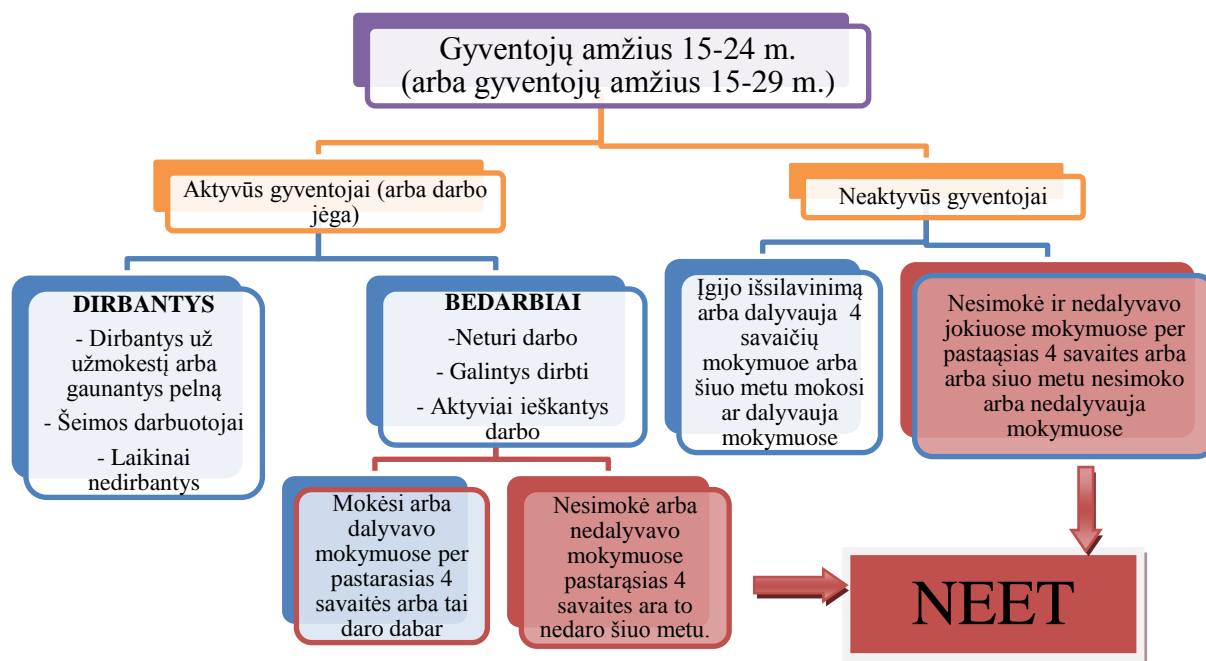
Daugeliu atvejų literatūroje NEET samprata supaprastinama į bedarbį + neaktyvų ne studentą, ignoruojant faktą, kad kai kurie nedirbantys asmenys taip pat yra studentai ir turi būti neįtraukiami į skaičiavimus. Tarptautiniai darbo jėgos statistikos standartai diktuoja, kad dabartinis studentų veiklos statusas turi būti matuojamas tuo pačiu būdu kaip ir ne studentų. Jei studentas dirbo ne trumpiau kaip vieną valandą per tiriamąją savaitę, jis turi būti skaičiuojamas kaip dirbantysis. Jei jis nedirbo, buvo prieinamas darbui ir aktyviai siekiantis darbo – tokiu atveju jis skaičiuojamas kaip bedarbis. (ibid.)

Tyrimo apibrėžimas gali būti skirtingai interpretuojamas, tačiau tai turi didelę svarbą išreikštiems rezultatams. Palyginus NEET jaunimo rezultatus 41 besivystančioje šalyje, ir griežtai vertinant pagal NEET savybių pateikimą NEET, į kurio skaičiavimus nėra įtraukti nedirbantys studentai ir rezultatus naudojant ne tokį tikslų, platesnį apibrėžimą, t. y. įtraukiant visus bedarbius, NEET jaunimo skaičiaus rezultatai buvo pervertinti pastaruoju atveju (kai naudojamas platusis NEET apibrėžimas) daugiau, nei 10 procentų vienuolikoje valstybių (Argentinoje, Bolivijoje, Brazilijoje, Kolumbijoje, Kosta Rikoje, Liberijoje, Nepale, Peru, Rusijos Federacijoje, Toge ir Ukrainoje). Teigiama, kad šiose minėtose valstybėse įsitvirtinusi stipri tradicija derinti mokymąsi su darbu arba

ieškoti darbo kaip nepagrindinės veiklos. NEET rodikliai tarp tų pačių šalių buvo pervertinti tarp 1,4 ir 1,6 karto (duomenis išreiškiant procentais). Vidutinis skirtumas tarp griežtesnio ir laisvesnio NEET rodiklio apibrėžimo 41 valstybėje – 1,4 procentinis taškas. Skirtumas gali neatrodyti labai didelis, tačiau kaip indikatorius - gali turėti įtakos šalies interesams būdamas vieninteliu jaunimo specifiniu rodikliu darnaus vystimosi plėtroje. Vienas procentinis taškas gali tapti svarbiu politiniu pareiškimu. Bet kuriuo atveju, jei NEET apibrėžimas gali būti naudingas darnaus vystimosi sistemai, svarbu, kad jis būtų gerai suvoktas (ibid.).

Dažnai teigiama, kad NEET rodiklis yra lengvai išmatuojamas, naudojant standartinius tyrimus su klausimais apie užimtumą, mokymąsi ir dalyvavimą mokymuose. Atsižvelgiant į oficialaus NEET apibrėžimo nebuvimą – klausimas apie lengvai išmatuojamą rodiklį gali būti diskutuotinas. Tiesa, kad duomenys apie šią jaunimo grupę gali būti gaunami iš standartinių apklausų, (pvz. darbo jėgos tyrimas), tačiau išsamiems skaičiavimams reikalingi konkretesni duomenys apie jaunimo padėtį švietimo sistemoje (mokosi ar nesimoko), darbingumo statuso (dirbantis, nedirbantis ar neaktyvus). Šie duomenys yra retai randami be tiesioginės prieigos prie apklausų mikro rinkinių. Visa tai reiškia, kad jeigu nacionalinės statistikos biurai apima NEET rodiklį savo ataskaitose, prie šių duomenų neturi galimybės prieiti mažesnes pajamas gaunančios šalys (ibid.).

Ar asmuo gali būti priskirtinas prie NEET rizikos grupės galima patikrinti naudojantis supaprastinta NEET bruožų schema:

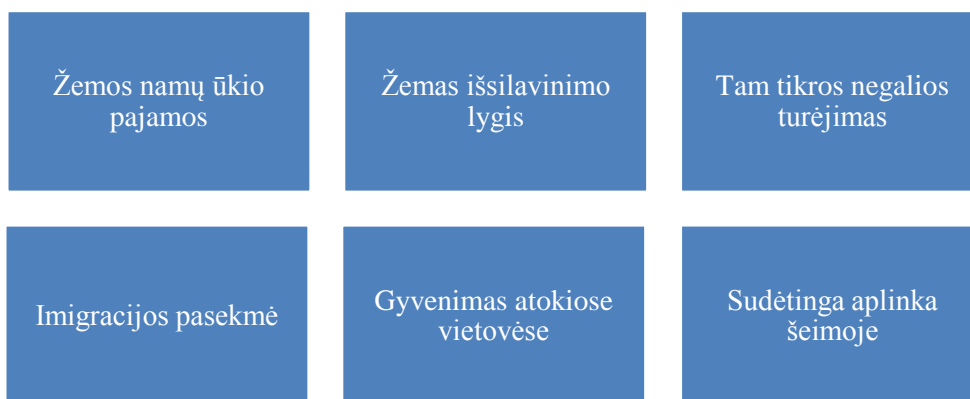

2 pav. NEET rizikos asmens atpažinimo schema.

(Šaltinis: Sudaryta pagal ETF, 2015)

1.4. Veiksniai lemiantys patekimą į NEET rizikos grupę

Svarbu suvokti priežastis, kurios lemia jaunų asmenų tapimą NEET rizikos grupe ir kokie socialiniai, ekonominiai ar asmeniniai faktoriai didina šio virsmo tikimybę. Viena iš priežasčių yra neįgalumas. Tai - jauni asmenys, kurie suvokia, jog jų sveikatos būklė yra bloga arba labai bloga ir supranta turintys tam tikrą negalią. Tikimybė, kad tokie asmenys pateks į NEET rizikos grupę yra apie 40 %, lyginant su sveikais jaunuoliais. Jei jaunuolio kilmė sietina su migrantų šeimomis, tokiu atveju rizika tapti NEET padidėja net iki 70 %. Jaunuolių, turinčių žemą išsilavinimą, tikimybė tapti NEET rizikos grupe padidėja trigubai, lyginant su jaunuoliais turinčiais aukštąjį išsilavinimą. Asmenys gyvenantys atokiose vietovėse ar mažesniuose miestuose taip pat gali tapti NEET rizikos grupe ir ši tikimybė išauga iki 1,5 karto, lyginant su asmenimis, gyvenančiais vidutiniuose ar dideliuose miestuose. Mažos namų ūkio turimos pajamos laikomos vienu iš rizikos veiksnių (jei jauno žmogaus kilmė yra siejama su pastaruoju namų ūkiu). Nedarbantys tėvai jaunuolio tikimybę tapti NEET padidina iki 17 %. Jaunų asmenų tikimybė patekti į NEET rizikos grupę padidėja 1,5 karto tada, kai jų tėvai neturi įgiję aukštojo išsilavinimo (lyginant su jaunuoliais, kurių tėvai turi įgiję vidurinį išsilavinimą) ir 2 kartus, jei lygintume su tėvais, kurie turi aukštąjį išsilavinimą. Išsiskyrusių šeimų vaikai yra 30 % labiau linkę tapti NEET, nei neišsiskyrusiose šeimose gyvenantys vaikai (ibid.). 3 paveiksle pateikiami rizikos faktoriai, didinantys tikimybę tapti NEET. Kiekvieną iš įvardintų faktorių derėtų aptarti išsamiau kituose skyriaus poskyriuose.

3 pav. Tapimo NEET rizikos veiksniai.

(Šaltinis: Parengta magistrinio projekto autorės pagal Eurofound, 2012.)

1.4.1. Šeimos aplinkos rizikos faktorius. Aplinka, kurioje nuo mažens auga ir bręsta individai, turi nepaprastai didelę reikšmę. Ši pirminė aplinka vadinama šeima. Jau kelis pastaruosius dešimtmečius tarpgeneracinės nelygybės ir socialinio mobilumo analizė pritraukia vis daugiau dėmesio. Analizuojama šeimos daroma įtaka jauniems asmenims, siekiant įgyti išsimokslinimą bei profesinius įgūdžius. Šis aspektas buvo analizuojamas tam, kad būtų pabrėžtas paveldimasis pajamų nelygybės klausimas. Taip yra todėl, nes yra teigiama, kad šeimos sudėtis, auklėjimo niuansai, tėvų

užimama socialinė padėtis visuomenėje, įgytas išsilavinimas, dirbamas darbas ar panašūs aspektai gali lemti jų vaikų ateities pasirinkimo perspektyvas. Iliustruojant šeimos aplinkos daromą įtaką konkrečiai jaunimo darbo rinkos rezultatams Europoje, remtasi atlikto mokslinio tyrimo duomenų rezultatai. Tyrimas atliktas Italijos *Trento* universitete, Ekonomikos ir vadybos katedroje, publikuotas 2016 metų vasario mėnesį.

Siekiant iširti ar egzistuoja ryšys tarp jaunų žmonių rezultatų darbo rinkoje ir tėvų darbo statuso, atliktame moksliniame tyrime buvo analizuojami 14 ES šalių atvejai, kur esti skirtingos darbo rinkos institucijos ir gerovės valstybės režimai (ENCINEQ, 2016). Dėmesys buvo sutelkiamas į 25-34 metų jaunas žmones. Tokio amžiaus jauni vyrai ir moterys buvo pasirenkami siekiant išnagrinėti kaip jų paauglystės laikotarpyje skirtingi tėvų darbo sąlygų modeliai galėjo paveikti jų ateitį darbo rinkoje. Žvelgiant pagal į tyrimą įtrauktų šalių rezultatus – NEET rizikos grupės asmenys daugiausiai aptinkami Viduržemio jūros regiono ir Rytų Europos valstybėse. Taip pat visose šalių grupėse rizika tapti NEET didesnė moterų atžvilgiu, nei vyrų. Rezultatai rodo, kad tėvų darbo sąlygos vaikų paauglystės laikotarpiu iš ties vaidina svarbų vaidmenį.

Ekonometrinis tyrimas parodė, jog lyčių skirtumai, atsižvelgiant į šeimos sudėtį, turi įtakos visose šalių grupėse. Motina, kuri turi darbą, padidina tiek moteriškos, tiek vyriškos lyties savo vaikų šansus būti įdarbintiems, kas sumažina tikimybę būti NEET. Tai galioja visoms šalių grupėms, išskyrus Šiaurės valstybes. Dirbantis tėvas padidina tik savo sūnų užimtumo tikimybę Šiaurės, Viduržemio jūros regiono ir Rytų Europos šalyse. Šiose šalių grupėse tuo pačiu sumažėja NEET tikimybė. Tokie patys požymiai matomi ir su dukterimis anglakalbėse, Viduržemio jūros regiono ir Rytų Europos šalyse. Išskyrus Šiaurines valstybes, tikimybė jaunuoliui tapti NEET yra didesnė vaikams iš sunkiau besiverčiančių abiejų tėvų šeimos, nei tiems, kurie užaugę turtingesnėje šeimoje. Nėra pažymimas ir didesnis išskirtinumas tarp vaikų, kurie užaugę su dirbančia ar nedirbančia motina ir tų, kurie augę vieno ar abiejų tėvų, bet skurdesnėje šeimoje. Tyrimo rezultatai rodo, jog nedarbo lygis pereinantis iš kartos į kartą labiausiai pastebimas Viduržemio jūros regiono ir Rytų Europos valstybėse. Tai parodo, jog tiek motinos, tiek tėvo darbingumas yra svarbus kriterijus kalbant apie jų atžalų ir apskritai viso jaunimo rezultatus darbo rinkoje. Žvelgiant į kitas valstybes, mažinant jaunimo nedarbą, svarbus veiksnys yra tik motinos darbingumas. Turinčios darbą motinos ženkliai sumažina savo moteriškos lyties atžalų tikimybę būti bedarbėmis, kas labiausiai pastebima Viduržemio jūros regiono šalyse (ibid.).

Apibendrinant pateiktus faktus galima daryti išvadą, jog didelę įtaką jaunimo užimtumui ir rezultatams darbo rinkoje turi teigiamas jų tėvų vaidmuo šioje sferoje. Šie įrodymai skatina valdžios atstovus spręsti ne tik jaunimo sunkaus įsidarbinimo ir nedarbo priežastis, bet ir atsižvelgti į visų tėvų

darbinį užimtumą. Taip pat, padedant jauniems tėvams išsilaikyti gerai apmokamame darbe ne tik padėtų augti jų atžaloms, bet ir parodytų teigiamą įtaką jų vaikų požiūriui į darbą ateityje.

Akivaizdu, kad tėvų darbinis statusas turi tiesioginio poveikio jaunuolių tapimu NEET. Tapimą NEET gali lemti ir tėvų įgytas išsilavinimas.

1.4.2. Žemos namų ūkių pajamos. Žemos namų ūkio pajamos turi didelės neigiamos įtakos individams jau nuo pat jų vaikystės. Vaikai, kurie gyvena vargingose šeimose, paprastai gauna prastesnius įvertinimus mokykloje. Labiau tikėtina, kad tokie vaikai nebaigs mokyklos. Pastebėta, kad tokių vaikų tėvai turi įgiję žemesnį išsilavinimą arba visai jo neturi. Žemas namų ūkių pajamas turinčios šeimos yra susikcentravę į būtinausių pragyvenimo poreikių patenkinimą, todėl tokių šeimų vaikams suteikiama mažiau edukacinių priemonių – knygų, vadovėlių, prieigos prie interneto ir pan. Dėl nepritekliaus augantys šeimoje vaikai gali patirti daug sveikatos problemų. Neturtingi vaikai patiria daugiau elgesio problemų, jų savigarba labai žema; nepriteklių patiriančiose šeimose vaikai 1,3 karto yra labiau linkę turėti mokymosi negalią ir sulėtėjusį vystimąsi (Myers, 2015).

1.4.3. Žemas išsilavinimo lygis. Jau yra aiški tendencija, kad kuo įgytas išsilavinimas yra žemesnis, tuo asmeniui yra sudėtingiau susirasti kvalifikuotą, gerai apmokamą darbą. NEET atžvilgiu didelė problema yra ankstyvas pasitraukimas iš švietimo sistemos. Ši problema yra įvardijama kaip viena iš pagrindinių NEET jaunuolių atsiradimo priežasčių. Ankstyvas pasitraukimas iš švietimo sistemos lemia ne tik apsunkintas galimybes susirasti darbą, tačiau tokie asmenys sunkiau integruojasi į socialinį gyvenimą, jie bus linkę greičiau susidurti su skurdu ir socialine atskirtimi. Anksti iškritę iš švietimo sistemos asmenys ne tik praranda galimybę įgyti profesiją ar siekti aukštojo išsilavinimo; jie palieka ugdymo įstaigas neįgiję pradinio, pagrindinio ar vidurinio išsilavinimo (Estep, 2015).

1.4.4. Tam tikros negalios turėjimas. Daugelyje šalių pripažįstama, kad neįgalūs asmenys yra ta grupė, kurios integracija į darbo rinką yra mažiausiai sėkminga (Neverauskienė, 2012). Šiai grupei sunku susirasti darbą ne tik dėl savo negalios turėjimo, bet ir dėl darbdavių, kurie neturi sukūrę pritaikytų sąlygų neįgaliesiems dirbti jų darbovietėje. Dažnai darbdavių požiūris į neįgalų darbuotoją yra neigiamas, jam siūlomas mažesnis darbo užmokestis, aplinka šios socialinės grupės poreikiams būna pritaikyta nepilnai arba visai nepritaikyta. Visa tai lemia didelę neįgalių asmenų motyvacijos stoką bandant integruotis į darbo rinką (ibid.). Tam tikros negalios turėjimas lemia ne tik padidėjusią tikimybę jauniems asmenims tapti NEET; minėti asmenys visą gyvenimą patiria sunkumus integruojantis į socialinį, visuomeninį gyvenimą.

1.4.5. Imigracijos pasekmė. Tapimą NEET gali nulemti ir tai ar asmuo yra atvykėlis iš kitos šalies, kuris nori integruotis į pasirinktos valstybės gyvenimą. Paprastai tokie asmenys susiduria su kultūriniais skirtumais, kurie apsunkina sėkmingą integraciją. Gali būti sunku susirasti darbą dėl

kalbos barjero, skeptiško darbdavio požiūrį į kitatautį, taip pat įtakos turi ir vietinių gyventojų priešiškas nusistatymas. Patekimo į NEET rizikos grupę priežastys gali būti lemiamos tiek paties asmens savybių, tiek aplinkos, kurioje jis bando integruotis. Situaciją dar labiau apsunkina, jei asmuo į šalį atvyko nelegaliai. Tokiu atveju tikimybė susirasti legalų darbą ar bandymas mokytis švietimo įstaigoje yra praktiškai neįmanoma.

1.4.6. Gyvenimas atokiose vietovėse. Patekimą į NEET rizikos grupę gali lemti gyvenamoji vieta. Jei asmuo gyvena atokioje vietovėje, kur prastai išvystyta infrastruktūra ir yra prastos susisiekimo galimybės – tokio asmens galimybės integruotis į darbo rinką yra kur kas mažesnės. Didesnė darbo pasiūla ir mokymosi įstaigos yra aptinkamos labiausiai urbanizuotose vietovėse. Jei asmuo nuvykti į tas vietas neturi galimybių – jis tampa tarytum izoliuotas.

1.4.7. Jaunuolio asmeninis rizikos faktorius. Detalizuoti rizikos faktoriai išlieka labai aktualūs, tačiau reikėtų paminėti dar vieną papildomą faktorių, kuris, manoma, tampa vis aktualesniu ir dėl ko jaunuolis tampa neveiklus. Vis daugiau kalbama apie jaunuolio motyvacijos stoką, apatijos jausmo atsiradimą ar turimų savybių pervertinimą.

Kol žmogiškojo kapitalo teoretikai pripažįsta šeimos daromą įtaką individo gebėjimams ir galimybėms, kai kurie sociologai savo teorijomis teigia, kad vyraujantys santykiai šeimoje jaunų asmenų pasiektiems rezultatams gyvenime savo svarba yra menkesni (Coleman, 1988). Kaip pavyzdį galima pateikti Coleman (1988) teoriją, kuri buvo nukreipta į iškritimo iš aukštųjų mokyklų atvejus, eksplikuojant tai per šeimos ir socialinio kapitalo daromą įtaką santykyje su mokslo pasiekimais. Pastaroji studija taip pat taikoma aptarti jaunimo darbo rezultatus. Šeimos daroma įtaka išreiškiama per tėvų įgytą išsilavinimą ar dirbamą darbą ir kaip tai gali paveikti jaunimą. Yra įvardijami trys skirtingi faktoriai per ką ta daroma įtaka gali pasireikšti – per žmoniškąjį kapitalą, per finansinį kapitalą ir per socialinį kapitalą. Tėvų įgytas aukštasis išsilavinimas gali turėti tiesioginės įtakos vaikams suteikiant geresnius pasaulio pažinimo įgūdžius, tačiau jei tarp tėvų ir vaikų nėra artimo tarpusavio santykio dėl didelio tėvų užimtumo – tuomet tėvų įgytos žinios praranda reikšmę. Šiuo atveju neugdomas žmogiškais individo kapitalas, nuo kurio priklauso kokia pasaulėžiūra ir vertybėmis bus vadovaujama ateityje.

Verta aptarti ir kartų kaitos teoriją. Teorija aiškina, kaip epocha, kurioje gimė individas, gali veikti jo požiūrį (Stanišauskienė, 2015). Šios teorijos aktualios figūros būtų X (asmenys gimę 1965 m. iki 1981 m.) ir Y (asmenys gimę nuo 1982 m. iki 2003 m.) kartos. Teigiama, kad šiandien darbo rinkoje dominuoja X karta, o Y karta yra jau esami ir dar būsiami darbo rinkos dalyviai. Y karta kaip tik atspindi dabartinius jaunus asmenis, kurių amžius yra nuo 13 m. iki 35 m., taigi į ją patenka ir NEET kategorijai priklausantys jauni asmenys nuo 15 m. iki 29 m. Stanišauskienės (2015) atliktame

moksliniame tyrime išryškėja X ir Y kartos požiūrių skirtumai į darbą ir atitinkamas vertybes. Mokslininkė Y kartą apibūdina kaip individus, kuriems būdingas greito rezultato siekimas, jie tikisi staigaus atlygio, įvertinimo bei pripažinimo. Jei X kartai darbas yra kaip priemonė užsitikrinti gerovei, tai Y kartai darbas yra kaip savirealizacijos priemonė (ibid.). Nesėkmingos darbo paieškos ir nepatenkinti lūkesčiai, nepavykus savęs realizuoti, jaunuolį greitai priveda prie nusivylimo, imama stokoti motyvacijos. Kadangi rezultato tikimasi greitai – tenka neretai nusivilti. Šiai kartai priskiriamas didelis pasitikėjimas savimi ir arogantiškumas, todėl tai gali sudaryti keblumą dėl nepamatuotų lūkesčių.

1.5. NEET pogrūpiai

Būtų galima išskirti penkis skirtingus NEET jaunimo pogrūpius: bedarbiai asmenys, galimybių dirbti neturintys asmenys; neaktyvūs, atsiskykę asmenys; galimybių ieškantys, aktyvūs asmenys; savo noru nedirbantys ir nesimokantys asmenys. Į šiuos pogrūpius patekti ir tapti NEET jaunimo grupę gali paskatinti jau minėti veiksniai – negalia, imigracinė kilmė, žemas išsilavinimas, gyvenimas atokiose vietovėse, žemos namų ūkių pajamos, bedarbiai tėvai, žemą išsilavinimą įgiję tėvai, išsituokę tėvai ir pan. (Maskvytis, 2015). Taip pat NEET jaunuoliai gali būti skirstomi pagal savo poreikius ir vadovaujantis jais galima sudaryti supaprastintą keturių pogrūpių klasifikaciją:

Atsiskykę NEET. Šiam pogrūpiui būdingi bruožai yra motyvacijos nebuvimas, pasirinktas nesaugus gyvenimo būdas, asocialumas. Šie asmenys nėra apriboti įsipareigojimų, jie neieško darbo ir nedalyvauja švietimo sistemoje (Estep, 2015).

Nepasiekiami NEET. Nepasiekiamumas suprantamas tuomet, kai asmenys yra įsipareigoję slaugyti šeimos narį ir dėl to neturintys galimybių įsitraukti į darbo rinką; arba tai gali būti tie asmenys, kurie patys serga arba turi negalią (ibid.).

Ieškantys galimybių NEET. Tai aktyvūs asmenys, kurie suinteresuoti mokytis ar susirasti darbą, tačiau to negali padaryti, nes nepavyksta surasti jiems priimtino pasiūlymo (ibid.).

Savanoriai NEET. Tai jauni asmenys, kurie pasirinko atlikti savanorišką darbą įvairiose sferose. Savanorystė suprantama kaip praturtinanti veikla, kuri jaunuoliui gali suteikti stingančios darbo patirties; taip pat tai gali padėti užmegzti kontaktų tinklą, kas bus naudinga ieškantis darbo ateityje.

Analizuojant NEET jaunuolių poreikius ir pabrėžiant priežasčių skirtingumą, dėl ko jie gali atsidurti NEET rizikos grupėje – yra pateikiami septyni detalesni NEET pogrūpiai:

Sugrįžtantieji: ši kategorija apima tuos jaunus žmones, kurie artimiausiu laikotarpiu vėl ims dirbti, mokytis ar treniruotis ir netrukus pradės, arba tęs kaupti žmogiškojo kapitalo išteklius

naudojantis oficialiais kanalais. Šie žmonės jau yra pasamdyti ar įsitraukę į mokymus, treniruotes (Eurofound, 2016).

Nedirbantys trumpą laiko tarpą: šią kategoriją sudaro visi jauni bedarbiai, ieškantys darbo ir galintys pradėti dirbti per artimiausiais dvi savaites bei tie, kurie bedarbiais yra mažiau nei metus. Trumpas nedarbo laikotarpis, kuris įvyksta persikeliant iš mokyklos į darbo rinką, yra laikomas normaliu, kas leidžia tikėtis vidutinio pažeidžiamumo lygio tarp šios grupės žmonių (ibid.).

Ilgą laiką nedirbantys: šią kategoriją sudaro visi jauni bedarbiai, ieškantys darbo ir galintys pradėti dirbti per artimiausiais dvi savaites bei tie, kurie bedarbiais yra daugiau nei metus. Šioje grupėje esantiems žmonės yra didžiulė rizika patirti socialinę atskirtį. Ilgalaikis pasitraukimas iš darbo rinkos žaloja jauno žmogaus gebėjimą įsidarbinti, sukauptą žmogiškąjį kapitalą ir jų būsimo darbo rezultatus. Kai kuriais iš tokių atveju patirta žala išlieka visą likusį gyvenimą (ibid.).

Nedirbantys dėl ligos ar negalios: šią kategoriją sudaro visi jauni bedarbiai, kurie neieško darbo ir negali pradėti dirbti per artimiausiais dvi savaites dėl ligos ar negalios. Šioje grupėje esantiems žmonėms reikalinga labiau socialinė pagalba, nes dėl esančios ligos ar negalios jie negali dirbti apmokamo darbo (ibid.).

Nedirbantys dėl šeimyninių įsipareigojimų: šią žmonių grupę sudaro tie, kurie neieško darbo arba negali pradėti dirbti naujojo dėl to, jog augina mažamečius vaikus, prižiūri nedarbingus suaugusiuosius ar turi kitokių šeimyninių įsipareigojimų. Grupėje tarpusavyje susimaišę tiek pažeidžiami, tiek nepažeidžiami jaunuoliai. Dalis jų negali įsitraukti į darbo rinką dėl to, nes yra nepajėgus mokėti už vaiko ar suaugusio šeimos nario priežiūrą. Kita dalis asmenų atvirksčiai - drąsiai įsitraukia į darbo rinką ir stengiasi tuo pačiu susidoroti su šeimyniniais įsipareigojimais (ibid.).

Suvaržyti darbuotojai: į šią grupę patenka tie jauni žmonės, kurie nustojo ieškoti darbo todėl, nes yra įsitikinę, kad jiems tinkamų darbo galimybių nėra. Tai dažniausiai pažeidžiami jaunuoliai, patenkantys į pavojingai didelę socialinės atskirties rizikos grupę. Dėl šios priežasties labai tikėtina, jog šioje grupėje esantys jauni asmenys rodys prastus darbo rezultatus savo darbinguoju laikotarpiu ir visam gyvenimui pasitrauks iš darbo rinkos (ibid.).

Kiti neveiklūs asmenys: šią kategoriją sudaro visi NEET, kurie būdami NEET nepatenka nei į viena iš išvardintų šešių grupių. Ši grupė sudaro statistinę likutinę kategoriją, kurią sudaro tie, kurie nenurodė jokių priežasčių, dėl kurių jiems suteikiamas NEET statusas. Tai ganėtinai nevienalytis darinys, kurį sudaro žmonės iš kraštutinių pažeidžiamumo spektro vietų: labiausiai pažeidžiami, sunkiai pasiekiami, turintys daug privilegijų, laukiantys išskirtinės galimybės ir tie, kurie renkasi

alternatyvius kelius, tokius kaip karjera mene, kas nepriskaitoma kaip oficialus buvimas darbo rinkoje ar švietimo srityje (ibid.).

1.6. NEET Europoje

1.6.1. Dažniausiai pasitaikantys NEET modeliai tarp Europos šalių

NEET populiacijos dydis ir charakteristikos ženkliai skiriasi visose šalyse narėse. Pavyzdžiui, Italijoje ir Rumunijoje dauguma NEET be darbo patirties yra neveiklūs, tačiau Ispanijoje ir Švedijoje jaunimas, kuris priklauso NEET, yra bedarbiai, nors ir turintys darbinės patirties. Nepaisant panašių charakteristikų, NEET populiacijos dydis Ispanijoje ir Švedijoje gerokai skiriasi, kuomet Italijoje ir Rumunijoje yra ganėtinai panašus. Nepaisant didesnių skirtumų, pastebimų tarp šalių narių, gali būti nustatomi pagrindiniai bendri modeliai, pagal kuriuos jos gali būti grupuojamos kartu. Tai yra labai svarbu norint išlaikyti NEET fenomeno sąvoką visoje Europoje. Remiantis pagrindu pateiktu aprašomojoje statistikoje, indentifikuojamos keturios grupės. Kiekvienas grupavimo etapas yra sunkus ir neišvengiamai dirbtinis. Vis dėl to, kiekvienoje grupėje išryškinamas šalių tarpusavio panašumas atsižvelgiant į dydį ir gyventojų NEET charakteristikas, tokias kaip statusą, darbo patirtį, lytį, išsilavinimo lygį, neskatinamus darbuotojus ir pan. Nors tam tikro kintamumo vis dar galima tikėtis, tačiau apskritai šalių skirtumai kiekviename modelyje yra mažesni nei tarp klasterių. 4 paveikslėlyje pavaizduotas Europos žemėlapis suskirstymas į grupes.

4 pav. NEET modeliai tarp Europos šalių.

(Šaltinis: Eurofound (2012), NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe, Publications Office of the European Union, Luxembourg. P. 38.)

Pirmasis modelis - tai grupė kontinentinių ir šiaurės valstybių, kurią sudaro Austrija, Danija, Suomija, Vokietija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Švedija ir Jungtinė Karalystė. Tai šalys, kurios

vykdo lankstumo ir saugumo garantijų politiką, neoliberalios šalys bei šalys turinčios dvigubą švietimo sistemą. Visos šios šalys, išskyrus Jungtinę Karalystę, charakterizuojamos žemu NEET lygiu. Moterų dalis NEET yra žemesnė nei Europos sąjungos vidurkis. Be to, beveik visose šiose valstybėse dauguma NEET yra neaktyvus. Tačiau nepaisant buvimo neaktyviais, dauguma NEET šiose šalyse narėse turi darbo patirties, nors procentaliai neskatinamų darbuotojų skaičius yra ženkliai mažesnis nei Europos Sąjungos vidurkis. Galiausiai, NEET dalis su žemesniu išsilavinimu yra didesnė nei EU vidurkis, o skaičius tų, kurie turi aukštesnį išsilavinimą, yra gerokai mažesnis lyginant su EU vidurkiu. Šios priežastys lemia tai, jog šio klasterio tipinis NEET turi žemesnį išsilavinimą ir yra išstumiamas iš darbo rinkos. Maža dalis neskatinamų darbuotojų nurodo, kad daugeliu atvejų šis sprendimas galėjo būti savanoriškas, tikriausiai perimant šeimos pareigas ar laikantis alternatyvios trajektorijos, o ne kaip struktūrinių kliūčių jauniems žmonėms patekti į darbo rinką ženklas (Eurofound, 2012).

Antras modelis - tai klasteris, kuris vienodai charakterizuojamas pagal neaktyvių NEET dalį. Į šią grupę patenka Graikija, Italija, Bulgarija, Vengrija, Rumunija, Olandija ir Slovakija. Išskyrus Lenkiją ir Čekiją, šios šalys pasižymi tuo, jog turi didžiausias NEET normas Europoje. NEET moterų dalis yra gerokai didesnė nei EU vidurkis. Nors dalis NEET ir yra neaktyvus, kaip kad pirmame klasteryje, tačiau šios charakteristikos atrodo nulemia labai skirtingą dinamiką. Daugumoje šalių praktiškai dalis NEET neturi jokios darbo patirties arba turi patirtį, kuri yra žemesnė nei EU vidurkis. Be to, daugumos iš šių šalių neskatinamų darbuotojų dalis yra didesnė nei EU vidurkis. Nors ir didelė dalis NEET turi žemesnį išsilavinimą, išsilavinusių NEET žmonių dalis yra ženkliai didesnė nei EU vidurkis. Šio klasterio charakteristikos - tai didelis lygis NEET be darbo patirties, didelė dalis neskatinamų darbuotojų ir didžiulė dalis NEET turinčių aukštąjį išsilavinimą, kas rodo struktūrines problemas kelyje iš švietimo sistemos į darbo rinką. Čia baigiant kaip NEET atrodo priverstinai ir įvairių kliūčių, trukdančių sėkmingai pereiti, rezultatas (Eurofound, 2012).

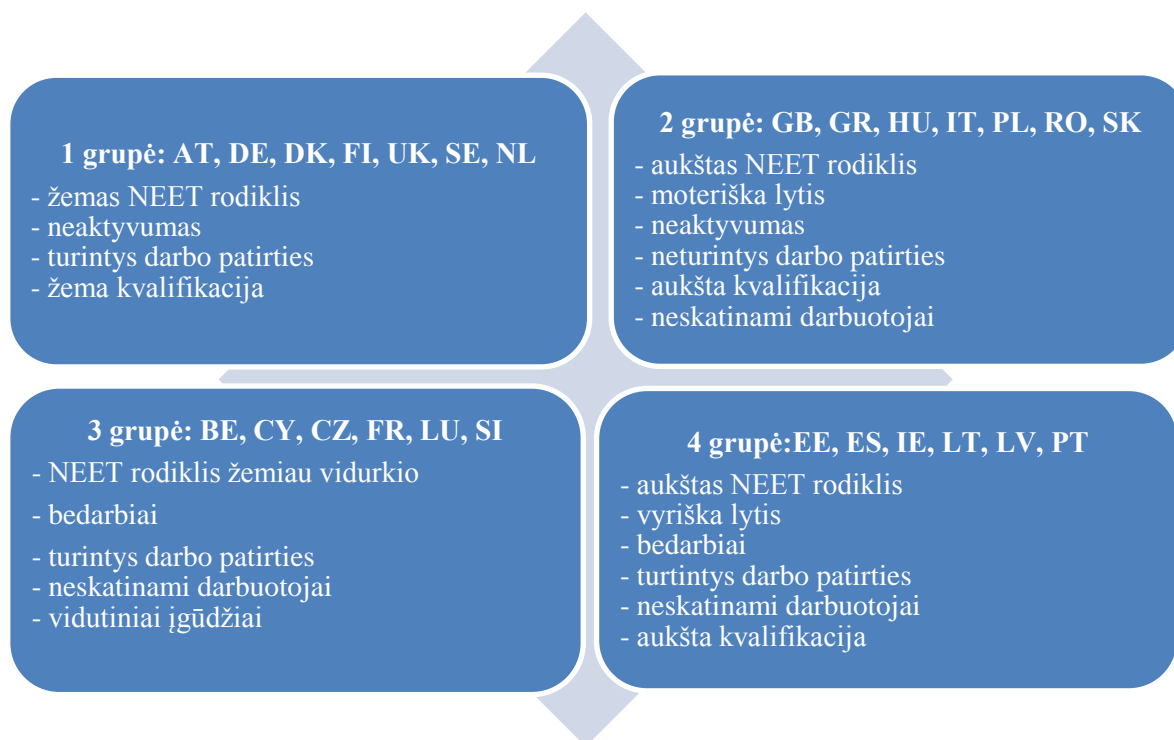
Trečioji grupė susideda iš Estijos, Airijos, Latvijos, Lietuvos, Portugalijos ir Ispanijos. Šios šalys buvo stipriai paveiktos ekonominės krizės ir matomas jaunimo nedarbo lygis padvigubėjo ar net patrigubėjo nuo recesijos pradžios. Iš tiesų, ne taip kaip kituose dvejuose klasteriuose, dalis NEET yra bedarbiai. Dalyje šalių užfiksuotas NEET lygis stipriai didesnis nei Europos sąjungos vidurkis. Be to, didžiąją dalį NEET šiose šalyse sudaro vyrai. NEET dalis su darbo patirtimi yra didesnė nei EU vidurkis, kaip ir dalis NEET, kurie yra neskatinami darbuotojai. Nors nėra aiški tendencija dėl dalies NEET populiacijos su žemu išsilavinimo lygiu, dalis turinti išsilavinimą ir esantys NEET, yra didesnė nei EU vidurkis. Kaip minėta anksčiau, šio klasterio NEET populiacijos charakteristikos rodo NEET lygį tose šalyse, kuriose nedarbo lygis pakilo dėl ekonominės krizės. Nors didelė dalis jaunų žmonių su aukštuoju išsilavinimu gali nurodyti tam tikrą struktūrinę problemą, kuri lėtina perėjimą iš švietimo sistemos į darbą labiau išsilavinusiems, nepaisant fakto, jog dauguma NEET turi darbinės patirties ir

yra labiau tikėtina vyriškos lyties atstovams manyti, kad jie pateko į NEET statusą kaip ekonominės krizės, kuri ištiko visą jaunimą, nepriklausomai nuo jų išsilavinimo lygio, rezultatas. (ibid.)

Ketvirta grupė - tai paskutinis klasteris, kurį sudaro Belgija, Kipras, Čekija, Prancūzija, Liuksemburgas ir Slovėnija. Šiose šalyse NEET lygis yra šiek tiek žemiau EU vidurkio ir pagrindine NEET dalį sudaro moteriškos lyties atstovės. Nors dauguma NEET neturi darbovietės, tačiau procentaliai žmonių su darbine patirtimi yra daugiau lyginant su EU vidurkiu. Priešingai tam, dalis NEET, kurie yra neskatinami darbuotojai, yra žemiau EU vidurkio. Šios šalys charakterizuojamos pagal tai, kokia dalis NEET turi žemą išsilavinimą, kuri mažesnė nei EU vidurkis. Dėl šių priežasčių, ir nepaisant klasterio heterogeniškumo, NEET šiose šalyse, atrodo, susijęs su nedarbo padidėjimu dėl krizės. Tačiau ribotas NEET dydžio lygis ir įrašyta maža dalis neskatinamų darbuotojų šiame klasteryje rodo, jog situacija yra ženkliai geresnė nei vaizduojamų trečiajame. Taip yra galimai dėl to, kad krizės laikotarpiu šios šalys nukentėjo mažiau (ibid.).

Apibendrinant kiekvienai šalių grupei būdingus bruožus, juos glaustai galima pateikti lentelėje:

4 lentelė. NEET bruožai skirtingose Europos valstybių grupėse.

(Šaltinis: Eurofound, 2012)

II. EUROPOS IR LIETUVOS NEET SITUACIJA: POLITIKA IR RODIKLIŲ TENDENCIJOS

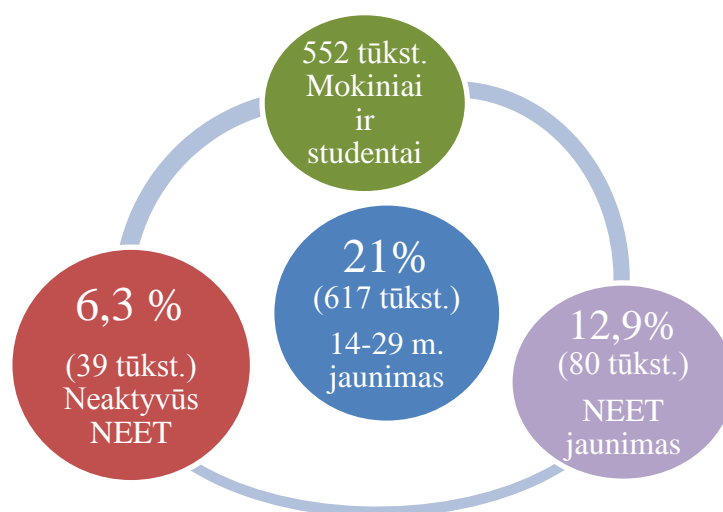
2.1. NEET jaunimo situacijos analizė Lietuvoje

Lietuvos jaunimo politika yra skirta jauniems asmenims, kurie priklauso amžiaus grupei nuo 14 iki 29 metų. Remiantis Statistikos departamento surinktais duomenimis, 2014 metais Lietuvoje buvo 617,2 tūkst. jaunų gyventojų, kas sudarė 21 % visų šalies gyventojų. Daugiausia iš jų, apie 90 tūkstančių, sudarė jaunimas 21-22 metų amžiaus. Tuo metu amžiaus grupėje nuo 14 iki 29 metų vyrų buvo 16,8 tūkstančio daugiau, nei moterų (APRC, 2015).

Remiantis nebaigusių mokslų jaunuolių rodikliu (18-24 metų amžiaus žmonės, kurie neturi vidurinio išsilavinimo ir nestudijuoja), Lietuva yra tarp 12 Europos sąjungos valstybių, kurios aplenkusios Europos tikslą (10 %) 2020-iesiems metams. Toks geras Lietuvos rodiklis gali būti paaiškinamas tuo, jog gana didelis skaičius 18-19 metų jaunuolių mokosi bendrojo lavinimo mokyklose arba turi galimybę įgyti vidurinį išsilavinimą su profesine kvalifikacija profesinio mokymo mokyklose. Tačiau Lietuvoje pagrindiniu tikslu išlieka nebaigusių mokyklos jaunuolių dalies mažinimas. Priežastys, kodėl iškyla grėsmė ir asmuo gali palikti švietimo sistemą gali kilti dėl asmeninių ir švietimo problemų, nepalankios socialinės, ekonominės, pedagoginės, kultūrinės, kalbinės aplinkos, įgimtų ar įgytų sveikatos sutrikimų. Taip pat dėl neatpažintų gebėjimų, kuomet studento mokymosi poreikiai nėra patenkinti arba kai studentas negauna reikiamos švietimo pagalbos (APRC, 2015).

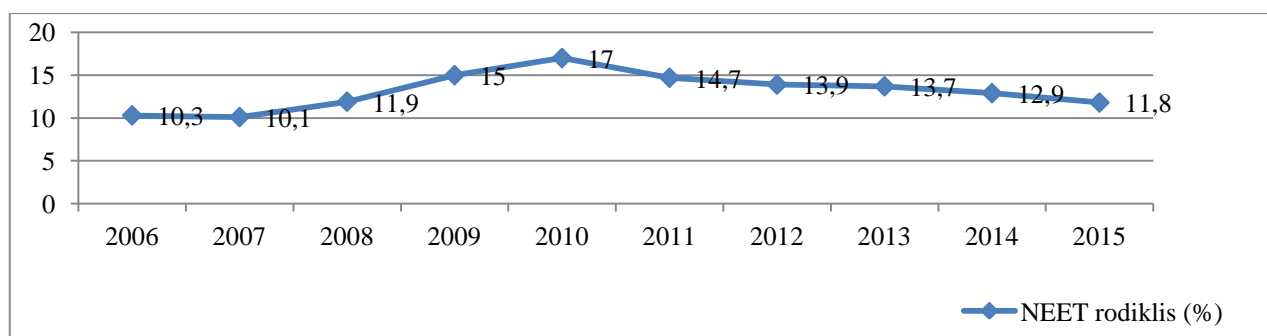
Jaunimo nedarbas Lietuvoje yra mažesnis nei 11-oje Europos Sąjungos valstybių ir 1 procentu žemesnis lyginant su Europos Sąjungos vidurkiu. 2014 metais Lietuvoje registruota 28,8 tūkst. jaunų bedarbių žmonių iki 29-erių metų amžiaus. Tai 13 tūkstančių jaunuolių mažiau lyginant su 2013 metais. Jaunimas sudaro 18,9 procento visų bedarbių. Net ir vykstant nuosekliam jaunimo nedarbo mažėjimui, kuomet per 2014 metus jaunimo nedarbas sumažėjo 3,4 procentinio punkto, jaunimo nedarbas Lietuvoje, kaip ir visoje ES, yra du kartus didesnis nei bendras nedarbo lygis. Jaunų bedarbių grupė nuolat pasipildo naujais nariais, kurie prarado darbą arba ką tik baigė mokyklas ir universitetus. Jaunimas, kuris ieško darbovietės pirmą sykį, susiduria su žymiai daugiau problemų nei tie, kurie turėjo darbą, bet jį prarado. Jaunuoliai dažnai tampa bedarbiais net nepradėję darbinės veiklos. Darbdaviai į darbuotojus, neturinčius darbinės patirties, žiūri labai atsainiai. Dažniausiai iš jauno darbuotojo tuo pat metu reikalaujama aukšto išsilavinimo ir bent poros metų patirties atitinkamame darbe. Nesėkminga integracija į darbo rinką ir užimtumo stoka yra viena iš svarbiausių neigiamų veiksnių, darančių įtaką daugeliui kitų jaunimo problemų atsiradimui, pavyzdžiui didina socialinę atskirtį, skatina plisti priklausomybes sukeliančiam elgesiui (APRC, 2015).

Sekant jaunimo nedarbo tendencijas 2016 metų paskutiniais duomenimis, bendras nedarbo rodiklis atitiktų 17,7 %, t.y. 22,8 tūkstančiai jaunų asmenų iki 29 metų amžiaus Lietuvoje nedirba arba neranda darbo. Lyginant su 2014 metais, jaunimo nedarbo rodiklis sumažėjo 6 tūkstančiais jaunų asmenų per dvejus metus. Iš gauto bedarbių jaunų asmenų rodiklio - merginos sudaro 50,1 % bedarbių asmenų skaičiaus, o vaikinai 49,9 %. Moteriškos lyties bedarbių kategorijoje ilgalaikės bedarbės sudaro 12 %, o vyriškos lyties bedarbių kategorijoje ilgalaikiai bedarbiai sudaro 11,7 %. Atsižvelgiant į jaunų bedarbių asmenų išsilavinimo lygį, aukštąjį išsilavinimą yra įgiję 30,1 % jaunų asmenų, vidurinį išsilavinimą – 48,2 %, pagrindinį – 14,6 %, pradinį – 7 %, be išsilavinimo – 0,1 %. Iš visų bedarbių jaunų asmenų iki 29 metų, nekvalifikuoti asmenys sudarytų 37,4 %, o visai nedirbę asmenys - 34,6 % nuo visų bedarbių jaunų asmenų (Jaunimo garantijos, 2016).

5 pav. Duomenys apie Lietuvos jaunimo 14-29 m. amžiaus intervale. (Šaltinis: Maskvytis, 2015)

Kaip jau žinoma, jaunimo nedarbas ir NEET yra tarpusavyje labai susijusios sąvokos, tačiau kaip rodikliai – jie atskiria ekonomiškai aktyvius ir neaktyvius jaunos asmenis. Eurostat (2014) duomenimis, nedirbančių, nesimokančių ir mokymuose nedalyvaujančių asmenų Lietuvoje paskaičiuojama apie 80 – 90 tūkst. Šiuos asmenis būtų galima išskirti į dar du specifinius pogrupius – tuos NEET, kurie yra užsiregistravę valstybinėse užimtumo tarnybose ir tuos, kurie to nėra padarę.

6 pav. Lietuvos NEET rodiklis 15-29 m. 2006-2015 m. laikotarpyje.

(Šaltinis: parengta magistrinio projekto autorės pagal Eurostat, 2016)

6 paveikslėlyje pateikti statistiniai duomenys apie Lietuvos NEET jaunimą 15-29 amžiaus intervale nuo 2006 iki 2015 metų. Šiuo atveju, *Eurostat* rodiklis pateikia informaciją apie jaunus asmenis nuo 15 iki 29 metų amžiaus, kurie atitinka šias dvi sąlygas: apibūdinami kaip bedarbiai, (remiantis TDO apibrėžimu) bei neįgijo jokio išsilavinimo ir nedalyvavo mokymuose keturias savaites iki indikatorius apskaičiavimo. Duomenys atvaizduoja procentinį dydį nuo visos įvardintos amžiaus grupės esančių asmenų populiacijos šalyje (išskyrus tuos respondentus, kurie apklausoje nepateikė duomenų apie savo padėtį švietimo sistemoje ar dalyvavimą mokymuose). Pagal turimus duomenis, didžiausias NEET asmenų rodiklis minėtoje amžiaus kategorijoje užfiksuotas 2010 metais. Savo ruožtu mažiausias NEET asmenų rodiklis toje pačioje amžiaus kategorijoje fiksuotinas 2007 metais.

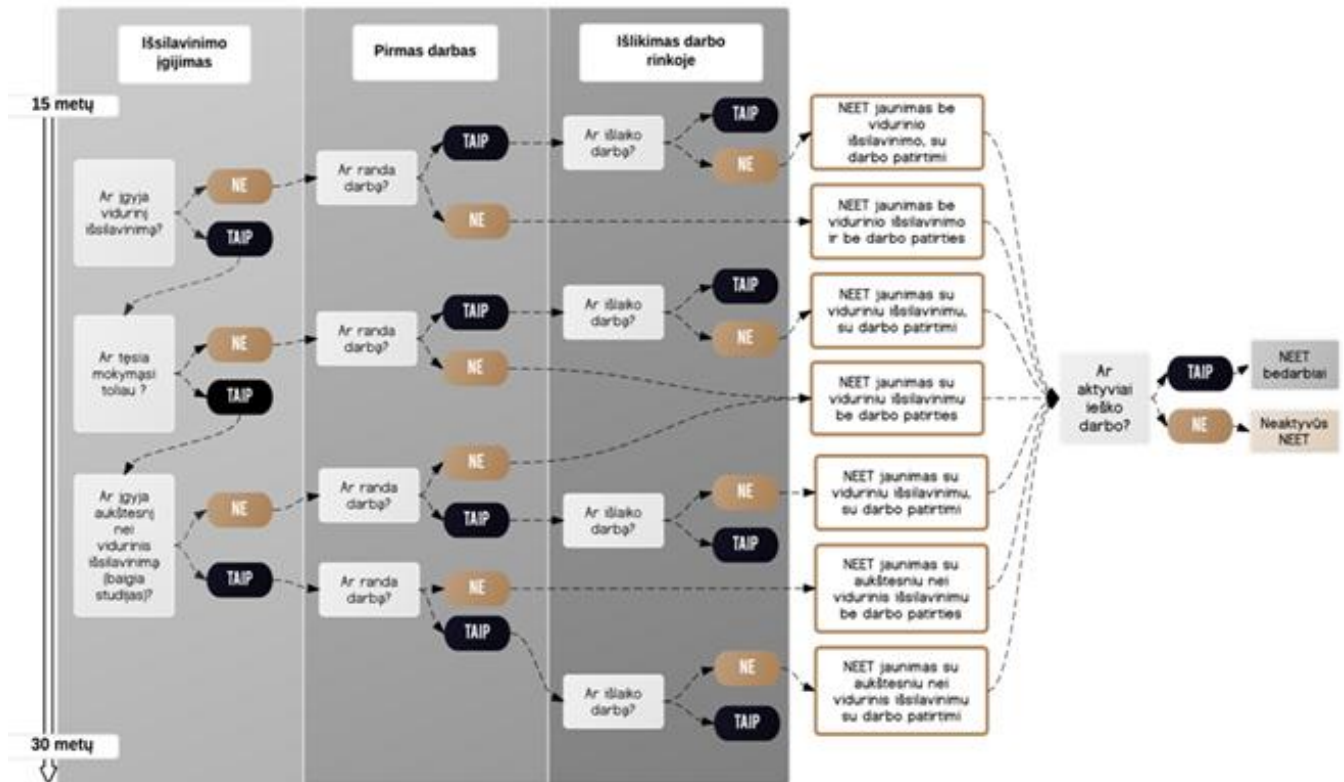
Lietuvoje niekur nederbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo problema yra žinoma bei aktuali seniai, tačiau šios rizikos grupės įvardijimas, kaip standartizuoto rodiklio NEET pavadinimu, pradėtas vartoti labai neseniai. Kada tiksliai pradėtas vartoti NEET rodiklis Lietuvoje, nusakyti sunku, tačiau jo platesnio vartojimo pradžią būtų galima sieti su Lietuvos pirmininkavimu Europos Taryboje 2013 metais.

Lietuvoje NEET sąvokai nusakyti vadovujamasi dviem pagrindiniais kriterijais: pirma, tai bedarbiai asmenys, kurie nedalyvauja švietime bei mokymuose – nederbantys asmenys, kurie ieško darbo aktyviai ir jį dirbti galėtų pradėti nedelsiant. Antra, tai neaktyvūs asmenys, kurie nedalyvauja švietime ir mokymuose – įvardijami, kaip ekonomiškai neaktyvūs ir nesudarantys darbo jėgos, nes yra skaitomi kaip nei įdarbinti, nei bedarbiai (Jaunimo garantijos, 2016).

Lietuvos kontekste NEET jaunimas gali būti grupuojamas pagal tai, kaip aktyviai ieško darbo. Jei jaunuolis pvz. yra įsiregistravęs darbo biržoje, galima laikyti, kad jis aktyviai ieško darbo ir tokiu atveju yra vadinamas NEET bedarbiu. Jei jaunuolis nėra prisiregistravęs darbo biržoje ir darbo ieško neaktyviai arba visai jo neieško – šiuo atveju jis vadinamas neaktyviuoju NEET. Žemiau pateikta schema iliustruoja kaip galima atpažinti kuriai Lietuvos NEET grupei jaunuolis priskirtinas. Ši schema taip pat iliustruoja tris kritinius laikotarpius, kada jaunuoliui atsiranda grėsmė tapti NEET – 1) etapas, kai dar būnama švietimo sistemoje ir iškritimas iš jos; 2) pirmo darbo paieškos, kai pereinama iš švietimo sistemos į darbo rinką; 3) buvimas darbo rinkoje. Kiekviename iš šių trijų etapų egzistuoja skirtingos problemos su kuriomis susiduria jaunas žmogus. Su tuo yra susiję ir NEET rizikos grupei būdingi skirtumai (Estep, 2015). Remiantis minėta schema galima nustatyti ne tik tai ar jaunuolis yra aktyvus ar bedarbis NEET, bet ir šešis specialius NEET pogrupius, pagal įgytą išsilavinimą bei turimą darbo patirtį:

- 1) NEET jaunimas be vidurinio išsilavinimo, su darbo patirtimi;
- 2) NEET jaunimas be vidurinio išsilavinimo ir be darbo patirties;

- 3) NEET jaunimas su viduriniu išsilavinimu, su darbo patirtimi;
- 4) NEET jaunimas su viduriniu išsilavinimu be darbo patirties;
- 5) NEET jaunimas su aukštesniu nei vidurinis išsilavinimas be darbo patirties;
- 6) NEET jaunimas su aukštesniu nei vidurinis išsilavinimu su darbo patirtimi.

7 pav. Tapimo NEET jaunuoliu schema.

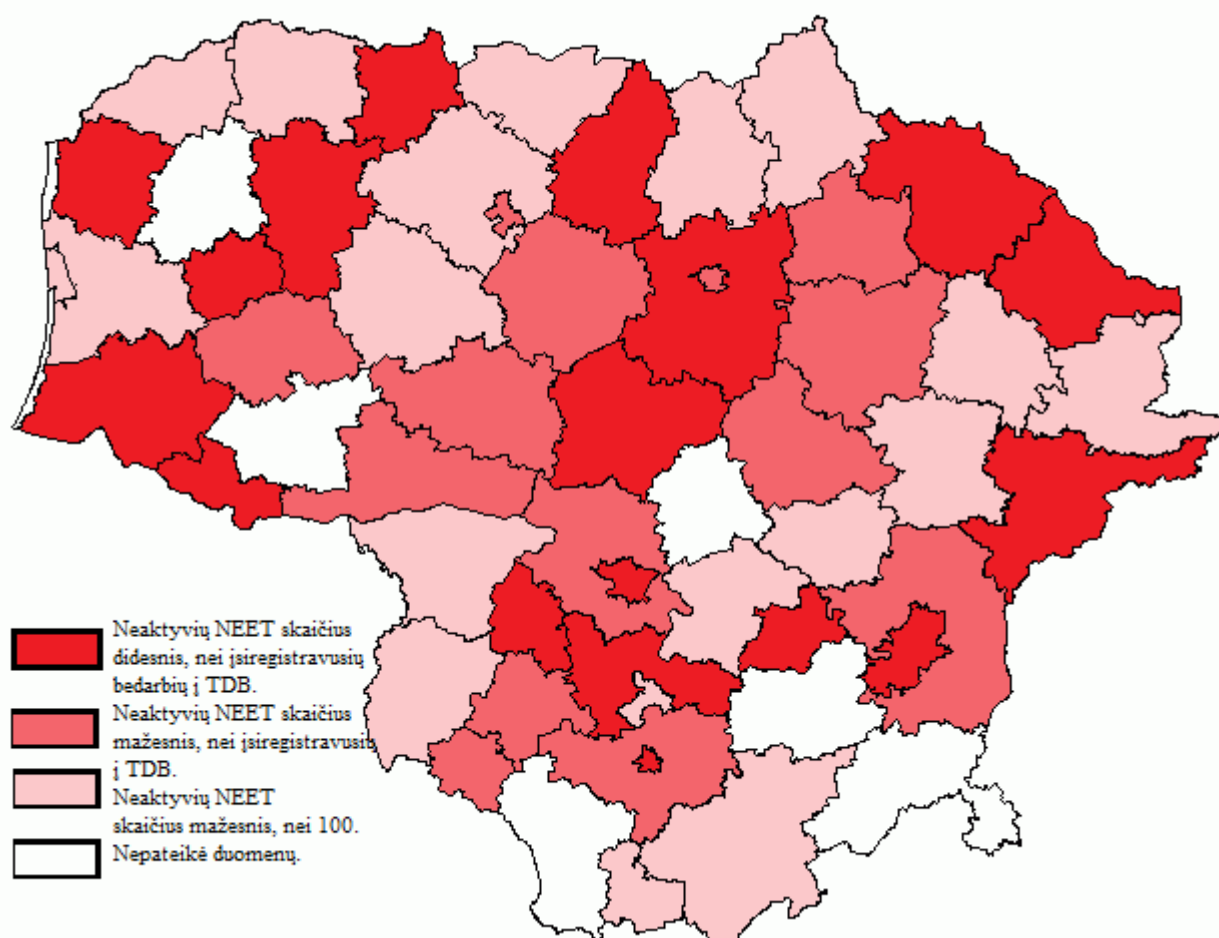
(Šaltinis: Dr. Dovilė Žvalionytė, PPMI, 2015)

2.1.1. NEET jaunimo statistiniai duomenys Lietuvos regionuose

4 priede, 12 paveikslėlyje pavaizduota diagrama atspindi Lietuvos NEET regioninę situaciją. Šiuo atveju nedirbantys nesimokantys ir mokymuose nedalyvaujantys asmenys dalijami į dvi kategorijas: raudona spalva žymi tuos NEET asmenis, kurie nėra registruoti Teritorinėje Darbo biržoje, o mėlyna spalva žymi tuos jaunos NEET asmenis, kurie yra užsiregistravę Teritorinėje Darbo biržoje. Nors diagrama iš esmės atspindi NEET bedarbių ir neaktyvių NEET pasiskirstymą šalies teritorijose – verta pastebėti, kad užsiregistravę darbo biržoje jaunuoliai nebūtinai aktyviai ieškosi darbo, arba priešingai – tie jaunuoliai, kurie nėra užsiregistravę darbo biržoje - gali būti labai aktyvūs darbo ieškotojai, dedant visas pastangas savarankiškai.

Paveikslėlyje 10 pateiktas Lietuvos regioninis žemėlapis, kuriuo bandoma vaizdžiau iliustruoti Lietuvos NEET pasiskirstymą skirtingose savivaldybėse. Čia norima ypatingai išskirti tuos NEET

asmenis, kurie nesimoko, nedirba, nedalyvauja mokymuose ir nėra užsiregistravę TDB. Nors pastarųjų asmenų nemažai galima rasti kiekvienoje savivaldybėje, žemėlapyje raudona spalva žymimi tie regionai, kur tokių NEET asmenų skaičius didesnis, nei tų NEET, kurie yra užsiregistravę TDB. Tikėtina, kad užsiregistravę TDB jaunuoliai jau daro pažangą, kad susirastų darbą – jie gauna TDB specialistų konsultacijas, jiems pateikia potencialių darbdavių pasiūlymai ir pan. Atitinkamai žemėlapyje šviesesne spalva pažymėtuose regionuose vaizduojama situacija, kai neaktyvių NEET skaičius yra mažesnis, nei tų NEET, kurie registruoti TDB. Dar šviesesnė spalva žymi tas teritorijas, kur neaktyvių NEET skaičius nesiekia 100 asmenų, o balta spalva nesuteikia informacijos apie neaktyvius jaunos asmenis, nes savivaldybės tokių duomenų nepateikė.

8 pav. NEET padėtis regionuose.

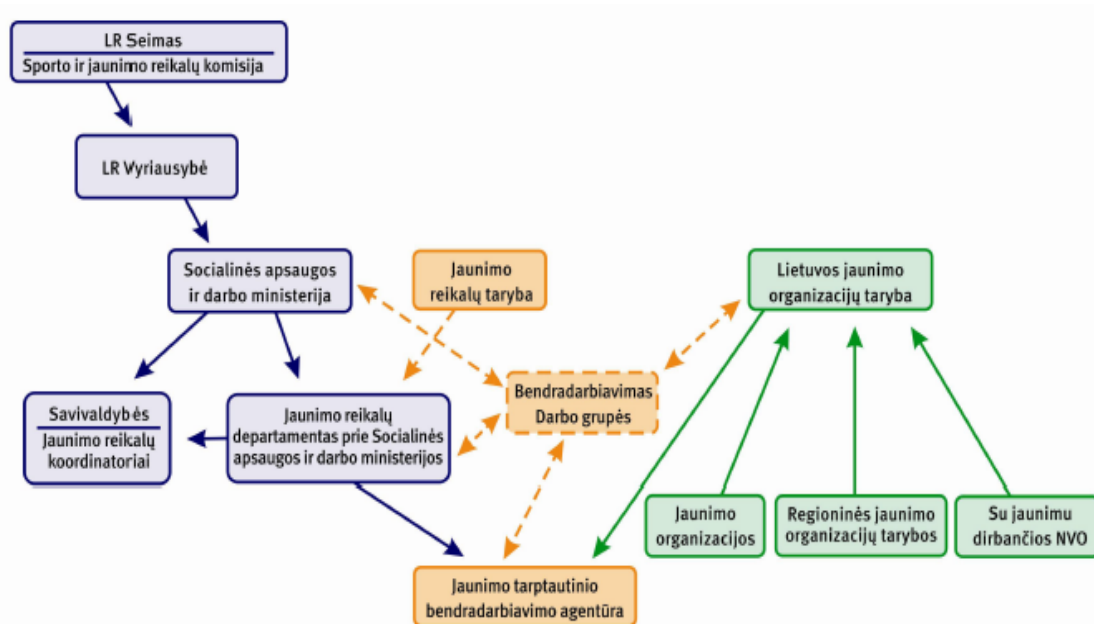
(Šaltinis: Parengtas pačios autorės pagal Jaunimo reikalų departamento pateiktus 2016 m. liepos mėnesio duomenis)

Iš žemėlapio galima aiškiai matyti, kad kritiškiausios Lietuvos teritorijos, kur susitelkę daugiausiai neaktyvių NEET jaunuolių, yra šalies vidurio regionuose, šiaurės pietinėse teritorijose arčiau pakraščio bei dalyje šalies vakarinių teritorijų, kur neaktyvūs jaunuoliai susitelkę labiau link taip pat šalies pakraštinių teritorijų.

Tiek diagramoje, tiek žemėlapyje duomenys apie NEET jaunimą atspindi informaciją, kurią pateikia (arba ne) visos seniūnijos ir savivaldybės. Diagramoje aiškiai matyti, kad didžiausi NEET jaunuolių susitelkimo centrai yra Vilniaus, Kauno ir Alytaus miestų savivaldybės – tiek registruotų bedarbių atžvilgiu, tiek neaktyvių jaunuolių atžvilgiu. Vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad šiose savivaldybėse fiksuojamas didžiausias gyventojų skaičius (LSD, 2016), todėl atitinkamai aptinkamas didelis NEET rodiklis. Šiuo atveju išskirtinis yra Alytaus miesto savivaldybės atvejis, nes ji pagal gyventojų skaičių tarp kitų savivaldybių užima tik 10 poziciją, tačiau čia NEET jaunuolių skaičius yra pakankamai kritinis. Kalbant apie situaciją rajonuose – neaktyvių jaunuolių didžiausi rodikliai fiksuojami Panevėžio, Rokiškio, Kėdainių, Telšių ir Akmenės rajonuose.

2.1.2. Jaunimo užimtumo politikos įgyvendinimas Lietuvoje

1996 metais buvo patvirtinta Jaunimo politikos koncepcija, kuria apibrėžtos valstybinės institucijos, kurios yra atsakingos už jaunimo politikos principų, tikslų bei uždavinių įgyvendinimą Lietuvoje (JDC, 2016). Kalbant apie jaunimo politiką nacionaliniu lygmeniu - taip pat svarbu paminėti Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymą (Žin., 2003, Nr. 119-5406). Įstatymas reglamentuoja jaunimo politikos struktūrų veiklą. 2003 metais Lietuvos Respublikos Seimas priėmė šį Įstatymą, kuriuo pripažįstama, kad jaunimo politika yra laikoma kaip atskira viešosios politikos sritis. Šiame įstatyme apibrėžiamos pagrindinės, su jaunimo politika susijusios sąvokos, reglamentuojami jaunimo politikos pagrindiniai įgyvendinimo principai, nusakomos sritys jaunimo politikai apibrėžti ir taip pat šiame įstatyme nustatomas, su jaunu susijusios politikos įgyvendinimo organizavimas bei valdymas (JRD, 2016). Viena iš svarbiausių Įstatymo dalių yra ta, kurioje įvirtinamos jaunimo politiką organizuojančios bei valdančios institucijos nacionaliniame lygmenyje. Pavaizduota schema iliustruoja kokia yra institucijų tarpusavio priklausomybė ir pavaldumas, kalbant apie jaunimo politikos formavimą bei įgyvendinimą Lietuvoje nacionaliniu lygmeniu:

9 pav. Jaunimo politikos valdymo modelis.

(Šaltinis: Jaunimo reikalų departamentas, 2016)

Sporto ir jaunimo reikalų komisija atsakinga už jaunimo politikos įgyvendinimą nacionaliniu lygmeniu, parlamentinės kontrolės vykdymą. Komisija teikia įvairius pasiūlymus susijusius su jaunumo politikos įgyvendinimu, priima ir įvertina gautą informaciją iš kitų valstybės institucijų. *Socialinės apsaugos ir darbo ministerija* kartu su jai pavaldžiomis institucijomis, organizacijomis, partneriais bei grupėmis yra atsakinga už kiekvienam žmogui palankios, su darbu ir socialine apsauga susijusios politikos įgyvendinimą. *Jaunimo reikalų departamentas* yra viena pagrindinių su jaunimo politika dirbančių institucijų. Ši institucija atsakinga už jaunimo politikai skirtų programų bei priemonių rengimą ir įgyvendinimą. Departamentas taip pat atlieka koordinavimo funkcijas susijusias su kitomis institucijomis ar įstaigomis visose valstybėje ir atskirose savivaldybėse. *Jaunimo reikalų taryba* suprantama kaip patariamoji struktūra, kuri teikia įvairius, su jaunimo politikos formavimu susijusius pasiūlymus JRD. *Lietuvos jaunimo organizacijų taryba* yra nevyriausybinė organizacija, kuri atstovauja jaunimo interesus formuojant politinius sprendimus. Organizacija atsakinga ir už JRT sudėties formavimą (JRD, 2010).

Taigi, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija yra atsakinga už jaunimo politiką Lietuvoje, Jaunimo reikalų departamentas atsakingas už jaunimui aktualios politikos įgyvendinimą; Žemės ūkio ministerija atsakinga už jaunimo verslumo skatinimą; Švietimo ir mokslo ministerija atsakinga už mokinių profesinį orientavimą bei veiklinimą, kad būsima profesija būtų pasirinkta kuo tikslingiau. Taip pat Darbo Biržos centrai bei savivaldybės tiesiogiai prisideda sprendami jaunimo nedarbo problemas.

Įvardijant į NEET jaunimo grupę labiausiai orientuotas politikos įgyvendinimo priemonės, galima sudaryti aktualiausių priemonių (intervencijų) lentelę, kurios šiai dienai yra vykdomos Lietuvoje:

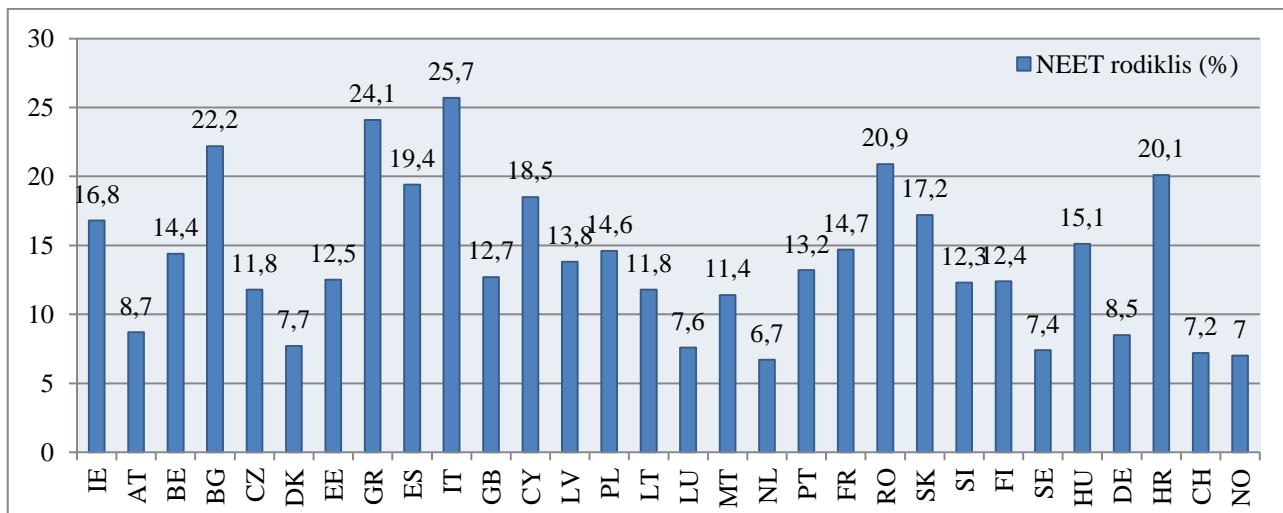
5 lentelė. Į NEET jaunimo grupę labiausiai orientuotos intervencijos Lietuvoje

Priemonės/intervencijos pavadinimas	Priemonės/intervencijos apibūdinimas ir/arba paskirtis
<p>Nacionalinė jaunimo politikos programa 2011-2019 m.</p>	<p>Lietuvos Respublikos Vyriausybės parengta programa yra sukoncentruota į jaunimą. Programos tikslas vystyti jaunimo pasaulėžiūrą, taip pat politiką, atitinkančią jų poreikius, patenkinančius šalies ir visuomenės interesus. Pagrindiniai programos tikslai:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Išspręsti klausimus susijusius su jaunimo užimtumu ir integracija į darbo rinką, paskatinti jaunimo verslumą, reformuoti esamas darbo biržas ir sukurti naujas. - Ugdyti jaunimo neformalųjį švietimą, stiprinti formaliojo ir neformaliojo švietimo bei mokymo ryšį. - Kaip įmanoma plačiau plėtoti švietimo, informavimo ir konsultavimo paslaugas, atitinkančias jaunimo poreikius (APRC, 2015).
<p>Regioninės jaunimo politikos stiprinimo veiksmų planas 2015-2017 m.</p>	<p>Šis planas orientuotas į 2011-2019 m. Nacionalinės jaunimo politikos programos įgyvendinimo 2014-2016 veiksmų plano laikotarpį. Planas orientuotas į jaunimo politikos gerinimą Lietuvos savivaldybėse, gerinant infrastruktūrą bei tarpžinybinį bendradarbiavimą.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Svarbus dėmesys jaunimui, kuris gyvena kaimiškose atokiose vietovėse bei mažuose miesteliuose; • Verslo sektoriaus įsitraukimo skatinimas; • Kuriamos veiklos, didinančios jaunimo motyvaciją, skatinančios užimtumą; • Aktyvus jaunimo švietimas ir informavimas (TAR, 2015).
<p>Socialinės įtraukties didinimo veiksmų planas 2014-2020 m.</p>	<p>Šiame veiksmų plane NEET jaunimui aktualiausias yra vienas iš keturių pagrindinių išsikeltų tikslų: „<i>Didinti labiausiai nuo darbo rinkos nutolusių asmenų paskatas ir galimybes dalyvauti įgyvendinant aktyvios įtraukties priemones</i>“ (ESTEP, 2015, P35.)</p> <p>Veiksmų plano numatyti pagrindiniai uždaviniai orientuojasi į:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nuo darbo rinkos nutokusių asmenų jaunuolių informavimo – konsultavimo paslaugų sistemos visapusišką plėtojimą; • motyvacijos ugdymą dalyvauti darbo rinkoje bei prisitaikymą prie esamų visuomenės iššūkių (ibid.).
<p>Užimtumo didinimo programa ir jos įgyvendinimo planas 2014-2020 m.</p>	<p>Siekiant įgyvendinti užimtumo programą – atitinkamai buvo sudarytas veiksmų planas, kuriame akcentuojama darbo vietų kūrimo svarba, asmenų įgytos kvalifikacijos atitikimas darbo rinkos reikmėms tenkinti, o laisvą darbo jėgą integruoti į laisvas darbo vietas. Plano esminiai uždaviniai orientuoti į:</p> <ul style="list-style-type: none"> • profesiniam orientavimui skirtų paslaugų prieinamumo kokybę; • kompetencijų vertinimo bei pripažinimo sistemos plėtojimą;

	<ul style="list-style-type: none"> • tvaraus jaunimo perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką užtikrinimą; • galimybių sudarymą ilgalaikiams ir žemos kvalifikacijos bedarbiams grįžti į darbo rinką (ESTEP, 2015). <p>Pastarieji du uždaviniai labiausiai orientuojasi į NEET jaunimo rizikos grupę. Trečiam uždaviniui įgyvendinti pasitelkiama Jaunimo garantijų iniciatyva bei atitinkamai kitos užimtumą skatinančios programos (ibid.).</p>
Jaunimo garantijų iniciatyva	<p>Jaunimo garantijų iniciatyvos uždaviniai orientuoti į:</p> <ul style="list-style-type: none"> • darbo su jaunimu teisinio reglamento tobulinimą; • profesinio orientavimo paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimą; • neaktyvaus jaunimo stebėsenai skirtos sistemos sukūrimą; • neaktyviam ir aktyviam NEET jaunimui skirtų paslaugų teikimo visapusiškumą; • verslumo ir savarankiško užimtumo ugdymą; • teisinio reglamento tobulinimą efektyviai jaunimo integracijai į darbo rinką; • efektyvų aktyvios darbo rinkos politikos priemonių taikymo užtikrinimą remiantis individualiais jaunimo poreikiais • valstybės tarpžinybinio tinklo efektyvų bendradarbiavimą ir plėtojimą (ibid.).
ES fondų investicijų veiksmų programa 2014-2020	<p>Ši programa skirta spręsti jaunimo užimtumo problemas nurodytuju laikotarpiu. Jaunimo užimtumo problemoms spręsti pasitelktos ES skirtos investicijos. Viena iš šios programos užimtumo priemonių „Jaunimo užimtumo didinimas“ yra konkrečiai skirta NEET jaunimo problemoms spręsti, siekiant šią tikslinę grupę atitinkamai integruoti į švietimo sistemą arba darbo rinką.</p>
Valstybinė švietimo strategija 2013-2022 m.	<p>Švietimo strategija gali būti traktuojama kaip prevencinė priemonė, kad jauni asmenys netaptų NEET jaunimo rizikos grupė; turi būti rasta priemonė, kuri efektyviai stabdytų jaunuolių ankstyvą pasitraukimą iš švietimo sistemos. Į švietimo sistemą orientuotos politikos įgyvendinimo priemonės turi užtikrinti, kad mokymosi įstaigos suteiks jauniems asmenims pilnavertį profesinį orientavimą.</p>

2.2. NEET jaunimo situacijos analizė Europoje

Apibūdinant NEET jaunimo situaciją Europos valstybių kontekste – viena iš efektyviausių priemonių yra statistinių duomenų pasitelkimas.

10 pav. NEET 15-29 m. rodiklis Europos valstybėse.

(Šaltinis: sudaryta pagal Eurostat 2015 metų duomenis.)

Eurostat 2015 metų duomenimis, didžiausias NEET rodiklis Europos valstybėse fiksuojamas Airijoje, Bulgarijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje, Kipre, Rumunijoje, Slovakijoje ir Kroatijoje. Mažiausias NEET rodiklis fiksuojamas Austrijoje, Danijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose, Švedijoje, Vokietijoje, Šveicarijoje ir Norvegijoje. Visose likusiose valstybėse, tarp kurių yra ir Lietuva, Latvija bei Estija, rodiklis išlieka vidutinis, kai NEET jaunuolių skaičius nėra nei labai aukštas, nei labai žemas. Tarp Baltijos šalių, mažiausias NEET rodiklis fiksuojamas Lietuvos valstybėje.

NEET jaunimas ES laikomas, kaip ypatingai sudėtinga socialinė problema. Būtent šiai problemai spręsti 2013 metais Europos Vadovų tarybos nutarimu buvo pradėta įgyvendinti atitinkama priemonė, orientuota į jaunimo užimtumą skatinimą – tai Jaunimo užimtumo iniciatyva. Kadangi 20 Europos Sąjungos valstybių jaunimo nedarbo rodiklis tuo laikotarpiu siekė daugiau nei 20 % arba daugiau nei 25 % - buvo paskirtis specialios lėšos skirtos kovai su jaunimo nedarbu. Lietuvos jaunimo nedarbo rodiklis pateko į minėtų šalių dvidešimtuką, ir todėl Lietuvai buvo pavestas uždavinys sumažinti NEET jaunimo skaičių. Paskirtam uždaviniui įgyvendinti buvo numatyta „Jaunimo garantijų“ iniciatyva, kuriai įgyvendinti Lietuva gavo 69 mln. eurų lėšų (PPMI, 2015).

Remiantis 2016 m. vasario mėn. duomenimis – jaunimo nedarbas Lietuvoje sudarė 14,5%, kai bendras ES šalių vidurkis tuo pačiu laikotarpiu siekė 19,4%. Nedarbo rodiklio sumažėjimas nuo 2013 metų gali reikšti, kad vykdomos jaunimo užimtumo skatinimo iniciatyvos davė naudos. Nors iš 11 pav. galime matyti, kad Lietuvos NEET rodiklis lyginant su kitomis Europos valstybėmis nėra labai aukštas, tačiau tai yra ta socialinė grupė, kuri turi padidintą rizikos faktorių patirti socialinę atskirtį.

III. LIETUVOS NEET JAUNIMO INTEGRACIJOS Į DARBO RINKĄ GALIMYBIŲ VERTINIMO REZULTATAI

3.1. Metodikos pagrindimas: grupinis interviu (focus) grupė/ ekspertiniai interviu

Focus metodo taikymo tikslumas. Šios kokybinės tyrimo formos pasirinkimą lėmė jos savybės - focus grupės pagalba suteikiama kompleksinė informacija mažais kaštais ir esant minimaliam laikotarpiui. Pasitelkus *focus* grupės metodą, siekiama patikrinti ir/ar palyginti teorinius teiginius apibūdinančius NEET jaunimo integracijos į darbo rinką problemas su respondentų išsakytomis mintimis. Teorinėje medžiagoje išdėstyta problematika apibūdinama daugiau Europos skirtingų valstybių surinktus duomenis. Nors visos problemos aktualios ir Lietuvos NEET atvejui, tačiau tikimasi išsiaiškinti atitinkamą specifiškumą ir/ar kurios problemos labiau aktualios Lietuvos socialiniame, politiniame, ekonominiame kontekste.

Tyrimo logika. Tyrimo eiga susideda iš penkių etapų: respondentų atrankos strategijos, pasiruošimo tyrimui, duomenų surinkimo, duomenų apdorojimo bei analizės, duomenų ataskaitos parengimo. Pirmajame etape atsirenkami respondentai, kurie sutiktų dalyvauti focus grupėje, atsakyti į pateiktus klausimus remiantis asmenine patirtimi. Respondentų imtis vadinama netikimybine – patogiaja, nes šie asmenys pasirenkami pagal tai ar priklauso NEET jaunimo rizikos grupei ar ne; taip pat pasirenkami tie asmenys, kurie savanoriškai galėtų suteikti informacijos tyrimui. Antruoju tyrimo etapu parenkami tiksliniai klausimai, kuriais vadovaujantis bus palaikoma diskusija. Šiuo atveju klausimai atspindi orientacines gaires, kad būtų galima išlaikyti diskusiją kryptinga. Klausimai parengiami tikslingai, kad padėtų atskleisti išsikeltą tyrimo tikslą bei uždavinius. Duomenų rinkimo etapas – tai focus grupės diskusija, kurios metu ratu sėdintiems respondentams užduodami parengti klausimai. Diskusijos moderatorius (šiuo atveju tyrėjas) stebi respondentų reakcijas į užduotus klausimus, stengiasi palaikyti diskusijoje tvarką, išklauso pasisakymus. Ketvirtajame duomenų analizės etape atrenkami išsakyti diskusijos dalyvių pasisakymai užrašomi. Paskutiniajame etape gauti duomenys atrenkami pagal svarumą, interpretuojami ir pateikiami magistrinio darbo ataskaitoje.

Tyrimo imtis. Tiriamoji tikslinė grupė – tai niekur nedirbantis, nesimokantis ir mokymuose nedalyvaujantis Lietuvos jaunimas. Taip pat focus grupės respondentų atranka vyksta ir pagal tai, kokioje Lietuvos vietovėje jie gyvena – pasirenkami kiek įmanoma skirtingesnių Lietuvos miestų/miestelių/rajonų atvejai. Kadangi iš anksto negalima numatyti kiek asmenų sutiks dalyvauti tyrime – imtis gali būti nusakoma kaip patgioji, nes apklausti dalyviai yra tie, kuriuos pavyko rasti.

Tyrimo etika. Naudojant šį tyrimo metodą, etiškumo principas yra labai svarbus, nes vyksta tiesioginis kontaktas su tyrimo dalyviais. Vykstant bendrai diskusijai, tyrimo dalyviai gali jausti diskomfortą, būti susikaustę, patiriantys nesaugumo jausmą. Visos įvardintos būsenos gali sukelti

keblumų išgaunant tyrimo duomenis. Tam, kad tyrimo dalyviai jaustųsi saugiau, jie turi žinoti kiekvieną tyrimo eigos žingsnį ir būtent dėl šios priežasties tyrimo pradžioje informantus reikia supažindinti su tyrimo eiga, tikslais, uždaviniais, klausimais; taip pat svarbu paminėti, kad bus laikomasi konfidencialumo principo ir jų tapatybės nebus publikuojamos viešai. Privalu informantus įspėti, kad visa gauta informacija bus naudojama tik moksliniais tikslais.

Kitas naudojamas tyrimo metodas yra ekspertinis, pusiau struktūruotas interviu. Interviu, kaip ir *focus* grupės metodas, yra traktuojamas kaip viena iš apklausos rūšių (K. Kardelis, 2002). Šis interviu standartizuotas, nes ekspertui leidžiama su klausimais susipažinti iš anksto, tačiau siekiant gauti maksimalią naudą iš pasirinkto metodo – interviu eigoje užduodami papildomi klausimai, kurie gali suteikti daugiau reikalingos informacijos tyrimui.

Interviu metodo taikymo tikslingumas. Šio metodo tikslas – iš pasirinktų ekspertų gauti svarbios informacijos apie NEET jaunimą ir jo įsidarbinimo galimybes Lietuvoje. Apklaustieji ekspertai skirstomi į keturias kategorijas: Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, darbo departamento, darbo rinkos skyriaus vyriausiasis specialistas Valdas Maksvytis; Kauno teritorinės darbo biržos, jaunimo darbo centro skyriaus vedėja Karolina Pakarnaitė; Jaunimo reikalų departamento atstovė, ES projekto „Atrask save“ vadovė Lietuvoje – Gintarė Sabaliauskaitė; ir dar viena kategorija, atspindinti nevyriausybių organizacijų Lietuvoje vaidmenį, dirbant su tiksline NEET jaunimo grupe – Kauno VŠĮ „*Actio Catholica Patria*“ organizacijos, iniciatyvos „Jaunimo garantijos“ koordinatė Kauno mieste, kurių tikslinė darbo grupė yra neregistruoti darbo biržoje, nedirbantys, nesimokantys jauni asmenys - Lina Januškevičiūtė bei Giedrė Vitkauskaitė. Pasirinkti ekspertai atstovauja skirtingų institucijų ir organizacijų pozicijas, aptariant tiriamos jaunimo rizikos grupės situaciją Lietuvos kontekste: šios keturios ekspertų kategorijos pasirinktos tam, kad būtų galima kuo visapusiškiau aptarti NEET jaunimo įtrauktiems į darbo rinką galimybes – analizuojant darbo patirtį su sunkiai pasiekiamu NEET jaunimu, kuris nėra registruotas DB; taip pat analizuojant darbo patirtį su NEET jaunimu, kuris jau yra registruotas DB bei aptariant visą NEET jaunimo rizikos grupę apimančią politikos plėtrą Lietuvoje.

Tyrimo logika. Tyrimo logikos principas susideda iš tų pačių penkių etapų, kaip ir prieš tai naudotame tyrimo metode: respondentų atrankos strategijos, pasiruošimo tyrimui, duomenų surinkimo, duomenų apdorojimo bei analizės, duomenų ataskaitos parengimo.

Tyrimo imtis. Penki, selektyviai pasirinkti, skirtingas institucijas bei organizacijas atstovaujantys ekspertai.

Tyrimo etika. Prieš atliekant pusiau struktūruotus interviu, ekspertai iš anksto galėjo susipažinti su užduodamais klausimais – kiekvienam ekspertui klausimai buvo siunčiami iš anksto elektroniniu paštu. Taip pat ekspertams buvo pristatyta darbo tema, darbo tikslas bei išsikelti uždaviniai.

3.2. NEET jaunimo focus grupės tyrimo rezultatai ir interpretacija

3.2.1. Socialinės, demografinės informantų charakteristikos

Analizuojant nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo integracijos į darbo rinką galimybes Lietuvos valstybėje, taip pat labai svarbu sužinoti ir pačios tiriamos grupės poziciją šiuo klausimu. Įvertinus turimus resursus, galimybes ir tyrimui skirtą laikotarpį, reprezentatyvios apklausos atlikti nebūtų pavykę, todėl buvo pasirinkta alternatyva - *focus* grupės tyrimo metodas, kuris per trumpą laikotarpį leistų gauti kompleksinį kiekį informacijos apie NEET jaunuolius. Focus grupei buvo pasirinkti 10 respondentų, atitinkančių NEET jaunuolio paveikslą. Jie buvo susodinti ratu ir diskusijos forma jaunuoliams buvo užduodama 12 esminių klausimų. Šiame tyrime dalyvavo 5 vaikinai ir 5 merginos iš skirtingų Lietuvos vietovių: Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Ukmergės, Utenos, Naujosios Akmenės Kaišiadorių bei Vilkaviškio. Pasirinktų jaunuolių amžius buvo nuo 23 iki 28 metų.

3.2.2. Įgyto išsilavinimo aspektas

Pirmuoju klausimu jaunuolių buvo prašoma trumpai pristatyti save būtinai įvardijant amžių, įgytą išsilavinimą bei dabartinės veiklos apibūdinimą. Kadangi jaunuoliai ir taip jau buvo pasirinkti dėl to, kad nėra šiuo metu aktyvūs darbo rinkoje, svarbiausia šio klausimo dalis – jaunuolio įgytas išsilavinimas. Tai aptarti svarbu, nes įgytas žemas išsilavinimo lygis yra vienas iš 6 pagrindinių veiksnių, lemiančių tapimą NEET (žr. 3 pav.); remiantis išsilavinimo aspektu – žemas išsilavinimo lygis tapimo NEET riziką padidina net 3 kartus.

6 lentelė. Įgytas išsilavinimas

Įgytas išsilavinimas	Patvirtinantys teiginiai
Profesinis	G1: „Man 24 metai, išsilavinimas vidurinis / profesinis. Šiuo metu tobulinuosi savo profesinius įgūdžius namuose“. M10: „<...> man 28 metai; turiu profesinį išsilavinimą; šiuo metu papildomai lankau apskaitos kursus“.
Aukštasis	B4: „Sveiki, man 25m. Esu įgijęs aprangos gamybos pramonės universitetinį išsilavinimą, tačiau savo srityje rimto pastovaus darbo nesu turėjęs. Šiuo metu niekur nedirbu, ieškau darbo“. E6: „Esu 25 amžiaus. Baigiau Kauno Technologijos universitetą ir įgijau viešojo administravimo specialybę. Šiuo metu esu bedarbis“. E2: „Sveiki, man 24 metai. Baigęs politikos mokslų bakalaurą. Šiuo metu esu bedarbis“.

	<p>J3: „Man 25 metai, VDU politikos bakalauras; skanuaju daiktus „Amazonėj“ („Amazon“ įmonė Anglijoje, red. pastaba)“.</p> <p>R5: „Man 23 metai, turiu bioinžinerijos bakalauro išsilavinimą. Šiuo metu ieškau darbo, susijusio su specialybe“.</p> <p>D9: „<...> man 23 metai, įgijau aukštąjį išsilavinimą. Šiuo metu nedirbu“.</p> <p>E8: „Esu 24 metų mergina, kilusi iš Akmenės. Po gimnazijos baigimo įstojau į Vytauto Didžiojo universitetą, 2015m ten baigiau politikos mokslų bakalauro programą. Šiuo metu jau metus laiko esu bedarbė“.</p>
Nebaigtas aukštasis	M7: „<...> 24 metai, nebaigtas aukštasis, šiuo metu esu bedarbis, planuoju grįžti į studijas ir įgyti aukštąjį išsilavinimą“.

Visu pasirinktos temos analizavimo laikotarpiu, susidaro bendras įspūdis, kad Lietuvos kontekste NEET jaunuolis suprantamas, kaip neigiamas, dėl savo kaltės neveiklus, turintis priklausomybių, nepageidautinas asmuo. Stereotipinis tokio jaunuolio portretas nusakomas, kaip nedirbantis, nesimokantis, neįgijęs jokios specialybės, nenorintis dirbti ir siekiantis gyventi tik iš teikiamų valstybės socialinių pašalpų asmuo. Toks susidaręs, NEET jaunuolį apibūdinantis, stereotipas yra klaidingas, o tokio stereotipinio apibūdinimo paplitimas verčia manyti, kad taip mąstantys visuomenės nariai nėra pakankamai susipažinę su NEET jaunuolio apibrėžimu arba visai nėra nieko girdėję apie šią socialinės rizikos grupę. Jau pats NEET termino paaiškinimas verčia susidaryti išankstinę, klaidingą nuomonę – nedirbantis, nesimokantis ir mokymuose nedalyvaujantis jaunimas - visi neiginiai (nedirbantis, nesimokantis, nedalyvaujantis) apibūdina visišką jauno asmens neveiklumą tiek darbo rinkoje, tiek švietimo sistemoje. Iš visų 10 diskusijoje dalyvavusių jaunuolių – dvi merginos turėjo įgijusios profesinį išsilavinimą, vienas vaikinai įvardijo, kad jam nepavyko baigti studijų universitete – nebaigtas aukštasis išsilavinimas, o kiti likę 7 jaunuoliai turėjo įgiję aukštuosius universitetinius išsilavinimus. Taigi, būtų klaidinga vadovautis prieš tai apibūdintu, dažnai pasitaikančiu visuomenės NEET jaunuolio paveikslo supratimu. Į NEET jaunimo rodiklį patenka ir tie asmenys, kurie yra įgiję profesijas, turi aukštuosius universitetinius išsilavinimus, tačiau dėl atitinkamų priežasčių šiuo metu neranda arba negali susirasti darbo. Kad visuomenė turi klaidingą požiūrį apie NEET jaunimą, taip pat mano ir projekto „Atrask save“ koordinatorė Kaune Giedrė: „<...> aš paminėčiau, kad NEET jaunuoliai nėra kaip socialinės rizikos šeimos. Labai daug kas galvoja, kad jeigu aš esu NEET jaunuolis – aš esu kažkoks ypatingai blogas. Aš įvardinčiau didelę problemą visuomenės požiūryje į jauną žmogų, kad jis privalo tuojau pat įsidarbinti, dirbti vienoje vietoje visą savo likusį gyvenimą, neišbandyti sau patinkančios srities.“

Neaktyvus NEET ar NEET bedarbis

Toliau buvo bandoma identifikuoti kuriai NEET kategorijai galėtų būti priskiriamas jaunuolis – neaktyviam NEET ar NEET bedarbiui. Antruoju klausimu jaunuoliai turėjo atsakyti ar jie bandė darbo ieškoti savarankiškai arba imtis ieškoti galimybių darbui gauti, pvz. papildomai mokytis ar dalyvauti

specialiuose kursuose. Trečiuoju klausimu buvo bandoma tiesiog išsiaiškinti ar jaunuolis šiuo metu yra užsiregistravęs darbo biržoje ir jei taip – kiek laiko jau yra registruotas.

7 lentelė. Savarankiškumas darbo paieškose

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Asmeninės pastangos bandant įsidarbinti	Neaktyvus NEET	J3: „ <i>Ne. Nes nenorėjau gyventi Lietuvoje, o nekvalifikuoti darbai per mažai apmokami. Nenorėjau gyventi taip, kad ieškočiau kvalifikuoto darbo ir kurčiau karjerą, o kelis mėnesius užtrunkanti kvalifikuoto darbo paieška yra laiko švaistymas</i> “.
	NEET bedarbis	G1: „ <i>Taip bandžiau</i> “. E2: „ <i>Taip, kurį laiką bandžiau siųsdamas CV, per Darbo biržą ar tiesiog stebint darbo pasiūlymus internete</i> “. B4: „ <i>Darbo ieškojau savarankiškai internete, skelbimuose, anksčiau per darbo biržą. Taip pat turėjau planų ir pradėti savo verslą, tačiau nesėkmingai</i> “. R5: „ <i>Taip, darbo savarankiškai ieškau skelbimų portaluose, įmonių puslapiuose. Papildomų mokymų nelankau, tačiau turiu specialybei reikalingų sertifikatų, įgytų mokantis magistre</i> “. E6: „ <i>Darbo ieškaisi savarankiškai</i> “. M7: <i>Taip, ieškojau darbo savarankiškai, tačiau specialiuose mokymuose ir panašiose programose nesu dalyvavęs</i> “. E8: „ <i>Taip, bet buvo keliama utopiniai reikalavimai. (pageidautina studentas, jaunas žmogus su 3-5 metų patirtimi šioje srityje. Tuo metu buvau 22-23 metų. Keletą kartų dalyvavau seminaruose ir kursuose kaip įsilieti į Lietuvos darbo rinką, bet praktiškai to neįgyvendinau</i> “. D9: „ <i>Taip</i> “. M10: „ <i>Bandžiau, neradau dėl to nusprendžiau įgyti naują profesiją</i> “.

8 lentelė. Registracija darbo biržoje

Respondentas	Atsakymas patvirtinantis arba paneigiantis apie registraciją darbo biržoje	Neaktyvus NEET/ NEET bedarbis
Respondentas Nr. 1 (G1)	Taip (2 mėn.)	NEET bedarbis
Respondentas Nr. 2 (E2)	Taip (2 mėn.)	NEET bedarbis
Respondentas Nr. 3 (J3)	Ne	Neaktyvus NEET
Respondentas Nr. 4 (B4)	Ne	Neaktyvus NEET
Respondentas Nr. 5 (R5)	Taip (3 mėn.)	NEET bedarbis
Respondentas Nr. 6 (E6)	Taip (1 m.)	NEET bedarbis
Respondentas Nr. 7 (M7)	Ne	Neaktyvus NEET
Respondentas Nr. 8 (E8)	Ne	Neaktyvus NEET
Respondentas Nr. 9 (D9)	Ne	Neaktyvus NEET

Respondentas Nr.10 (M10)	Taip (6 mėn.)	NEET bedarbis
--------------------------	---------------	---------------

Įvertinus jaunuoliu pateiktus atsakymus apie savarankišką darbo paiešką – iš visų 10 jaunuolių 9 būtų galima priskirti prie NEET bedarbio kategorijos, o 1 jaunuolį – prie neaktyvaus NEET. Pastarojo respondento atsakymas buvo labai skeptiškas Lietuvos valstybės atžvilgiu - jis mieliau rinktųsi gyvenimą kitoje valstybėje vien dėl didesnio darbo užmokesčio. Taip pat jis prisipažino, kad darbo ieškoti savarankiškai Lietuvoje nemėgino, nes nematė tam prasmės. Šiuo atveju matomas išankstinis nusistatymas, todėl asmuo net nebando ieškoti darbo gimtojoje valstybėje, o asmeninių pastangų dėjimas darbo paieškoms, jo nuomone, prilygsta laiko švaistymui. Visi kiti respondentai teigia, kad dėjo asmenines pastangas į darbo paieškas. Vieni tą darė savarankiškai, kiti – su darbo biržos pagalba, o treči tą darė tiek su darbo biržos pagalba, tiek individualiai.

Jei vertintume respondentus tik pagal tai, ar jie yra šiuo metu įsiregistravę darbo biržoje ar ne (žr. lentelę Nr. 7, tai pastebėtume visai kitą rezultatą – 5 jaunuoliai būtų priskiriami NEET bedarbio kategorijai ir 5 jaunuoliai atitiktų neaktyvaus NEET jaunuolio apibūdinimą. Taigi, atsižvelgiant į tai – vertėtų paminėti, kad identifikuojant kuriai iš dviejų NEET kategorijų priklauso jaunuolis – neužtenka vadovautis vien registracijos darbo biržoje įrašu arba sprendžiant pagal tai ar buvo ieškoma darbo savarankiškai. Tam, kad tikslingai jaunuoliai būtų priskirti vienai iš dviejų minėtų NEET kategorijų – reikia išsiaiškinti ar darbo paieškos buvo aktyvios, todėl tolesnėje diskusijos eigoje papildomai jų buvo prašoma įvertinti savo asmenines pastangas darbo paieškose (žr. 1 priedą, 6 klausimą).

9 lentelė. Asmeninių pastangų vertinimas darbo paieškose

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Pastangos darbo paieškose	Pakankamos	R5: „Manau, kad taip, aplikavau į visas įmanomas ir siūlomas pozicijas“. E6: „Ieškantis darbo stengiuosi, kas visas procesas vyktų kuo efektyviau, kadangi įdedu visas pastangas ir į tai žiūriu atsakingai“. D9: „Manau, kad buvo pakankamos“. M10: „Manau, kad jos buvo pakankamos“.
	Nepakankamos	G1: „Ne“. E2: „Vidutiniškos. Vieną savaitę intensyviai ieškojau ir siuntinėjau CV. Keletą pasiūlymų net atmečiau dėl netinkamų sąlygų. Tačiau manau galėjau būti gerokai aktyvesnis darbo paieškoje“, J3: „Ne, nes nebuvo jokių pastangų“. B4: „Tikrai nemanau jog ieškojau visu pajėgumu ir tikiu galėčiau pasistengti labiau. Manau turint aiškų kelią, arba kai labai reikia bet kokio darbo ir pinigų- rasti galima, ir gan greitai“. M7: „Pastangos, ko gero, nebuvo visiškai pakankamos“. E8: „Tikrai ne. Jos nebuvo intensyvios tačiau išgąsdino utopiniai reikalavimai, kurie netgi juos įgyvendinus neturi adekvataus užmokesčio“.

Didesnė dalis jaunuolių teigė, kad jų pastangos darbo paieškose buvo nepakankamos. Sėkmingai integracijai į darbo rinką reikalinga motyvacija ir didelis atkaklumas. Pastebima, kad kaip tik NEET jaunuoliai stokoja asmeninės motyvacijos. Sudarytos *focus* grupės atžvilgiu gerai yra tai, kad jaunuoliai atsakinėdami į klausimus buvo ganėtinai atviri. Šiuo atveju buvo prižištama, kad darbo paieškose daugelis stokojo asmeninės iniciatyvos ir tai galėjo lemti jų nesėkmingą integraciją į darbo rinką. Taigi, apibendrinant respondentų pateiktus duomenis ir vadovaujantis NEET tapimo schema (žr. 7 pav.), iš 10 *focus* grupėje dalyvavusių jaunuolių – 4 būtų galima priskirti kaip aktyviai darbo ieškančius NEET (NEET bedarbis) ir 6 jaunuolius – pasyviajam tipui (neaktyvus NEET).

Integracijos į darbo rinką galimybių vertinimas Lietuvos kontekste NEET požiūriu

Atliekant NEET jaunimo integracijos į darbo rinką galimybių vertinimą Lietuvoje – svarbu išgirsti ir pačios tiriamosios grupės poziciją šiuo požiūriu. Plėtojant galimybių vertinimo aspektą - jaunuolių visų pirma buvo prašoma įvardinti priežastis, dėl kurių, jų nuomone, jiems nepavyksta susirasti darbo. Minėtu klausimu buvo tikimasi sužinoti jų savybes/gabumus/gebėjimus, kurių stokojama ir dėl to darbo paieškos tampa nesėkmingomis. Pastebėtina, kad jaunuoliams tai buvo vienas iš sudėtingesnių klausimų. Jei į ankstesnius klausimus buvo atsakoma pakankamai greitai ir ilgai negalvojant, tai laukiant atsakymų į šį klausimą reikėjo daugiau laiko. Bandant situaciją analizuoti iš psichologinės perspektyvos – individui įvardinti asmeninius trūkumus yra pakankamai sunku. Interviu su Kauno teritorinės darbo biržos, jaunimo darbo centro specialiste – ekspertė teigė, kad vienas iš pagrindinių sunkumų, su kuriuo susiduria NEET jaunuoliai darbo pokalbiuose – yra asmeninių trūkumų įvardijimas: „*Jei reikia įvardinti savo teigiamas savybes – su tuo dar yra susitvarkoma, tačiau, kai darbdavys prašo įvardinti neigiamas savybes – atsiranda baimė ir nežinoma ką tokioje situacijoje reikia sakyti*“.

10 lentelė. Priežastys lemiančios nesėkmingą integraciją į darbo rinką

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Priežastys lemiančios nesėkmingą integraciją į darbo rinką	Asmeninės priežastys	<p>„Nes neieškau darbo.“ (J3)</p> <p>„Manau dėl paties kaltės, nesugebėjimo apsispręsti ir pasirinkti to "teisingo" kelio sau.“ (B4)</p> <p>„Neįgytas aukštasis išsilavinimas apsunkena kvalifikuoto darbo paieškas, o nekvalifikuoto darbo užmokestis netenkina, todėl norint išgyventi – tenka ieškoti kitų alternatyvų, mano atveju – emigruoti.“ (M7)</p>

	Išorinės priežastys	<p>G1: „Gal todėl, kad ieškau tinkamiausios, geriausios darbo vietos sau, o tokių yra mažai“.</p> <p>E2: „Dėl siauros ir Panevėžyje nepraktiškos specialybės. Pati konsultantė teigė, kad Vilniuje tikrai atsirasit darbo pasiūlymas su politikos mokslų bakalauru, Panevėžyje vargu bau“.</p> <p>R5: „Dėl specialybės specifikos ir siauros biotechnologijų darbo rinkos“.</p> <p>E6: „Pagrindinė priežastis, mano nuomone, yra keliami per dideli reikalavimai darbuotojui. Mano atveju darbo patirtis“.</p> <p>E8: „Intensyviai darbo Lietuvoje nieieškojau, bet kelios savaitės po universiteto baigimo išvykau užsienyje, nes net nesvarsčiau galimybės likti Lietuvoje. Buvo pasiūlymo įsidarbinti Akmenės rajono savivaldybėje, bet dėl jaunatviško maksimalizmo nesiorėjo likti tokiam mažame rajone ir gauti kiek daugiau nei 300 eurų per mėnesį“.</p> <p>D9: „Nerandu tinkamo darbo“.</p> <p>M10: „Pagal dabar esamą mano specialybę mažai darbo pasiūlymų arba jų visai nėra“.</p>
--	------------------------	--

Apibendrinant pateiktus atsakymus, didžioji dalis jaunuolių teigė, jog darbo jiems nepavyksta susirasti dėl netinkamos darbo pasiūlos jų gyvenamojoje vietovėje. Teigiama, kad esama darbo pasiūla neatitinka įgytos specialybės, netenkina darbo užmokestis, darbovietė turi atitikti išsikeltus jaunuolių lūkesčius. Vertinant jaunuolių pasisakymus – juose galima išvelgti prieš tai aptartoje kartų kaitos teorijoje įvardintų Y kartos bruožų atitikimą: šiai kartai darbas suvokiamas daugiau kaip savęs realizacijos priemonė, o ne kaip priemonė asmeninei gerovei susikurti, kas labiau būdinga X kartai. Ypatingai tą galima pastebėti, kai jaunuoliai atsakinėjo į klausimą apie tai, kaip jie įsivaizduoja savo būsimą darbą: pirmenybė akcentuojama darbui, kuris turėtų tikrai patikti – svarbus savęs realizavimas, asmeninis tobulėjimas, draugiška aplinka, gaunamas grįžtamasis ryšys; taip pat darbas būtina turi atitikti įgytą specialybę ar profesiją. Kita vertus, dalis jaunuolių teigė, kad dar neįsivaizduoja savo būsimą darbo. Taip pat atitinka dar viena minėta Y kartos savybė, kai per trumpą laiką tikimasi greitų rezultatų – šiuo atveju mergina „E8“ atvirai pripažįsta, kad iš karto po universiteto baigimo intensyviai darbo Lietuvoje nieieškojo ir vos praėjus porai savaičių išvyko dirbti į užsienį, nepaisant to, kad jai buvo teikiamas darbo pasiūlymas jos gyvenamosios vietos savivaldybėje. Kodėl buvo atsisakyta siūlomų pareigų - mergina argumentuoja, kad netenkino siūlomas darbo užmokestis.

Vos 3 jaunuoliai iš 10 atsakiusiųjų, tam tikras asmenines savybes galėjo identifikuoti kaip nesėkmingų darbo paieškų priežastį: darbo patirties nebuvimas, neįgytas aukštasis išsilavinimas, negebėjimas apsispręsti, koks darbas būtų tinkamesnis.

Klausimai 4, 7, 8, 9, 10 ir 12 skirti Lietuvoje vykdomų užimtumo priemonių vertinimui: 4 klausimas skirtas darbo biržoje suteikiamai pagalbai vertinti; 7 klausimas skirtas įvertinti užimtumo priemonių viešinimą, t. y. ar jaunuoliams teko ką nors girdėti apie kokias nors užimtumo skatinimo iniciatyvas; 8 klausimu tikimasi sužinoti ar nors vienas jaunuolis yra įsitraukęs į kurią nors iš užimtumo

skatinimo iniciatyvų; 9 klausimu tikimasi įvertinti vykdomos iniciatyvos naudingumą tuo atveju, jei jaunuolis dalyvauja atitinkamoje iniciatyvoje; 10 klausimas vertina jaunuolių pasiryžimą įsitraukti į užimtumo skatinimo iniciatyvas; 12 klausimas apibendrina prieš tai visus pateikiamus klausimus – šiuo klausimu bandoma sužinoti kaip jaunuoliai vertina savo įsidarbinimo galimybes Lietuvoje šiais dienais.

11 lentelė. Lietuvoje vykdomų užimtumo skatinimo priemonių vertinimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Integracijos į darbo rinką galimybių vertinimas NEET jaunuolių požiūriu	Suteikiama pagalba darbo biržoje	<p>G1: „Gera“.</p> <p>E2: „Trupučių per daug biurokatiška tvarka. Pavyzdžiui, esu baigęs politikos mokslus, todėl man konsultantai siūlo atitinkamus darbus, pavyzdžiui vadybininko ar kažkuo susijusi su politikos mokslais. Bet man principu bet koks darbas galbūt tuo momentu tenkintų, tačiau sistemoje turiu nurodyti kokio darbo labiau norėčiau, arčiau to dalyko ką esu baigęs. Kita vertus, pati Darbo birža organizuoja renginius, kuriuose galima susipažinti su tam tikrais darbo reikalais (pvz. paskaita apie darbuotojo teises, kuri tikrai buvo naudinga). Manau tikrai norint, galima iš Darbo biržos gauti naudos (susidaro toks įspūdis per 1-2 mėnesius)“.</p> <p>J3: „Blogai. Manau, kad darbo biržą per daug resursų naudoja, kad pasiūlytų nieko nesugebantiems žmonėms „juodus“ darbus. O kvalifikuotų darbų nesūlo, nes tokių darbų rinka veikia atskirai nuo valstybės. Sakė ieškotis pačiam ir geriau darbo ieškoti Vilniuje arba Kaune. Pasiūlyti galėjo tik „juodų“ darbų“.</p> <p>B4: „Pagalba nemaža, jaučiasi jog stengiasi padėti, ypač jaunimui, mums tenka dvigubai daugiau kartų lankytis ten, nei tarkim vyresnio amžiaus bedarbiams. Taip pat kartkartėmis vykdomos įvairios paskaitos su svečiais iš įvairių darboviečių, įdarbinimo specialistų, kelionės į įmones“.</p> <p>R5: „Aptarnavimas geras, tačiau su mano specialybe susijusių darbo pasiūlymų ten nėra“.</p> <p>E6: „Darbo biržos pagalbą vertinu teigiamai“.</p> <p>M7: „Negaliu deramai atsakyti į šį klausimą, nes Darbo biržos pagalbą man kol kas nereikėjo“.</p> <p>E8: „Asmeninės patirties neturiu taigi negaliu objektyviai atsakyti į šį klausimą“.</p> <p>M10: „Pakankamai gerai, man pasiūlė dalyvauti projekte "Atrask save" suteikė visa reikiama informaciją“.</p>
	Užimtumo iniciatyvų viešinimas	<p>G1: „Kol kas jokias. Apie tas užimtumo iniciatyvas nieko nežinau dar, nes biržoj aš „stoviu“ tik 2 mėn. Tai realiai apie jas pasakoja prabuvus 4 mėn.“.</p> <p>E2: „Iki kol praeitą kartą neminėjai tos užimtumo programos, jokios nežinojau. Tai ir dabar pasakysiu, kad nežinau jokios“.</p> <p>J3: „Jokias“.</p> <p>B4: „Darbo birža siūlo daug paskaitų, pagalbą susitinkant su darbdaviais, raštvedybos ir kitokius kursus.. Taip pat savanorystė gali būti geras postūmis į karjerą“.</p> <p>R5: „Jokias“.</p> <p>E6: „Darbo biržoje esu susipažinusi su savanorystės programa. Kai klausiau darbo biržoje apie kažkokių mokymus ar, gali mane ten siųsti - man pasakė, kad manęs niekas niekur nesiųs, nes aš turiu specialybę ir kad man ten kažkokių galimybių į tą pusę kažką tobulinti ar pan. nėra šansų. Mane informavo tik apie savanorystės programą. Tai ir savanoriavau dėl patirties, kad jos įgaučiau. Manau, kad didesniame mieste yra teikiama jaunuoliams daugiau pasiūlymų. Kiek teko domėtis - mano krašte ten tie projektai nėra net tvirtinami, nes nėra tokių specialistų, kurie užsiimtų tuo reikalu“.</p> <p>M7: „Nesu girdėjęs apie jokias užimtumo skatinimo programas“.</p> <p>E8: „Darbo biržose inicijuojami kursai, kvalifikacijos kėlimas“.</p>

		D9: „Nieko neesu girdėjęs apie jokias užimtumo iniciatyvas“. M10: „Apie kursus, dabar sužinojau apie projektą "Atrask save"“.
	Įsitraukimas į užimtumo iniciatyvas	G1: „Ne“. E2: „Ne“. J3: „Ne“. B4: „Nesu“. R5: „Ne“. E6: „Esu savanoriavusi pagal pasiūlyta darbo biržos programą“. M7: „Šiuo metu nesu įsitraukęs į jokią užimtumo skatinimo iniciatyvą“. E8: „Deja, bet šiuo metu ne. Studijų metu buvau įsitraukusi į jaunimo organizaciją, kuri labai aktyviai skatino tarptautinės patirties įgijimą, verslumą, stažuočių programas“. D9: „Ne“. M10: „Taip, dalyvauju projekte“.
	Užimtumo iniciatyvių naudingumo vertinimas	B4: „Darbo birža praeityje padėjo susirasti darbą“. E6: „Taip, savanoriavimas man padėjo įgyti darbo patirties, atsirado šiokių tokių pažinčių“. E8: „Teorine prasme, tikra taip, tačiau Lietuvos mastu neturėjau galimybės jų įgyvendinti praktiškai“. M10: „Taip, sužinojau man vertingos informacijos, įgysiu nauja specialybę“.
	Pasiryžimas sudalyvauti užimtumo skatinimo iniciatyvoje	G1: „Taip“. E2: „Manau taip“. J3: „Ne, nes nepadėtų. Plius mano specialybei nelabai gali būt kažkokie mokymai, stažuotės, o kitai specialybei ar šiaip darbui galiu ir pats susirast ką reikia. DB vienintelė funkcija yra pašalpų administravimas. Tam užtektų vieno žmogaus 25 tūkst. gyventojų mieste ir vieno kabineto savivaldybėje“. B4: „Taip, bet greičiausiai tik kaip papildomą veiklą. Nes pirmoj vietoj norėčiau susirasti bent kažkokį darbą, tuomet apie kvalifikacijos kelimo, arba savo asmeninių gebėjimų, tobulėjimo kursus galima galvoti“. R5: „Ne“. E6: „Taip sutikčiau“. M7: „Sutikčiau, jei tai suteiktų apčiuopiamos naudos tolesnėse darbo paieškose“. E8: „Jau 2 kartus dalyvavau ES finansuojamuose projektuose, labai norėčiau savanoriauti ir įgyti šios patirties“. D9: „Taip“. M10: „Taip“.
	Įsidarbinimo galimybių vertinimas Lietuvoje	G1: „Vidutinės“. E2: „Kol kas ribotos. Tačiau vėl, čia mano problema dėl siauros specializacijos. Norint gerinti įsidarbinimo šansus, arba reikia toliau tęsti mokslus (MA) arba mokytis naujos specializacijos, amato, įgūdžio“. J3: „Per pažintis galėčiau įsidarbinti, kitu atveju sunkiai“. B4: „Daug patirties darbo rinkoje tikrai neturiu, tačiau manau mano srities specialistų trūkumas jaučiamas. Koją pakišti gali mano ilgoka "pertrauka" po mokslų baigimo, galiu būti atitolęs nuo rinkos ir išmokti dalykai būti ne tokie aktualūs. Tačiau iš darbo paieškų patirties galiu pasakyti jog vietų tikrai daug, ir ieškančiam bet kokio darbo (paslaugų ar kituose sektoriuose) ir ne per daug išrankiam žmogui gauti darbą nėra sunku“. R5: „Nedidelės dėl specifinės darbo rinkos“. E6: „Savo galimybes įsidarbinti šiai dienai laikau nepalankiomis. Man aktualu darbą rasti čia savo krašte, bet čia tų darbo pasiūlymų mažai. Daugumoje institucijų dirba darbuotojai iki pensijinio – čia, atrodo, didžiausia problema, nes tie darbuotojai net sulaukę pensijos nesiruošia išeiti ir užleisti jaunimui darbo vietas“. M7: „Mano įsidarbinimo galimybės šiandien Lietuvoje nebūtų pernelyg didelės, ypatingai, jei norėčiau dirbti tai, kas būtų susiję su mano specialybe“. E8: „Atvirai sakant, manau, kad tendencijos labai liūdnos, jeigu norėčiau dirbti kvalifikuotą darbą, nebūtina susieta su diplome įrašyta disciplina. Svarbiau nei

		<p><i>atlyginimo dydis man labai svarbi galimybė tobulėti ir būti už tai įvertinta, o jaunimas dažnai jaučiasi to nesulaukęs. Nekvalifikuotų ir menkai apmokamų darbų apstu, bet asmeniškai nesinorėtų su tuo sieti ateities“.</i></p> <p>D9: „Manau, pakankamai mažos“.</p> <p>M10: „Manau, kad mano pasirinkta specialybė pakankamai naudinga ir reikalinga, manau kad pavyks greitai įsidarbinti“.</p>
--	--	---

Darbo biržoje suteikiamos pagalvos vertinimas. Darbo birža yra ta įstaiga, į kurią jaunuoliai pirmiausia gali kreiptis bandant susirasti darbą. Iš *focus* diskusijoje dalyvavusių asmenų – pusė jų buvo užsiregistravę darbo biržoje (5 respondentai), o kita pusė nebuvo to padarę (5 respondentai). Tarp tų jaunuolių, kurie šiuo metu nėra užsiregistravę darbo biržoje – dalis jų buvo registruoti anksčiau (3 respondentai), o dalis niekada nėra šioje įstaigoje registravęsi (2 respondentai). Interviu metu darbo biržos ekspertė teigė, kad kai kurie jaunuoliai nesiregistruoja į darbo biržą dėl to, nes jiems tą daryti yra gėda. Visuomenėje egzistuoja tam tikras stereotipas, kad į šią įstaigą registruojasi daugiausia asmenys iš socialinės rizikos šeimų. Ekspertė teigia, kad daugelis darbdavių kaip tik labai teigiamai vertina, kai žmogus pats savo noru ateina užsiregistruoti į darbo biržą, nes tokiu poelgiu parodoma jo iniciatyva ir suinteresuotumas susirasti darbą. Galimai klaidina susidariusi nuomonė dėl registracijos darbo biržoje gali atbaidyti daug jaunų asmenų nuo bendradarbiavimo su šia įstaiga. Šio stereotipo derėtų vengti, nes nekontaktuojant su darbo birža parandama galimybė sužinoti apie įvairias užimtumo skatinimo iniciatyvas. Taip pat tokiais atvejais integracija į darbo rinką gali būti nesėkminga, nes pervertinamos asmeninės pastangos ieškantis darbo, kai savo ruožtu su darbo biržos pagalba darbą rasti gali pavykti greičiau – čia suteikiama reikalinga konsultacinė pagalba, galima sustiprinti darbu reikalingus įgūdžius ir čia taip pat bendradarbiaujama su didžiuliu skaičiumi Lietuvos darbdavių.

Darbo biržos suteikiamas paslaugas vertino tik tiek jaunuoliai, kurie šiuo metu yra įsiregistravę darbo biržoje arba tą buvo atlikę anksčiau. Žvelgiant iš kritinės pusės, jaunuoliai įvardijo, kad šioje įstaigoje vyrauja labai biurokратиška tvarka, kad kvalifikuotus darbus suinteresuoti asmenys susiranda ir be darbo biržos pagalbos, o šioje įstaigoje pagrinde siūlomi mažos kvalifikacijos reikalaujantys darbai. Pastarųjų darbų pasiūlai įstaiga sunaudoja labai daug resursų, todėl tai vertino kaip lėšų švaistymą. Jaunuoliai iš Panevėžio ir Ukmergės teigė, kad pagal jų įgytus išsilavinimus jų miestų darbo biržos darbo pasiūlyti negalėjo, todėl rekomendavo darbo bandyti ieškotis Vilniuje arba Kaune, kas jaunuolius papiktino, nes tektų keisti gyvenamąją vietą ir palikti savo gimtuosius miestus.

Kita vertus, didesnioji dalis atsakiusiųjų respondentų darbo biržos suteikiamas paslaugas vertino palankiai, t. y. teigė, kad konsultuojantys darbuotojai suteikė pakankamai informacijos ir jų aptarnavimas yra geras; akcentuojamas dėmesys jauniems asmenims, nes tenka lankyti daugiau susitikimų, nei vyresnio amžiaus klientams; teigiamai atsiliepiama apie vykusius kursus ir paskaitas,

kuriose teko dalyvauti ir pripažino, kad rodant asmeninę iniciatyvą – iš darbo biržos galima gauti nemažai naudos.

Užimtumo iniciatyvų viešinimo vertinimas. Pateikus jaunuoliams klausimą, apie kokias užimtumo iniciatyvas teko jiems girdėti – didesnioji dalis (6 respondentai) teigė, kad nėra nieko girdėję apie jokiais užimtumo skatinimo iniciatyvas Lietuvoje. Verta pastebėti, kad tik 2 jaunuoliai iš 10 dar niekada nesiregistravo darbo biržoje. Visiems likusiems jaunuoliams jau yra tekę palaikyti kontaktą su šia įstaiga, o dalis iš jų yra joje įsiregistravę šiuo metu. Pagrindė įvardijamos užimtumo skatinimo iniciatyvos buvo susijusios darbo biržos siūlomomis veiklomis – paskaitos, rengiami vizitai pas darbdavius, savanorystė, raštvedybos ar kvalifikacijos kėlimo kursai. Iš visų atsakiusiųjų – tik viena mergina teigė, kad buvo supažindinta su Jaunimo garantijų iniciatyvos projektu „Atrask save“. Pastaroji mergina darbo biržoje jau yra registruota daugiau nei 6 mėnesius. Mergina, kurios registracija darbo biržoje tęsiasi jau metus, teigė, kad yra susipažinusi tik su savanorystės programa ir daugiau apie jokiais iniciatyvas jai nebuvo pasakojama. Jos nuomone, daugiau informacijos suteikia tos darbo biržos, kurios funkcionuoja didžiuosiuose miestuose. Galima pastebėti, kad tie jaunuoliai, kurių registracijos laikotarpis darbo biržoje ilgesnis (6-12 mėn.) – jie su užimtumo iniciatyvomis yra supažindinti daugiau, nei tie, kurių registracijos laikotarpis ne ilgesnis, nei 3 mėnesiai. Viena vertus, jaunuoliai galėtų būti patys aktyvesni ir labiau domėtis integracijai į darbo rinką teikiamomis galimybėmis. Kita vertus, darbo birža yra viena iš pagrindinių institucijų, kuri privalo stengtis kuo suprantamiau ir plačiau supažindinti savo klientus su esamomis užimtumo skatinimo iniciatyvomis. Įsiregistravę į darbo biržą jaunuoliai turi galimybę susipažinti su įvairiomis užimtumą skatinamomis priemonėmis, tačiau yra didelė neaktyvaus jaunimo dalis, kurie nėra pasiekiami per darbo biržą. Į užimtumui skirtų priemonių viešinimą reikėtų sutelkti daugiau dėmesio ir apsvarstyti visas galimybes, kaip būtų galima apie jas informuoti kuo dilesnę neveiklaus NEET jaunimo dalį.

Pasiryžimo sudalyvauti užimtumo skatinimo iniciatyvose vertinimas. Didžioji dauguma jaunuolių teigė (8 respondentai), kad sutiktų dalyvauti papildomuose mokymuose, stažuotėje ar atlikti savanorystę. Jaunuoliai, kurie nebūtų pasiryžę įsitraukti į šias veiklas teigė, kad tai nepadėtų rasti darbo, nes neįsivaizduoja kokie papildomi mokymai galėtų sietis su jų įgytomis specialybėmis ir ko papildomai dar galėtų išmokti.

Įsidarbinimo galimybių vertinimas Lietuvoje. Režiumuojant jaunuolių pateiktus atsakymus – įsidarbinimo galimybės vertinamos nepalankiai. Jaunuoliai labiau suinteresuoti rasti kvalifikuotą darbą ir atsižvelgia į Lietuvos darbo rinkos tendencijas, kurias vertina prastai. Viena iš pagrindinių problemų – negalėjimas rasti darbo pagal turimą specialybę. Akcentuojamas darbo patirties trūkumas, per mažos galimybės realizuoti save Lietuvos darbo rinkoje, siūlomas per mažas darbo užmokestis. Taip pat svarbus ir vietovės klausimas – pastebima, kad mažesniuose miesteliuose darbo pasiūla menka.

Nepaisant to, jaunuoliai sutinka, kad darbo vietų tikrai yra ir jei žmogus nėra labai išrankus – darbą susiras nesunkiai. Mergina, kuri jau dalyvauja projekte „Atrask save“, savo įsidarbinimo galimybes vertina optimistiškiausiai – ji šiuo metu bando įgyti paklausesnę specialybę ir yra įsitikinusi, kad pakeitus kvalifikaciją darbą pavyks susirasti nesunkiai.

3.3. Pasirinktų ekspertų interviu tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija

Atliekant Lietuvos NEET jaunimo situacijos analizę, svarbu išsiaiškinti kokiomis savybėmis pasižymi ši tikslinė grupė: kokie bruožai jai būdingi; dėl kokių priežasčių jaunuoliai atsiduria šioje rizikos grupėje; kokius gebėjimus dažniausiai turi įgiję ir kokių gebėjimų yra stokojama, kad integracija į darbo rinką būtų sėkminga; kokie yra pagrindiniai jaunuolių poreikiai; kuo remiantis apskaičiuojamas NEET rodiklis šalyje. Šias savybes aprašančių mokslinių tyrimų Lietuvoje dar nėra, o vadovavimasis vien kitų šalių Europoje atliktais tyrimais nebus toks tikslingas, norint išsiaiškinti kas būdinga Lietuvos kontekstui, todėl visų ekspertų buvo prašoma kuo plačiau apibūdinti Lietuvos NEET jaunimo rizikos grupę. Kiti klausimai orientuoti į NEET jaunuolių integracijos į darbo rinką galimybių vertinimą Lietuvoje: tiesiogiai buvo prašoma įvardinti kokias galimybes integruotis į darbo rinką šiuo metu turi NEET Lietuvos jaunimas; nuo ko minėtos galimybės priklauso; buvo teirujamasi, kaip vyksta specialių programų, skirtų NEET jaunimui, įgyvendinimas Lietuvoje; ar naudojamos įtraukties į darbo rinką priemonės pasiteisina. Šiame poskyryje NEET jaunimo integracijos į darbo rinką galimybės vertinamos per jaunimo užimtumo iniciatyvas Lietuvoje įgyvendinančių struktūrų deklaruojamą poziciją.

3.3.1. NEET sampratos interpretacija

Pirmiausia reikėtų aptarti koks bendras NEET apibrėžimas naudojamas Lietuvoje. Jau pastebėta, kad Europos kontekste egzistuoja problema dėl vieningos NEET sampratos interpretacijos nebuvimo – skirtingos organizacijos šį rodiklį interpretuoja ne vienodai (žr. 1 lentelę). Susisteminius skirtingas institucijas atstovaujančių ekspertų atsakymus – 6 lentelėje pateikiamos SADM, TDB, JRD ir NVO - VŠĮ "Actio Catholica Patria NEET sampratos interpretacijos.

12 lentelė. NEET sampratos apibūdinimas, pagrindiniai bruožai.

Institucijos/įstaigos/ organizacijos pavadinimas	NEET samprata
Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	„Lietuvos NEET jaunimas – NEET'as – tai nedirbantis, nesimokantis ir mokymuose nedalyvaujantis jaunimas. <...> Jaunuoliai tikrai yra labai įvairūs ir aš pažymėsiu taip, kad jaunuolių negalima apibūdinti pagal kokį nors vieną etaloną, jie tikrai labai skirtingi – tai reiškia, kad tai gali būti ir mažamečius vaikus auginančios mamos, priklausomybių turintys jaunuoliai, taip pat tai gali būti ir be galo motyvuoti jauni žmonės, įgiję profesiją ir kvalifikaciją, tačiau stokojantys atitinkamų socialinių įgūdžių.<...> Projektuose mes šiuo metu orientuojamės į 15-29 metų amžiaus grupę.“

	<i>Europoje nemažai šalių dirba su jaunimu iki 25 metų. Lietuvoje amžiaus cenzą esame išplėtę iki 29 metų“. (V. Maksvytis)</i>
Jaunimo reikalų departamentas	<i>„JRD dirba su tais jaunuoliais, kurie yra absoliučiai iškritę iš sistemos, tai reiškia, kad tai jauni žmonės kurie nedirba, nesimoko ir nėra užsiregistravę darbo biržoje, tai dėl to mūsų tikslinė grupė ir yra tie NEET ir situacijų turime iš ties labai įvairių: tai jauni žmonės, kurie neturi motyvacijos mokytis ir dirbti ir tiesiog nieko neveikia; turime socialinės rizikos šeimų vaikus; turime jaunuolius, kurie tiesiog neįstojo į aukštąją mokyklą, nutarė pailsėti, nenuėjo užsiregistruoti į darbo biržą. <...> Tai jaunimas, kurio amžius yra nuo 15 iki 29 metų“. (G. Sabaliauskaitė)</i>
Kauno teritorinė darbo birža	<i>„Mes NEET jaunuolius traktuojame labiau tuos, kurie neturi profesijos, nes jei ateina jaunuolis jau su aukštuoju išsilavinimu – tai mes jau jo netraktuojam kaip NEET. Nebent būtų atvejis, kai jau skaičiuojami 2 metai bedarbystės. NEET jaunuolį mes įsivaizduojame tą, kuris neturi nei išsilavinimo, nei profesijos. Jei būtų jaunuolis su aukštuoju išsilavinimu ir būtų registruotas darbo biržoje jau metus – tokį jaunuolį priskirtume prie ilgalaikių bedarbių.“ (K. Pakarnaitė)</i>
VšĮ "Actio Catholica Patria"	<i>„Galime kalbėti sprendžiant iš to – kokie jaunuoliai apsilanko pas mus. Kokie bruožai būtų pagrindiniai – išskirti labai sunku, nes visi jaunuoliai tikrai labai skirtingi. <...> NEET jaunuolio apibūdinimas, kai sako – nesimoko nedirba ir nėra registruotas darbo biržoje, atrodytu, kad jis nieko nedaro, tačiau jisai daro daug. Netgi mes vienu momentu galime patapti NEET jaunuoliais. Čia kaip ir sakė Giedrė, kad tai nebūtinai turi būti socialinės rizikos šeimos ar rizikos grupė, kuri yra labai problematika“ (L. Januškevičiūtė)</i>

Ekspertų atsakymai patvirtina apie vieningos NEET sąvokos interpretacijos nebuvimą Lietuvoje. Problema išlieka panaši kaip ir visoje Europoje – vadovaujamosi standartiniu tikslinės grupės apibūdinimu, kad tai yra nedirbantis nesimokantis ir mokymuose nedalyvaujantis jaunimas, tačiau derėtų atkreipti dėmesį, kad bendrąja prasme jaunimas yra nevienalytė grupė, kurią gali sudaryti daugybė skirtingų jaunų žmonių grupių. Šiuo atveju NEET jaunuolis gali būti jokio išsilavinimo neįgijęs, neveiklus asmuo, tiek ką tik studijas baigęs jaunuolis, kuriam šiuo metu kyla keblumų susirasti darbą, tiek atitinkamą negalią turintis ir įgijęs išsilavinimą jaunas žmogus. Visi atvejai labai skirtingi, nes iš tiesų apimama labai plati visuomenės dalis. Šioje vietoje ir kyla nesutarimas ką derėtų priskirti NEET jaunuolių kategorijai ir ko nederėtų priskirti. Labiausiai išsiskiria Darbo biržos pozicija, lyginat su kitų ekspertų išsakytomis mintimis - darbo birža NEET jaunuoliais vadinti yra labiau linkusi tuos asmenis, kurie yra labiausiai iškritę iš sistemos, neturi įgiję profesijos ir kurie labiausiai stokoja socialinių įgūdžių. Įgijusius aukštąjį išsilavinimą jaunuolius priskiria prie paprastos bedarbių kategorijos, išskyrus tuos atvejus, kai bedarbystės laikotarpis trunka jau apie 2 metus.

3.3.2. NEET jaunimo charakteristikos Lietuvos kontekste

Lietuvos NEET būdingi bruožai. Paprašius įvardinti Lietuvos NEET jaunimui būdingus bruožus, visi ekspertai pabrėžė, kad ši tikslinė grupė yra labai marga ir stengiamasi į kiekvieną jaunuolį žiūrėti kaip į individualų atvejį. Dirbama su jaunuoliais, kurie yra išleisti iš įkalinimo įstaigų, kurie gydomi nuo įvairių priklausomybių ar yra kitos tautybės (pvz. romai); yra jaunuolių, kurie turi

problemų su antstoliais ar priklauso socialinės rizikos šeimoms. Jaunimo reikalų departamento atstovė teigė, kad NEET tikslinei grupei gali priklausyti ir tie jauni asmenys, kurie tiesiog neįstojo į aukštąją mokyklą ir nutarė pailsėti, nenuėjo užsiregistruoti į darbo biržą. Taip pat tai gali būti jaunuoliai baigę aukštąją mokyklą ir kurie neranda darbo, kuris atitiktų jų lūkesčius. Pastaruoju atveju ekspertė pastebi, kad dažniausiai jaunuoliai su aukštuoju išsilavinimu ilgai NEET rizikos grupėje neužsibūna: „<...> žmonės su aukštuoju išsilavinimu paprastai renkasi darbo biržą ir aktyviau ieško darbo, trumpiau būna šioje tikslinėje grupėje <...>“. Organizacijos VšĮ "Actio Catholica Patria" koordinatė palaikė poziciją, kad NEET jaunuoliams pritaikyti atitinkamus bendrus bruožus yra labai sunku:

„<...> bruožai yra bruožų neturėjimas, nes visi atvejai yra labai skirtingi. Mes žiūrime į individualius atvejus, kadangi darbas prasideda nuo individualių susitikimų, ne grupinių. <...> vieniems kaip bruožas gali būti neatradimas savęs po mokyklos, kolegijos, universiteto ir jaunuoliai nežino ar nori dirbti pagal atitinkamą specialybę; <...> Visa tai galėtų būti tam tikras bruožas, tačiau tikrai nesutikčiau su bruožų subendrinimu, nes visi jaunuolių atvejai yra labai individualūs“.

Vis dėlto, kaip dažniausiai pastebimus bruožus, ekspertai įvardijo motyvacijos mokytis ir dirbti nebuvimą ar paprasčiausiai nusivylimą valstybėje funkcionuojančia sistema. Taip pat teigiama, kad į NEET pogrupį dažniausiai patenka asmenys su viduriniu ar pagrindiniu išsilavinimu. Įgytą išsilavinimą akcentuoja ir SADM ekspertas ir teigia, kad <...> tai jaunuoliai, kurie nėra įgiję jokios profesinės kvalifikacijos. Jie gali būti turintys tik pradinį išsilavinimą, tik pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą. Ekspertas kaip dar vieną bruožą taip pat įvardija Y kartai taikomą apibūdinimą, kai NEET jaunuoliai <...> labai dažnai nori maksimalaus rezultato neįdėdami daug pastangų. Jie nori viską pasiekti greičiausiu būdu.

Kalbant apie NEET jaunuolius, kurie yra prisiregistravę darbo biržoje – akcentuojama, kad būtent iš pastebimų bruožų galima identifikuoti, jog tai šiai rizikos grupei priklausantis žmogus:

„<...> Galima nežiūrėti į duomenų bazę, ir pasakyti, kad tai NEET jaunuolis, sprendžiant pagal jaunuolio atėjimą pas konsultantą: dažniausiai tas atėjimas bus pavėluotas, šitie žmonės turi daug bėdų (ar daugiau tiesiog prisidengia tomis bėdomis); taip pat jie pasižymi motyvacijos stoka, labiau jaučiamas nenoras dirbti ar tinginystė“.

Taigi, nepaisant to, kad NEET jaunimas pasižymi labai skirtingomis charakteristikomis - vienas iš dažniausiai pastebimų bruožų – jaunuolių motyvacijos stoka ir nežinojimas kokia veikla norima užsiimti gyvenime. NEET jaunuolis dažniausiai turės įgijęs žemesnį išsilavinimą, į užimtumo veiklas žiūrės skeptiškai, nes į jas įsitraukti tiesiog tingima.

Tapimo NEET priežastys. Viena iš pagrindinių įvardijamų priežasčių, kodėl jaunuoliai Lietuvoje patenka į NEET rizikos grupę – tai iš jų šeimos perimta neigiama patirtis. Vaikai linkę gyventi taip, kaip prieš tai gyveno jų tėvai, ir vadovautis tokiomis vertybėmis, kokių buvo laikomasi jų šeimoje. Apie tai patvirtina ir JRD ekspertė teigdama, kad tapimą NEET „<...> *daugiausia lemia šeimyninės priežastys – jaunas žmogus neigijo motyvacijos dirbti ar mokytis ir tiesiog būti visuomenės dalimi; <...> yra atvejų, kai jaunuoliai sako, jog nedirbs, nes jų šeimoje nedirbo nei tėvas, nei motina*“. Apie šeimos daromą įtaką jaunuoliui kalba ir Kauno teritorinės darbo biržos specialistė, teigdama, kad „<...> *viskas prasideda nuo šeimos. Girdime, kai jaunuoliai ateina registruotis į darbo biržą ir tą daro dėl to, nes čia registruoti yra jų tėvai ir todėl jiems reikia daryti tą patį, kad gautų šildymo kompensaciją*“. Kitas neigiamas, iš šeimos atėjęs pavyzdys yra tada, kai tėvai per mažai rūpinasi savo vaikais ir visiškai jų nekontroliuoja. Tokie vaikai pajaučia savo veiksmų laisvę. Darbo biržos specialistė pateikia dar vieną pavyzdį, kai „<...> *jaunuoliai ateina iš šeimos, kurie auga be tėvų, kada tėvai yra užsienyje ir jaunas žmogus pajaučia laisvę ir nėra kontrolės; jie mato, kad pinigai yra siunčiami iš tėvų, mokytis norima nelabai ir galiausiai iškrintama iš švietimo sistemos*“.

Kaip teigia SADM ekspertas - „<...> *kalbant apie visumą – vis tiek įtaką daro profesijos nebaigimas, socialinė aplinka, kaimiškos vietovės, elementarios motyvacijos stoka kažką veikti gyvenime <...>*“. Kita įvardijama priežastis yra jaunuolio asmeninis faktorius – paklydimas pasirinkimų lauke : „<...> *jaunuolis yra labai pasimetęs tarp pasirinkimų; nežino ko nori ir nėra žmonių, kurie padėtų jam tai atrasti; jaunuoliui trūksta tokios informacijos arba palaikymo; sunku apsispręsti kur norima eiti ir ką veikti <...>*“ – teikia su NEET jaunuoliais dirbanti koordinatorė. Ji taip pat pastebi, kad šiandieninis jaunimas užsiciklina nieko neveikimo stadijoje, kai dėl jaučiamos apatijos išorinei aplinkai nenorima mokytis, nenorima dirbti, nenorima užsiimti jokia papildoma veikla. Toks gyvenimo būdas jaunuoliams tampa labai priimtinas, nes dažniausiai tokius asmenis išlaiko jų tėvai, kurie neduoda savo atžaloms spaudimo. Kuo ilgiau asmuo išbūna tokioje stadijoje, tuo vėliau sunkiau tampa savarankiškai integruotis ne tik į darbo rinką, bet ir į socialinį gyvenimą.

Kita koordinatorė, kuri taip pat dirba su NEET tiksline grupe akcentuoja ir esamą padėtį darbo rinkoje – ji teigia, kad tapimą NEET „<...> *kartais lemia ir paprastas darbo vietų nebuvimas. Jaunuoliai, turintys vidurinį ar profesinį išsilavinimą pritrūksta darbo vietų, kaip tiesiog fizinių darbo vietų*“. Remdamasi darbo patirtimi su šia tiksline grupe, ji akcentuoja ir Lietuvos darbdavių supratingumo trūkumą: „<...> *kartais pačių darbdavių supratimo trūksta, kad NEET yra sunki rizikos grupė ir kad kartais tiesiog neužtenka priimti į darbą*“. Pratešdama kolegės mintį – kita NEET jaunimo grupės koordinatorė akcentuoja ne tik darbdavių, bet ir visuomenės nepalankų požiūrį į jauną bedarbių asmenį: „<...> *aš įvardinčiau didelę problemą visuomenės požiūryje į jauną žmogų, kad jis privalo tuojau pat įsidarbinti. Kaip to pasekmė – pas jaunuolį atsiranda išugdyta bendra baimė*

nesusirasti darbo; dėl to vėliau atsiranda psichologinių problemų, kurios ir paskatina NEET jaunuolių atsiradimą“.

Gebėjimai. Kalbant apie NEET tikslinės grupės gebėjimus, dažnai pastebima, kad jai stinga paprastų socialinių įgūdžių – pvz., jei tai asmuo iš socialinės rizikos šeimos – pasitaiko „<...> atvejų, kai jaunas žmogus nesupranta, kad reikia nusiprausti, kad reikia ateiti laiku, kad reikia laikytis susitarimo.“ – teigia ekspertė iš JRD. Tačiau jos požiūriu vienareikšmiškai teigti, kad visi NEET neturi pakankamai socialinių įgūdžių – negalima: „<...> tikslinė grupė turi labai skirtingų patirčių, kompetencijų – vieniems jos stinga daugiau, kitiems mažiau; <...> sunkesniems atvejams trūksta šviesimo pakopos – pvz., būna nebaigtas viduriniais išsilavinimas“. Darbo biržos specialistė, kalbėdama apie NEET bedarbius pastebi, kad: „<...> jie ne visada sugeba pristatyti save darbdaviui.“ Šioje vietoje vėl akcentuojama socialinių įgūdžių stoka, kuri pasireiškia darbo pokalbiuose, kai nesugebama identifikuoti savo teigiamų ir neigiamų savybių ar paprasčiausiai papasakoti apie save. Specialistė gebėjimų trūkumo sąrašą papildė raštingumo įgūdžių stoka: „<...> pastebimas akademinis įgūdžių nebuvimas, dažnai pasitaiko, kad žmonės neturi kompiuterinio raštingumo, nežino kas yra motyvacinis laiškas, yra tokių, kurie nelabai naudojami kompiuteriu“.

Kaip teigiamus gebėjimus galima įvardinti „<...> gebėjimą pasiryžti, pasiryžimą; nes ateiti iki mūsų – tai jau yra tam tikras žingsnis, kurį jie žengia, nes supranta, kad tai yra tikslas jau link darbo.“ – teigia nevyriausybines organizacijos atstovė. Kadangi jaunuoliai pasižymi motyvacijos stoka – savarankiškas pasiryžimas įsitraukti į užimtumo skatinimo veiklas gali būti traktuojamas kaip teigiamas gebėjimas, kurį turi jaunuolis. Jos požiūriu: „NEET jaunuoliai turi visus įmanomus, jaunam žmogui skirtus gebėjimus, tik tiesiog kažkuriuo metu gal buvo priimti kažkokie sprendimai arba ištiko tam tikra nesėkmė, kas paskatino juos tapti NEET jaunuoliais“. Bandydama iliustruoti, kad tikslinės grupės dalyviai turi pačių įvairiausių gebėjimų – ji pateikia konkrečius pavyzdžius iš savo darbo: „<...> aš turiu dvi merginas teisininkes, skirtingų metų studijų baigimo; kiti yra mūrininkai – tikrai įvairūs jaunuolių metai, gebėjimai ir patirtys“. Kita koordinatorė iš nevyriausybines organizacijos papildė gebėjimų sąrašą akcentuodama, kad neaktyvūs jaunuoliai turi įgiję įvairių sričių profesijas – dirbama su asmenimis, turinčiais kompiuterių maketuotojo ar barmeno profesijas įgijusiais jaunuoliais. Kaip išskirtinį pavyzdį ekspertė pateikia vieno jaunuolio pageidavimą įgyti kitą specialybę: „<...> jaunuolis, kuris pvz. buvo logistikos vadovas 5 metus - nusprendė mesti darbą, nes jis nori būti staliumi <...>“.

Poreikiai. Su NEET jaunimu dirbantys asmenys pastebi, kad Lietuvoje jaunuoliai yra linkę nepamatuoti savo lūkesčių. Tai reiškia, kad jų turimos galimybės, kurios pasireiškia per gebėjimus ir kompetenciją, nėra proporcingos išreikštiems lūkesčiams. Dažnai jaunuoliai tikisi, kad darbas jam bus

suteikiamas vien dėl to, kad atliko registraciją darbo biržoje arba sutiko dalyvauti užimtumą skatinančioje intervencijoje. Tą galima matyti ir SADM specialisto pateiktame atsakyme:

„Labai dažnai savo darbe susiduriame su neadekvačiais jaunuolių lūkesčiais, kai tikimasi labai greito rezultato be jokių asmeninių pastangų. Ateina į darbo biržą ir tikisi, kad darbo biržą duos ir viską atneš „ant sidabrinio padėklo“, tačiau be asmeninių jaunuolių pastangų tokie dalykai yra neįmanomi <...>“.

Kad jaunuoliai tiksi, jog jiems bus suteiktas darbas tik atėjus dalyvauti į projektą („Atrask save“), tą pastebi ir NVO koordinatorė: „<...> jie iš pradžių turi labai įdomią viziją, kad atėjau darbo ir jūs turite duoti man darbo vietą, nes kažkaip jiems atrodo, jog mes duosime darbo vietą arba savanorystę <...>“. Jaunuoliams trūksta suvokimo, kad norint susirasti darbą – visų pirma reikia įdėti labai daug savo asmeninių pastangų, o tokios įstaigos kaip darbo birža arba su NEET jaunuoliais dirbančios organizacijos atlieka tarpininko vaidmenį, kuris gali tik suteikti pagalbą bandant integruotis į darbo rinką, tačiau ne tiesiogiai jaunuolį ten integruoti.

Besiregistruojančių darbo biržoje jaunuolių pagrindiniai poreikiai orientuoti į darbo užmokestį bei socialinių garantijų užsitikrinimą. Pastebima, kad šie poreikiai būdingi jaunuoliams atkeliavusiems iš socialinės rizikos šeimų, kur pasireiškia paveldimo skurdo samprata. Matoma akivaizdi šeimos daroma įtaka – kadangi nedirbti ir gauti socialines pašalpas buvo suinteresuoti tėvai, todėl toks poreikis atsiranda ir pas jų vaikus. Anot Kauno teritorinės darbo biržos ekspertės, registracija darbo biržoje tampa suprantama ne kaip dedamos pastangos susirasti darbą, o kaip savaime suprantamas veiksmas, kurį atlikus bus gaunama atitinkama socialinė lengvata: „Kitų poreikis ateiti pas mus yra socialinės garantijos. Tokie žmonės atėję dažniausiai teigia, kad atėjo ne dėl darbo, bet teigia, kad „aš atėjau atžymėt“. Tai ateina iš šeimos – jei tėvų karta yra registruota, tai tą patį daro ir jų vaikai“. Tam tikra prasme, jauni asmenys jaučiasi priklausomi nuo šios valstybinės įstaigos, nes išregistravimas iš jos reikštų tokių lengvatų, kaip socialinės išmokos visai šeimai, maisto produktų gavimo, šildymo kompensacijos ir kt. praradimą. Kalbant apie minėtą darbo užmokesčio poreikį, specialistė teigia, kad tiek jaunuoliai be išsilavinimo, tiek jaunuoliai įgiję profesinį aukštąjį išsilavinimą - pabrėžia didelio darbo užmokesčio siekiamybę ir dažnai atmeta tuos darbo pasiūlymus, kurie netenkina įsivaizduojamo uždarblio siekiamybės: „<...> jie yra suinteresuoti darbo užmokesčiu; kai jie kalba - jie sako „noriu gauti“, tačiau labai retas pasako, kad „aš noriu uždirbti“. Pastarasis teiginys sustiprina požiūrį, kad dažnas NEET jaunuolis neįvertina asmeninių pastangų svarbos – atitinkamą rezultatą norima gauti, bet negalvojama, kaip jo reikėtų siekti.

Dar vienas dažnai pasikartojantis reiškinys – jaunuolių nesugebėjimas identifikuoti savo poreikių. Į VšĮ "Actio Catholica Patria" patenka jaunuoliai, kurie visiškai nežino ko nori, todėl su tokiais asmenimis reikia ilgesnio darbo. Kaip teigia organizacijoje dirbančios koordinatorės, tokiems

žmonėms kartais trūksta paprasto bendravimo su kitu žmogumi, kuris išklaustų ar suteiktų patarimą vienokiu ar kitokiu klausimu. Galima pastebėti, kad net gi tokia komunikacija teikia naudos, nes tai galiausiai pasimetusiam jaunuoliui padeda atrasti dominančios veiklos pobūdį – mokymąsi, savanoriavimą ar darbą: „<...> yra ir tokių, kurie nežino ko nori, tokiems jaunuoliams reikalingas tiesiog buvimo kitokioje aplinkoje poreikis, kol jaunuolis susivokia, ką galėtų veikti“. Tai, kad kartais užtenka vien konsultacijos su koordinatoriumi, mėginant atrasti NEET poreikius - tą patvirtina ir JRD ekspertė: „Jei galvotume apie tuos jaunus žmones, kurie turi išsilavinimą, bet tiesiog kažkas nutiko, kad jie nėra sistemos dalimi – tai jie paprastai daugiau, mažiau žino ko nori; arba po kelių pokalbių su koordinatoriumi gali savo poreikius identifikuoti“. Savo poreikių identifikavimo negebėjimą, kai visiškai neaišku ko jaunuolis nori – JRD atstovė prilygina sudėtingesniųjų NEET atvejų tipui, nes tampa sunkiau tikslingai jaunuolį nukreipti į atitinkamą veiklą.

NEET rodiklio apskaičiavimas. Vieningo metodo ar sistemos NEET rodikliui apskaičiuoti Lietuvoje dar nėra. Visi apklaustieji ekspertai pateikė skirtingus metodus, kaip gaunami duomenys apie Lietuvos NEET. JRD ekspertė tiesiogiai pripažino, kad šios tikslinės grupės atžvilgiu: „<...> normalios statistikos nėra“. Pasak ją, duomenys imami iš skirtingų šaltinių: Eurostat, Lietuvos statistikos departamento ir to, ką pateikia savivaldybėse dirbantys jaunimo reikalų koordinatoriai: „<...> kas ketvirtį būna sudaromas NEET Lietuvos žemėlapis – jis yra sudaromas iš savivaldybėse dirbančių jaunimo reikalų koordinatorių pateikiamų duomenų <...>“. Netikslų rodiklio apskaičiavimą lemia ir tai, kad kartais įskaičiuojami tie jaunuoliai, kurie šiuo metu yra išvykę dirbi į užsienį: „<...> kartais įskaičiuojami jaunuoliai, kurie šiuo metu yra užsienyje - todėl tie skaičiai yra iškreipti“. Tai pasitaiko dėl dviejų priežasčių – jaunuolis gali būti nedeklaravęs savo išvykimo arba koordinatorius skaičiuodamas savo vietovėje gyvenančius NEET jaunuolius – įtraukė ir išvykusį asmenį.

SADM ekspertas Statistikos departamentą įvardija kaip vieną iš pagrindinių NEET rodiklio skaičiavimo struktūrų:

„Rodiklį konkrečiai skaičiuoja Lietuvos statistikos departamentas – pagal Lietuvos gyventojų tyrimą ima duomenis, kai vykdoma gyventojų apklausa ir tuomet yra užduodamas klausimas – ar tu per tam tikrą laikotarpį dirbi, mokaisi ar ieškai darbo. Tokiu būdu yra suskaičiuojama kiek tokių jaunų žmonių yra“.

Tačiau vadovautis vien pateiktais Statistikos departamento duomenimis būtų netikslu, nes čia fiksuojamas bendras jaunimo nedarbo rodiklis, o ne konkrečiai NEET tikslinei grupei priskiriamas jaunuolių skaičius. Taigi, kaip būtų galima fiksuoti neaktyvius NEET jaunuolius – tokios duomenų bazės Lietuvoje nėra:

„Faktinių, administracinių duomenų, kiek tokių jaunuolių, kurie nedirba, nesimoko Lietuvoje kaip ir nėra. Mes žinome tą skaičių, kiek registruojasi jaunuolių darbo biržose, tačiau į NEET pogrupį patenka ir tie jaunuoliai, kurie dėl vienokių ar kitokių priežasčių darbo biržoje nesiregistruoja“.

Teritorinėje darbo biržoje fiksuojami NEET bedarbių kategorijai priklausantys jaunuoliai; įstaigos specialistės teigimu - tai daroma išskiriant atitinkamus duomenų filtrus: „<...> išskiriame duomenis pagal atitinkamus filtrus – tai pagal amžių, pagal pateiktus duomenis konsultantui pirmo apsilankymo metu – išsilavinimo neturėjimas, specialybės neturėjimas“. Kad jaunuolis galėtų būti priskiriamas NEET bedarbių kategorijai – ekspertė patikino - tą galima jausti jau iš pokalbio, kurio metu atsiskleidžia, kad jaunuolis yra nepasirengęs, nemotyvuotas. Visa gauta informacija apie jaunuolį yra fiksuojama ir saugoma darbo biržos duomenų bazėje.

3.3.3. Lietuvos NEET jaunimui skirtos integracijos į darbo rinką galimybės ir jų vertinimas

Atlikus NEET jaunuolių *focus* grupės gautų duomenų analizę paaiškėjo, kad savo galimybes integruotis į Lietuvos darbo rinką jaunuoliai vertina labai nepalankiai. Šiame poskyryje bus bandoma identifikuoti minėtas galimybes remiantis pasirinktų ekspertų atsakymais į pateiktus klausimus (žr. 2 priedą). Ekspertai iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Kauno teritorinės darbo biržos, Jaunimo darbo centro ir su jaunimu dirbančios nevyriausybinės organizacijos VšĮ „Actio Catholica Patria“ – tiesiogiai prisideda prie Lietuvoje vykdomų jaunimo užimtumą skatinančių iniciatyvų ir programų formavimo bei įgyvendinimo.

Kaip žinoma, SADM niekur nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo atžvilgiu yra atsakinga už kiekvienam jaunuoliui palankios, su darbu ir socialine apsauga susijusios politikos įgyvendinimą. Dėl šios priežasties buvo svarbu išgirsti šios valstybinės institucijos deklaruojamą poziciją vienu iš tiriamųjų klausimų – kokias integracijos į darbo rinką galimybes šiuo metu galima pasiūlyti NEET jaunuoliams Lietuvoje. SADM eksperto teigimu - galimybes, kuriomis visų pirmą gali pasinaudoti NEET jaunuoliai yra darbo biržos įgyvendinamos aktyviosios darbo rinkos politikos priemonės. Pirmoji įvardijama priemonė, kaip galimybė – tai profesinis mokymas, kuriuo gali pasinaudoti tie asmenys, kurie neturi įgiję jokios kvalifikacijos arba pageidauja persikvalifikuoti. Kita priemonė – tai galimybė įsidarbinti subsidijuojant. SADM specialistas teigia, kad <...> *iki 6 mėnesių mokama darbo užmokesčio kompensacija darbdaviui, kai žmogus yra įdarbinamas*“. Trečia įvardinta priemonė – darbo įgūdžių rėmimas ir šią priemonę ekspertas charakterizuoja taip: <...> *kai jaunuolis neturi darbo patirties – jis yra įdarbinamas ir kompensuojama 12 mėnesių darbo užmokestis; <...> jei darbdavys paskiria mokytoją tam jaunuoliui apmokyti – tai yra kompensuojama*

20 % to mokytojo darbo užmokesčio <...>“. Minėtos trys priemonės pabrėžiamos, kaip vienos svarbiausių.

Kaip mažiau populiariomis priemonėmis įvardijamos bedarbių teritorinio judumo rėmimas ir gyventojų mobilumo skatinimo programa. Pastarosios priemonės skirtos mažinti kelionės į darbą išlaidas bei gerinti susisiekimą tarp skirtingų vietovių.

Ekspertas informuoja, kad: „2014 metais buvo pakeistas užimtumo rėmimo įstatymas, pagal kurį jaunuoliams buvo įteisintos 3 naujos priemonės – t. y. subsidija darbo vietai kurti, savanoriška praktika bei parama darbui <...>“. Subsidija darbo vietai kurti – tai galimybė jaunuoliams gauti iki 15 tūkst. eurų subsidiją savo verslui pradėti ir tų pinigų nereikia grąžinti su sąlyga, jei darbo vieta yra išlaikoma 3 metus. Kalbant apie savanorišką praktiką, ekspertas pabrėžia, kad tai puiki galimybė jaunuoliam įgyti darbo patirties.

Taip pat šiuo metu yra pradėta įgyvendinti priemonė – parama darbui, kai darbuotojas įdarbinamas pirmą kartą. SADM atstovas teigia, kad:

„<...> priemonės yra automatizuotos, kur nereikalingas atitinkamo specialisto įsikišimas – darbdavys įdarbina darbo patirties neturintį jauną žmogų ir jis gali kreiptis dėl darbo užmokesčio kompensacijos – kompensuojama apie 24 % darbo užmokesčio ir sumokamų mokesčių iki metų laikotarpio“.

Skiriamos subsidijos gali būti patraukli priežastis, skatinanti priimti jauną, patirties neturinį asmenį į savo darbovietę. Savo ruožtu jaunuolis patobulina darbinius įgūdžius, jam gali būti skiriamas specialus pagalbininkas, kuris apmoko kaip reikia elgtis darbo vietoje bei padeda įveikti sunkiausius etapus pirmoje darbovietėje. Tuo atveju, jei jaunuolis yra suinteresuotas pradėti kurti verslą, tačiau neturi tam pakankamai lėšų – jis gali bandyti pasinaudoti verslumo skatinimo fondu – priemone gauti paskolą lengvatinėmis sąlygomis iki 25 tūkst. eurų sumos.

Jaunimo darbo centrai darbo biržose gali būti suprantami kaip priemonė, skirta jaunimo informavimui bei konsultavimui. JDC per metus į savo veiklas įtraukia apie 70 tūkst. jaunų žmonių. Specialistė iš Kauno darbo biržos teigia, kad be prieš tai įvardintų priemonių – jaunuoliams darbo biržoje - Jaunimo darbo centruose organizuojamos specialios socialiniu įgūdžius lavinančios veiklos: „<...> organizuojami seminarai apie tai kaip reikia save pristatyti darbdaviui, kaip pasirengti įsidarbinimo dokumentus, vedami raštvedybos kursai. Jaunuoliai gali dalyvauti darbo mugėse“. Ne gana to, darbo biržose veikiančiuose darbo centruose dirba psichologai, kurie gali suteikti konsultacijas ne tik darbo biržoje registruotiems jaunuoliams. Specialistė supažindina ir su nauja mokymų platforma „Job-Yes“, kurią planuojama taikyti visose Lietuvos darbo biržose: „<...> diegiame naujovę,

kur atėjęs žmogus gali nustatyti savo kompetencijų lygį – jam duodame atlikti testą ir vėliau aptariame kiekvieną sritį ir nusprendžiame kurioje srityje jam reikia labiau pasitobulinti – nustatome silpnąsias vietas“. Ši priemonė apibūdinama kaip viena iš neformalaus mokymosi formų ir yra skirta savarankiškai nustatyti savo kompetencijų lygį. Kadangi mokymosi platforma prieinama internetu – ja gali pasinaudoti kiekvienas norintis jaunuolis. Jaunuolis turi galimybę identifikuoti savo silpnąsias puses, kurios apsunkina integraciją į darbo rinką. Režiumuojant aptartas priemones, kuriomis gali pasinaudoti Lietuvos NEET jaunimas integruojantis į darbo rinką – lentelėje 7 pateikiamas pastarųjų priemonių vertinimas akcentuojant pagrindinius jų privalumus ir trūkumus.

13 lentelė. Darbo biržos įgyvendinamų aktyviosios darbo rinkos politikos priemonių vertinimas

Priemonė (galimybė)	Privalumai	Trūkumai
Profesinis mokymas	<ul style="list-style-type: none"> • Profesijos įgijimas; • Persikvalifikavimas į paklausesnę profesiją. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prioritetas įgyti profesiją skiriamas jokios profesijos neturintiems asmenims; • Būtina registracija TDB.
Įdarbinimas subsidijuojant	<ul style="list-style-type: none"> • Patraukli priežastis darbdaviui įdarbinti jaunuolį; • 6 mėn. darbdavys auna kompensaciją. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasitaiko atvejų, kai asmuo įdarbinamas tik tam laikotarpiui, kol mokamos subsidijos; • Būtina registracija TDB.
Darbo įgūdžių rėmimas	<ul style="list-style-type: none"> • Įgaunama darbo patirties; • 12 mėn. kompensuojamas darbo užmokestis; • Skiriamas darbuotojas jaunuoliui apmokyti; • Patraukli priežastis darbdaviui įdarbinti jaunuolį; 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasitaiko atvejų, kai asmuo įdarbinamas tik tam laikotarpiui, kol mokamos subsidijos; • Būtina registracija TDB.
Teritorinis judumas;	<ul style="list-style-type: none"> • Kompensuojama dalis kelionės išlaidų į darbą. • Vieną kartą per savaitę kompensuojamos apgyvendinimo išlaidos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ribotas kompensuojamas laikotarpis – iki 3 mėn.; • Kompensuojamos tik kelionės su viršuoju transportu; • Darbovietė turi būti nutolusi daugiau kaip 30 km nuo gyvenamosios vietos; • Būtina registracija TDB.
Teritorinis mobilumas;	<ul style="list-style-type: none"> • Mažinami skirtumai tarp darbo pasiūlos ir paklausos; • Modernizuojama viešojo transo sistema; • Mažinami teritoriniai skirtumai – geras susisiekimas; • Darbas tampa mažiau priklausomas nuo gyvenamosios vietovės. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kaimiškos vietovės ir maži miesteliai vis tiek lieka prasčiau pasiekiami;
Subsidija darbo vietai kurti	<ul style="list-style-type: none"> • Galimybė kurti savo verslą; • Teikiamos subsidijos suma iki 15 tūkst. eurų; • Subsidijos nereikia gražinti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jei sukurta darbo vieta neišlaikoma 3 metus – gautą subsidiją reikia gražinti.
Savanoriška praktika	<ul style="list-style-type: none"> • Galimybė įgyti darbo patirties įvairių sričių darbovietėse; • Kad atliktum praktiką – nebūtina priklausyti kokiam nors mokymosi 	<ul style="list-style-type: none"> • Darbdavys gali mėginti piktnaudžiauti neapmokamos darbo jėgos klausimu;

	įstaigai; <ul style="list-style-type: none"> • Būdas plėsti kontaktų tinklą. 	
Parama darbui	<ul style="list-style-type: none"> • Patraukli priežastis darbdaviui įdarbinti jaunuolį; 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasitaiko atvejų, kai asmuo įdarbinamas tik tam laikotarpiui, kol mokamos subsidijos.
Verslumo skatinimo fondas	<ul style="list-style-type: none"> • Lengvatinės sąlygos iki 25 tūkst. eurų paskolai gauti; • Prioritetas teikiamas asmenims iki 29 m. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ribotos veiklos, kam skiriama paskola; • Turi būti atliktas detalus verslo planas, atitinkantis specialius kriterijus, kurių vertina speciali komisija. • Terminuotas paskolos grąžinimo laikotarpis.
Specialios edukacinės veiklos	Socialinių/darbinių įgūdžių lavinimas per įvairius mokymus, savanoriavimą; Organizuojami susitikimai su darbdaviais; Raštvedybos kursai; Nemokama psichologo konsultacija, kuri skirta ir neregistruotiems NEET;	<ul style="list-style-type: none"> • Išvykos į atitinkamas įmones ne visada tikslingai pritaikomos pagal ten vykstančių jaunuolių specializacijas; • Informacijos apie vykstančius užsiėmimus viešinimo stoka;
„Job-Yes“	<ul style="list-style-type: none"> • Su įdarbinimu susijusių gebėjimų tobulinimas; • Savarankiškai galima įsivertinti gebėjimus; 	<ul style="list-style-type: none"> • Mažai kam žinoma platforma; • Reikalingas intensyvesnis platformos viešinimas; • Pakankamai nauja, kad būtų galima vertinti efektyvumą.

Vienos iš svarbiausių ir labiausiai į NEET jaunimo grupę orientuotos galimybės – Jaunimo garantijų iniciatyva ir šios iniciatyvos projektai – tai „*Atrask save*“ ir „*Naujas startas*“ – pirminė ir antrinė intervencijos. SADM eksperto teigimu – „*Čia tikriausiai svarbiausios iniciatyvos, kurias įgyvendina Socialinės apsaugos ir darbo ministerija*“. Projektai yra orientuoti į labiausiai nuo darbo rinkos nutolusius, socialiai pažeidžiamus, kvalifikacijos neturinčius jaunuolius. Projekte yra 3 tikslinės grupės: 1) darbo rinkai pasirengę jauni bedarbiai, kurie yra įgiję kvalifikaciją, tačiau stokojantys atitinkamų socialinių įgūdžių; 2) darbo biržoje registruoti jauni bedarbiai, kurie neturi kvalifikacijos arba nėra pasirengę darbo rinkai; 3) jaunuoliai, kurie nėra registruoti darbo biržoje (Jaunimo garantijos, 2016)

Paslaugų teikimas darbo biržoje registruotiems jaunuoliams organizuojamas viešųjų pirkimų būdu. Visos paslaugos yra perkamos iš išorinių paslaugos teikėjų, t. y. įvairios įmonės, firmos, kurios specializuojasi organizuodami mokymus arba specializuojasi su darbdaviais. Tuo tarpu darbas su darbo biržoje neregistruotais jaunuoliais yra organizuojamas JRD, kuris suformavo 58 jaunimo ir su jaunimu dirbančių organizacijų tinklą. Tose organizacijose buvo įdarbinta specialūs darbuotojai – koordinatoriai, kurie tiesiogiai dirbs su tiksline NEET grupe. Minėtos organizacijos – tai dažnai būna atviri jaunimo centrai, organizacijos, kurios dirba neformaliais metodais. Kaip akcentuoja SADM specialistas:

„<...> šios organizacijos dirba dalinį darbą gatvėje, kur eina į jaunuolių susibūrimo vietas, jie bendradarbiauja su socialiniais darbuotojais, su seniūnijomis,

savivaldybėmis, su vietos organizacijomis (švietimo skyrius, mokyklos, probacijos tarnyba, policija) ir tokiu būdu bando tuos jaunuolius surasti <...>“.

Eksperto teigimu, viena iš sunkiausių užduočių – yra surasti tuos jaunuolius, kurie priskiriami neaktyviai NEET kategorijai: „<...> šiuo metu tokių jaunuolių mes esame suradę dar tik 1400, kai mūsų siekis yra 12 tūkst.; <...> yra didelė tikimybė, kad mes tų visų jaunuolių neištrauksime iš šešėlio“.

Pirminės intervencijos projekte „*Atrask save*“ veiklos yra susijusios su informavimu, konsultavimu, motyvacijos ir aktyvumo didinimu. Dalyvaujant šiame projekte iki 4 mėn. jaunuoliui teikiamos tos paslaugos, kuriomis siekiama, kad jaunuolis pats susirastų darbą atviroje darbo rinkoje. Šioje priminėje intervencijoje su neaktyviu NEET jaunimu dirba nevyriausybinės organizacijos VšĮ „*Actio Catholica Patria*“ koordinadorės. Siekdamos, kad jaunuoliai susirastų darbą atviroje darbo rinkoje, koordinadorės deda pastangas mezgant kontaktų tinklą su potencialiais darbdaviais:

„<...> suradome socialiai atsakingas firmas, kad būtų galima su jomis susisiekti, pasiteirauti kokią veiklą jos atlieka; <...> užmezgus ryšius – į firmas galima nukreipti jaunuolius – duodant jam kontaktą ir leidžiant pačiam susisiekti su atitinkama firma - taip duodant šiek tiek savarankiškumo. Visada jaunuoliui stengiamės duoti savarankiškumą, paties apsisprendimą, kad nebūtų vien tik mūsų sudėti žingsniai jaunuoliui darbo paieškos link <...>“.

Pačių koordinatorių teigimu – vis daugiau įmonių rodo iniciatyvą suteikti savo paslaugas, siūlant neaktyviems NEET potencialias darbo vietas. Įvairių įmonių vadovai lankosi bendruose renginiuose ir bando su organizacija palaikyti ryšį. Ekspertės pabrėžia, kad atsiranda socialiai atsakingų įmonių, kurios sutinka jaunuolius įdarbinti ir be teikiamų subsidijų: „<...>, smagu, kad yra tokių įmonių kaip „*Biuro*“, kurios ieško jaunuolių „*užsiauginimui*“ ir jiems nereikia subsidijų jaunuoliui įdarbinti; <...> nebijoma priimti „*žalią*“ jaunuolį, į kurį ketinama investuoti“.

Kita vertus, jei jaunuoliui nepavyksta integruotis į darbo rinką pirminės intervencijos metu – tokiu atveju jis dažniausiai nukreipiamas užsiregistruoti į darbo biržą, kur jam siūloma sudalyvauti antrinėje intervencijoje - projekte „*Naujas startas*“. Šiame projekte teikiamos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, kurias, pagal užimtumo rėmimo įstatymą, gali teikti tik darbo birža. Minėtos priemonės – tai profesinis mokymas, darbas subsidijuojant arba įgūdžių įgijimo rėmimas. Darbo biržoje jaunuoliui sudaromas individualus užimtumo planas, kuriame numatomos jaunuoliui suteikiamos paslaugos. Institucija orientuojamasi į jaunuolio pasirengimą ir pageidaujamus poreikius - norima dirbti, mokytis ar grįžti į švietimo sistemą. (Jaunimo garantijos, 2016). 8 lentelėje pateiktas JGI projektų vertinimas, aptariant priemonių pagrindinius privalumus bei trūkumus.

14 lentelė. JGI projektuose suteikiamų galimybių vertinimas

JGI projektas	Privalumai	Trūkumai
„Atrask save“	<ul style="list-style-type: none"> • Užmezgamas kontaktų tinklas; • Koordinatoriai mobilūs – gali atvykti pas jaunuolį į namus; • Kiekvienas NEET individualizuojamas; • Padedama išsiugdyti socialinius įgūdžius; • Identifikuojami jaunuolių poreikiai; • Padedama pasiruošti darbo pokalbiams; • Organizuojami neformalaus pobūdžio užsiėmimai; • Jaunuoliams sudaromas individualus veiklos planas; • Plečiamas darbdavių kontaktų tinklas; • Galimybė savanoriaujant įgyti patirties. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tenka bendrauti su skirtingais konsultantais bei koordinatoriais, kas NEET jaunuolį glumina; • Koordinatoriai užmezga artimą ryšį su tiksline grupe, todėl jaunuoliai nevensia peržengti formalaus bendravimo ribų – su jaunuoliu tampa sunku dirbti; • Tam, kad jaunuolis būtų perkeltas į antrinę intervenciją – jis privalo sudalyvauti 70% valandų jam suplanuotose veiklose – tikslinei grupei būdingas motyvacijos nebuvimas, taigi jaunuolis kartais neišbūna užsiėmimuose jam priklausomo valandų kiekio; • Tarpžinybinio tinklo bendradarbiavimo sunkumai.
„Naujas startas“	<ul style="list-style-type: none"> • Užmezgamas kontaktų tinklas; • Organizuojami vizitai pas darbdavius • Kompensuojamos kelionės išlaidos; • Galimybė įsidarbinti subsidijuojant; • Formalus/neformalus profesinis mokymas; • Gaunamos stipendijos, apgyvendinimas; • Sudaromas individualus veiklų planas; • Identifikuojami pagrindiniai poreikiai; • Lavinami socialiniai įgūdžiai; • Platus darbdavių kontaktų tinklas; • Galimybė savanoriaujant įgyti patirties; • Galimybė kurti savo verslą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tenka bendrauti su skirtingais konsultantais bei koordinatoriais, kas NEET jaunuolį glumina; • Nors yra su jaunuoliais sudarytos sutartys – jie gali pasitraukti iš veiklų neįspėję ir tokiu atveju į pastarąjį jaunuolį investuotas lėšas privaloma gražinti į fondą; • Pasitaiko atveju, kai asmuo įdarbinamas tik tam laikotarpiui, kol mokamos subsidijos; • Darbdavys gali mėginti piktnaudžiauti neapmokamos darbo jėgos klausimu; • Darbo biržose pastebimas dirbančių konsultantų aplaidumas, nesuteikiant visos reikiamos informacijos jaunuoliams.

Apibendrinat gautus tyrimo duomenis tiek iš tikslinės NEET *focus* trupės, tiek iš pasirinktų skirtingas institucijas atstovaujančių ekspertų – galima formuoti tokius pastebėjimus: NEET jaunimas susideda iš kelių skirtingų jaunimo grupių, pasižyminčių skirtingomis charakteristikomis, tačiau visiems jiems būdingas neaktyvumas tiek darbo rinkoje, tiek švietimo sistemoje atitinkamą laiko tarpą. Atžvelgiant į NEET jaunimo bruožus ir pagrindines savybes – atitinamai turi būti pritaikomi skirtingi darbo metodai su šia tiksline grupe. Siekiant integruotis į darbo rinką – jaunimui yra suteikiama daug skirtingų galimybių, tačiau jaunimas nėra su jomis pakankamai susipažinęs.

Didžiąją dalį projektų dalyvių sudaro NEET bedarbiai. „*Jaunimo garantijų*“ projektais siekiama įtraukti ir dalį tų jaunuolių, kurie nėra įsiregistravę darbo biržoje – neaktyvius NEET. Kadangi Lietuvoje nėra sukurto tikslaus metodo, kuriuo apskaičiuojamas NEET rodiklis - bandoma sukurti sistemą, kuri padėtų neaktyvius jaunuolius atrasti ir įtraukti į projektų veiklas. Numatyta, kad JGI projektuose turi sudalyvauti apie 35 tūkst. NEET jaunuolių, o jų tarpe 12 tūkst. turėtų būti tie, asmenys, kurie nėra registruoti darbo biržoje (Jaunimo garantijos, 2016). Negalima teigti, kad bedarbiai NEET yra lengvesnė rizikos grupė už neaktyvius NEET, nes pastebima, kad darbo biržoje jaunuoliai registruojasi dėl dviejų motyvų – užsiregistravęs žmogus yra automatiškai draudžiamas privalomuoju sveikatos draudimu bei taip pat jam suteikiamos pragyvenimui reikalingos lėšos gaunant nedarbo išmoką.

Susisteminant tyrimo metu ekspertų pateiktą informaciją – buvo sudarytos dvi lentelės: 13 lentelėje (bandant išskirti pagrindinius privalumus ir trūkumus) vertinamos darbo biržos įgyvendinamos aktyviosios darbo rinkos politikos priemonės. 14 lentelėje tokiu pačiu principu vertinami JGI projektai „*Atrask save*“ ir „*Naujas startas*“.

IŠVADOS

1. NEET – nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo sampratos atsiradimo prielaidos siejamos su Jungtine Karalyste, kur buvo svarstomas klausimas apie darbo rinkos pažeidžiamumo paplitimą 16-18 metų jaunų žmonių gretose. Dabar terminas apima visus jaunos žmones, kurie nepaisant išsilavinimo lygio yra atskirti nuo darbo rinkos ar švietimo sistemos. NEET laikomas geru indikatoriumi analizuojant jaunų asmenų pažeidžiamumo priežastis, tačiau iki šiol nėra konkrečiai įvardijama kokia turėtų būti tiksli šiam terminui būdingų bruožų interpretacija. NEET jaunuoliai dėl savo neaktyvumo darbo rinkoje ir švietimo sistemoje tampa labai pažeidžiami, todėl jiems iškyla rizika patirti socialinę atskirtį. Yra išskiriami 6 veiksniai didinantys tapimo NEET riziką – tai žemos namų ūkių pajamos, žemas išsilavinimo lygis, tam tikros negalios turėjimas, imigracinė asmens kilmė, gyvenamoji vieta bei sudėtinga šeiminė aplinka. Skirtingose Europos valstybėse NEET rizikos grupės bruožai gali būti skirtingi. Pastarąjį bruožų skirtingumą gali lemti valstybėje egzistuojantis gerovės valstybės režimas.

2. Lietuvoje NEET jaunimo rizikos grupė apima 15-29 metų asmenis ir gali būti charakterizuojama pagal tai, kaip jaunas asmuo ieško darbo – aktyviai ar ne. Remiantis minėtu aktyvumo principu – Lietuvoje NEET jaunimas skirstomas į NEET bedarbius ir neaktyvius NEET. Pagal tikslinės grupės paplitimą skirtinguose Lietuvos regionuose - didžiausias bendras NEET rodiklis fiksuojamas šalies vidurio regionuose, šiaurės pietinėse teritorijose bei dalyje šalies vakarinių teritorijų. Netolygus NEET rodiklio pasiskirstymas regionuose gali priklausyti nuo šalyje vykdomos jaunimo politikos. Jaunimo politikos pagrindinius principus reglamentuoja Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas. Kaip ir dalis Europos valstybių, Lietuva nuo 2014 metų įgyvendina *Jaunimo garantijų* iniciatyvą, kurios pagalba siekiama sumažinti NEET rizikos jaunuolių skaičių valstybėje.

3. Norint atlikti NEET jaunimo integracijos į darbo rinką galimybių vertinimą, pačias užimtumo skatinimo priemones aptarti nepakanka. Kad galimybės būtų pamatuotos, o priemonės pritaikytos tikslingai – reikia iširti Lietuvos NEET jaunimui būdingas charakteristikas. Lietuvos NEET jaunuoliams būdingi bruožai yra didelė motyvacijos stoka, nesugebėjimas identifikuoti kokia veikla norėtų užsiimti ar nepamatuotų lūkesčių turėjimas. Įsitraukti į NEET rizikos grupę jaunuolius dažniausiai skatina šeimos aplinkos faktorius bei įgytas žemas išsilavinimo lygis. Nepaisant to, Lietuvos NEET jaunuoliai gali būti tiek aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys, tiek visai jokio išsilavinimo neturintys asmenys. Jaunuoliai dažnai pasižymi socialinių įgūdžių stoka. Lietuvoje išryškėja NEET jaunuolių rodiklio fiksavimo problema – nėra specializuotos duomenų bazės, kur būtų matuojamas šalyje gyvenančių jaunų neaktyvių asmenų skaičius.

Kaip geriausia intervencija, labiausiai orientuota į NEET jaunimo rizikos grupę ir pagerinanti jos integraciją į darbo rinką yra *Jaunimo garantijų* iniciatyva. Ši iniciatyva vykdo pagrindinius du projektus – „*Atrask save*“ ir „*Naujas startas*“. „*Atrask save*“ projektas laikomas kaip priminė intervencija, kurioje NEET jaunuolis gali ugdyti savo socialinius įgūdžius. Projekto darbuotojai padeda jaunuoliui identifikuoti savo poreikius ir galiausiai integruotis į darbo rinką. Šis projektas orientuotas į neaktyvius NEET jaunuolius. „*Naujas startas*“ laikomas antrine intervencija, o šio projekto veikos vykdomos su Lietuvos darbo biržos pagalba. Į pastarąjį projektą nukreipiami NEET bedarbiai, kurie gali pasikelti kvalifikaciją, gauti subsidijuojamą darbą; taip pat jaunuoliai turi galimybę išmėginti savanorystę, taip įgyjant stokojamos darbinės patirties.

4. Jaunimo įsidarbinimo galimybės Lietuvoje šiai dienai yra tikrai pakankamai didelės. *Jaunimo garantijų* vykdomų projektų rėmuose jaunuoliai gali atrasti daugybę veiklų, kurios jiems padėtų lengviau prisitaikyti darbo rinkoje. Jaunuoliams suteikiamos sąlygos tiek išmėginti savanorystę, tiek nuosavo verslo kūrimą. Lietuvos darbo biržoje veikiantys Jaunimo darbo centrai organizuoja įvairius mokymus ir veiklas, padedančias įgyti stokojamų darbinių įgūdžių. Pagrindinė problema yra ta, kad NEET jaunuoliai dažniausiai pasižymi motyvacijos stoka – jie neveiklūs ir vengia įsitraukimo į įvairias veiklas. Kita vertus, NEET *focus* grupės tyrimas parodo, kad jaunuoliai paprasčiausiai stokoja informacijos apie užimtumą skatinančias veiklas. Interviu metu ekspertai patvirtino, kad informacijos sklaida specialių intervencijų atžvilgiu nėra labai gera, o darbo biržose dirbantys konsultantai ne visada aiškiai savo klientams perteikia informaciją.

SIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

1. Įvertinus apklaustų ekspertų pasisakymus, vienas iš pagrindinių siūlymų būtų atlikti išsamų Lietuvos NEET jaunimo grupės poreikių tyrimą. Galėtų būti atlikta reprezentatyvi tikslinės grupės apklausa, kuri padėtų nustatyti Lietuvos kontekstui būdingas NEET jaunuolių charakteristikas. Prieš pradėdant vykdyti JGI Lietuvoje, nebuvo atlikti jokie šios rizikos grupės tyrimai ir pagrinde buvo remiamasi ES atliktais tyrimais bei patirtimi. Nors Lietuvoje jaunimo situacija labai panaši kaip ir daugelyje ES valstybių, reikėtų labiau sutelkti dėmesį į Lietuvos situacijos socialinį, politinį ir ypatingai ekonominį kontekstą.
2. NEET rodiklio efektyvesniam apskaičiavimui reikalingas pačios sampratos išgryninimas, remiantis Lietuvos kontekstu. Reikia atsakyti į klausimą - kas iš tiesų yra NEET jaunimas Lietuvoje ir koks yra bendras institucijų ir organizacijų sutarimas šio rodiklio atžvilgiu.
3. Informacijos viešinimas nepakankamai efektingas JGI klausimu, o neefektingas dėl to, kad paprasčiausiai daugelis NEET jaunuolių tiesiog nieko nežino apie šią vykdomą iniciatyvą mūsų šalyje. Daugeliu atveju galima teigti, kad tai ir pačių darbuotojų, konsultuojančių NEET jaunimą kaltė, nes informacija tikslinei grupei perteikiama atsainiai.
4. Reikėtų gerinti tarpžinybinio tinklo bendradarbiavimą. Reikėtų bendros duomenų bazės sukūrimo, kurioje būtų galima fiksuoti duomenis apie NEET jaunuolius. Apie jaunuolius daug informacijos gali pateikti probacijos tarnybos, policija, darbo biržos skyriai, su jaunuoliais dirbantys projektų koordinatoriai, socialiniai darbuotojai, mokymosi įstaigos. Visos šios struktūros galėtų fiksuoti sukauptus duomenis apie tikslinę grupę bendroje duomenų sistemoje ir tokių būdu ne tik būtų skatinamas glaudesnis tarpžinybinio tinklo bendradarbiavimas, bet ir būtų sukurta unikali NEET rodiklio skaičiavimo metodologija.

LITERATŪRA

1. Estep, (2015). *NEET jaunimo integracija į darbo rinką ir visuomenę įgyvendinant įvairias į NEET jaunimą orientuotos politikos intervencijas*. Tyrimas. UAB „PPMI Group“, viešoji įstaiga „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ ir viešoji įstaiga „Viešosios politikos ir vadybos institutas.
2. Eurofound (2012). *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
3. International Labour Office (2015). *What does NEETs mean and why is the concept so easily misinterpreted?* [Žiūrėta: 2016-11-03]. Prieiga per internetą: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_343153.pdf;
4. Esping-Andersen, G. (1995). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: University Press.
5. Guogis, A., (2014). *Kai kurie socialiniai-politiniai gerovės valstybių kūrimo Europoje ir Lietuvoje aspektai*. Filosofija. Sociologija. 2014. T. 25. Nr. 2, p. 71–79, Lietuvos mokslų akademija.
6. Šileika, A., Paškevičiūtė, J., 2013. *Lietuvos tapsmo gerovės valstybe prieštaros*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. P 10.
7. Eurostat, (2015). *Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and labour status (NEET rates)*, Last update: 13-10-2016, prieiga internete: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.
8. Skuodis, M., (2009). *Naujųjų Europos Sąjungos valstybių narių gerovės režimų vieta tradicinių Europos socialinių modelių tipologijoje*. Filosofija. Sociologija. T. 20. Nr. 2, p. 130–143. Lietuvos mokslų akademija.
9. Eurofound (2016). *Exploring the diversity of NEETs*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
10. Stanišauskienė, V., (2015). *Karjeros sprendimus lemiančių veiksmų dinamika kartų kaitos kontekste*. Kauno technologijos universitetas. Tiltai, ISSN 1392-3137 (Print), ISSN 2351-6569 (Online).
11. Myers, C., (2015). *Effects of Low Family Income on Children*. Straipsnis. [Žiūrėta: 2016-11-30-]. Prieiga per internetą: <http://www.livestrong.com/article/216548-how-to-apply-for-christmas-help-for-low-income-families/>.
12. Okunevičiūtė Neverauskienė, L., (2012). *Neįgalųjų integracija į darbo rinką: padėties vertinimas ir užimtumo didinimo galimybės*. Filosofija. Sociologija. T. 23. Nr. 2, p. 136–144, Lietuvos mokslų akademija.
13. Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas (2003). Lietuvos Respublikos Seimas. Numeris: IX-1871. Vilnius. [Žiūrėta: 2016-11-23]. Prieiga per internetą: <http://www.radviliskis.lt/files/jaunimas-01-lr-jaunimo-politikos-pagrindu-istatymas.pdf>.
14. Estep (2013). *Nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo (NEET) užimtumo skatinimas: Europos Sąjungos valstybių narių gerosios praktikos apžvalga ir rekomendacijos dirbant su*

- atskirtuoju ir neaktyviu jaunimu*. Tyrimas. [Žiūrėta: 2016-10-31]. Prieiga per internetą: <https://www.jaunimogarantijos.lt/data/public/uploads/2016/06/neet-uzimtumo-skatinimas-es-geroji-patirtis-2013-estep-tyrimas.pdf>;
15. Jaunimo reikalų departamentas, (2010). *Jaunimo politika Lietuvoje*. Jaunimo politikos departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Vilnius. [Žiūrėta: 2017-01-01]. Prieiga per internetą: http://www.jrd.lt/uploads/dokumentai/jrd/jaunimo_politika/Jaunimo%20re...a%20Lietuvoje.pdf.
 16. The Economic Times, (2016). *Definition of Labour Market*. Economy – Budget. [Žiūrėta: 2016-11-18]. Prieiga per internetą: <http://economictimes.indiatimes.com/definition/labour-market>.
 17. Jaunimo darbo centras, (2016). *Jaunimo darbo teikiamos paslaugos*. [Žiūrėta: 2016-11-05]. Prieiga per internetą: <http://ldb.lt/jaunimui/ieskantiems/Puslapiai/paslaugos.aspx>.
 18. Jaunimo garantijos, (2016). *Jauno bedarbio portretas*. [Žiūrėta: 2016-10-27]. Prieiga per internetą: <https://www.jaunimogarantijos.lt/lt/statistika/jauno-bedarbio-portretas/93>.
 19. Kauno teritorinė darbo birža, (2016). *Kauno teritorinės darbo biržos veiklos sritys*. [Žiūrėta: 2016-10-28]. Prieiga per internetą: <https://www.ldb.lt/TDB/Kaunas/VeiklosSritys/Puslapiai/default.aspx>.
 20. Lietuvos statistikos departamentas, (2016). *Statistinių rodiklių analizė*. [Žiūrėta: 2016-12-12]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=da67864d-8ddf-4f2e-927d-30be6d7bba56>.
 21. Jaunimo reikalų departamentas, (2016). *NEET situacija savivaldybėse*. JRD prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. [Žiūrėta: 2016-11-02]. Prieiga per internetą: <http://www.jrd.lt/neet-situacija-savivaldybese>.
 22. ĮSAKYMAS DĖL JAUNIMO GARANTIJŲ INICIATYVOS ĮGYVENDINIMO PLANO PATVIRTINIMO, (2013). Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo planas. Įsakymas Nr.A1-692. [Žiūrėta: 2016-10-07]. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/Documents/Jaunimo%20garantijos/Jaunimo%20garantij%C5%B3%20iniciatyvos%20%C4%AFgyvendinimo%20planas.pdf>.
 23. Mack, J., (2016). *Social exclusion*. Poverty and Social Exclusion, Reporting research, examining Policy, stimulating debate. [Žiūrėta: 2016-11-29]. Prieiga per internetą: <http://www.poverty.ac.uk/definitions-poverty/social-exclusion>.
 24. ECINEQ, (2016). *Family background and youth Labour market outcomes across Europe*. Society for the Study of Economic Inequality. [Žiūrėta: 2016-11-25]. Prieiga per internetą: <http://www.ecineq.org/milano/WP/ECINEQ2016-393.pdf>.
 25. Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, (2016). Kas yra jaunimo garantijų iniciatyva? [Žiūrėta: 2016-10-25]. Prieiga per internetą: http://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/Puslapiai/Jaunimogarantijos.aspx#msozonecell_webpartwpq5.
 26. YUSEDER, (2002). *Youth Unemployment and Social Exclusion in Six Countries of the EU: Dimensions, Subjective Experiences, and Institutional responses in Six Countries of the EU*. Comparative Report. University of Bremen. Institute for Psychology of Work, Unemployment and Health (IPG).
 27. ES paramos projektų administravimas, vertinimas ir vykdymas, (2016). *Verslumo skatinimo fondas*. [Žiūrėta: 2017-01-01]. Prieiga per internetą: <http://www.esparamos.lt/es-parama-verslui/verslumo-skatinimas/>.

28. Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2017. *Bedarbių teritorinio judumo rėmimas*. [Žiūrėta: 2017-01-01]. Prieiga per internetą: https://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/bedarbiu_teritorinio_judumo_remimas.aspx.
29. Neįgalųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, (2008). *Skatinamas darbo jėgos mobilumas šalies viduje*. [Žiūrėta: 2017-01-01]. Prieiga per internetą: <http://www.ndt.lt/skatinamas-darbo-jegos-mobilumas-salies-viduje/>.
30. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, (2016). *Igyvendinamos priemonės jaunimo užimtumui skatinti*. [Žiūrėta: 2016-12-15]. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/darbo-rinka-uzimtumas/uzimtumo-ir-darbo-z6qc/jaunimo-uzimtumo-skatinimas/igyvendinamos-priemones.html#ADRPP>.
31. Job-Yes, (2016). DARBUI – TAIP: rinkis darbą, o ne pašalpą. Internetinis mokymosi vadovas. [Žiūrėta: 2017-01-05]. Prieiga per internetą: <http://job-yes.eu/lt/node/40>.
32. Įsakymas DĖL REGIONINĖS JAUNIMO POLITIKOS STIPRINIMO 2015–2017 METŲ VEIKSMŲ PLANO PATVIRTINIMO. 2015 m. sausio 9 d. Nr. A1-11
33. EUROSTAT, (2016). Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and labour status (NEET rates). [Žiūrėta: 2016-11-29]. Prieiga per internetą: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_lfse_20&lang=en.
34. Lietuvos statistikos departamentas, (2013). *Jaunimo statistikos portretas*. Jaunimo reikalų departamentas prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Vilnius.
35. O’Higgins, N., (1997). The challenge of youth unemployment. Labour Market Economist. Employment and Labour Market Policies Branch.
36. The Scottish Government. *Consequences, risk factors, and geography of young people not in education, employment or training (NEET)*. Social research. [Žiūrėta: 2016-11-29]. Prieiga per internetą: <http://www.gov.scot/Resource/0048/00487854.pdf>.
37. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2013 m. balandžio 17 d. Nr. A1-169 įsakymo „Dėl intensyvios ilgalaikės pagalbos nedirbančiam ir nesimokančiam jaunimui programos patvirtinimo“. Žin., 2010, Nr. 38-1784.
38. European Training Foundation, (2015). *YOUNG PEOPLE NOT IN EMPLOYMENT, EDUCATION OR TRAINING (NEET) AN OVERVIEW IN ETF PARTNER COUNTRIES*. [Žiūrėta: 2016-12-13]. Prieiga per internetą: http://www.etf.europa.eu/web.nsf/pages/NEET ETF_partner_countries.
39. Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2016). *Jaunimo situacija darbo rinkoje 2016 m. I ketv.* [Žiūrėta: 2016-12-12]. Prieiga per internetą: <https://www.ldb.lt/jaunimui/statistika/Documents/NAUJIENLAI%C5%A0KIS%202016%20m.%20I%20ketv.pdf>.
40. European Commission, (2013). *Youth Social Exclusion and Lessons from Youth Work*. [Žiūrėta: 2016-11-18]. Prieiga per internetą: http://eacea.ec.europa.eu/youth/tools/documents/social_exclusion_and_youth_work.pdf.

PRIEDAI**PRIEDAS 1 *Focus* grupės klausimynas**

1. Trumpai pristatykite save: Koks Jūsų amžius, išsilavinimas, kokia veikla šiuo metu užsiimate?
2. Ar bandėte savarankiškai ieškoti darbo arba galimybių darbui gauti (papildomai mokytis, dalyvauti specialiuose apmokymuose ir pan.)?
3. Ar esate užsiregistravę Lietuvos Darbo biržoje.
4. Kaip vertinate suteikiamą pagalbą Darbo biržoje.
5. Kaip manote, dėl kokių priežasčių jums nepavyksta įsidarbinti?
6. Kaip vertintumėte savo pastangas darbo paieškose? Ar jos buvo pakankamos?
7. Apie kokias užimtumo skatinimo iniciatyvas esate girdėję?
8. Ar esate įsitraukę į kurią nors užimtumo iniciatyvą?
9. Ar vykdomos iniciatyvos suteikė naudos?
10. Ar sutiktumėte dalyvauti papildomuose mokymuose/ stažuotėje/ savanoriauti?
11. Kaip įsivaizduojate savo būsimą darbą?
12. Kaip manote, kokios būtų jūsų įsidarbinimo galimybės Lietuvoje šiai dienai?
13. Kokius tobulinimo pasiūlymus galėtumėte pateikti šios programos įgyvendinimui?

Klausimai Kauno teritorinės darbo biržos, jaunimo darbo centro skyriaus specialistams ir iniciatyvos „Jaunimo garantijos“ koordinatoriams

1. Apibūdinkite NEET Lietuvos jaunimą, kokiais bruožais jis pasižymi? Dėl kokių priežasčių jaunimas atsiduria šioje rizikos grupėje? Kaip apskaičiuojamas šios rizikos grupės rodiklis Lietuvoje?
2. Kokius gebėjimus turi/kokių gebėjimų trūksta Lietuvos NEET jaunimui, kad sėkmingai integruotųsi į darbo rinką (dažniausiai pasitaikantys atvejai ir/ ar atvejų įvairovė)?
3. Kokie yra NEET jaunimo pagrindiniai poreikiai?
4. Kokias integracijos į darbo rinką galimybes šiuo metu turi NEET Lietuvos jaunimas?
5. Nuo ko šios galimybės priklauso?
6. Kaip vyksta specialių programų, skirtų NEET jaunimui, įgyvendinimas Lietuvoje?
7. Kaip vyksta jauno asmens įdarbinimo/įtraukties procesas, kokio pobūdžio darbus/veiklas galite pasiūlyti?
8. Kaip vyksta darbdavių paieška?
9. Ar naudojamos NEET jaunuolių įtraukties į darbo rinką priemonės pasiteisina?
10. Statistiniai duomenys rodo, kad jaunimo nedarbas mažėja, kaip manote ar naudojamos strateginės priemonės pasiteisimo ar tai emigracijos pasekmė. (Teigiama, kad 2016 metų pirmajame metų ketvirtyje buvo didžiausia, nei per pastaruosius 5 metus: 2011 – 54 tūkst., 2012 – 41 tūkst., 2013 – 39 tūkst., 2014 – 37 tūkst., 2015 – 45 tūkst., o 2016 metais liepos-lapkričio mėn. – 44 tūkst. Lietuvos gyventojų (LSD, 2016)).
11. Kokios ateities perspektyvos NEET jaunimo integracijos į darbo rinką klausimu?
12. Kokius tobulinimo pasiūlymus galėtumėte pateikti šios jaunimo rizikos grupės integracijos į darbo rinką programų įgyvendinimo klausimu?

Klausimai iniciatyvos „Jaunimo garantijos“ koordinatoriams (VŠĮ „Actio Catholica Patria), kurių tikslinė darbo grupė yra neregistruoti darbo biržoje, nedirbantys, nesimokantys jauni asmenys.

1. Kiek laiko jau dirbate su NEET jaunimu ir kodėl ši veikla vyksta per jūsų organizaciją - VŠĮ "Actio Catholica Patria"?
2. Kaip NEET jaunimo rizikos grupės asmenys sužino apie jus arba kaip vyksta tokių asmenų paieška?
3. Apibūdinkite NEET Lietuvos jaunimą, kokiais bruožais jis pasižymi? Dėl kokių priežasčių jaunimas atsiduria šioje rizikos grupėje? Kaip apskaičiuojamas šios rizikos grupės rodiklis Lietuvoje?

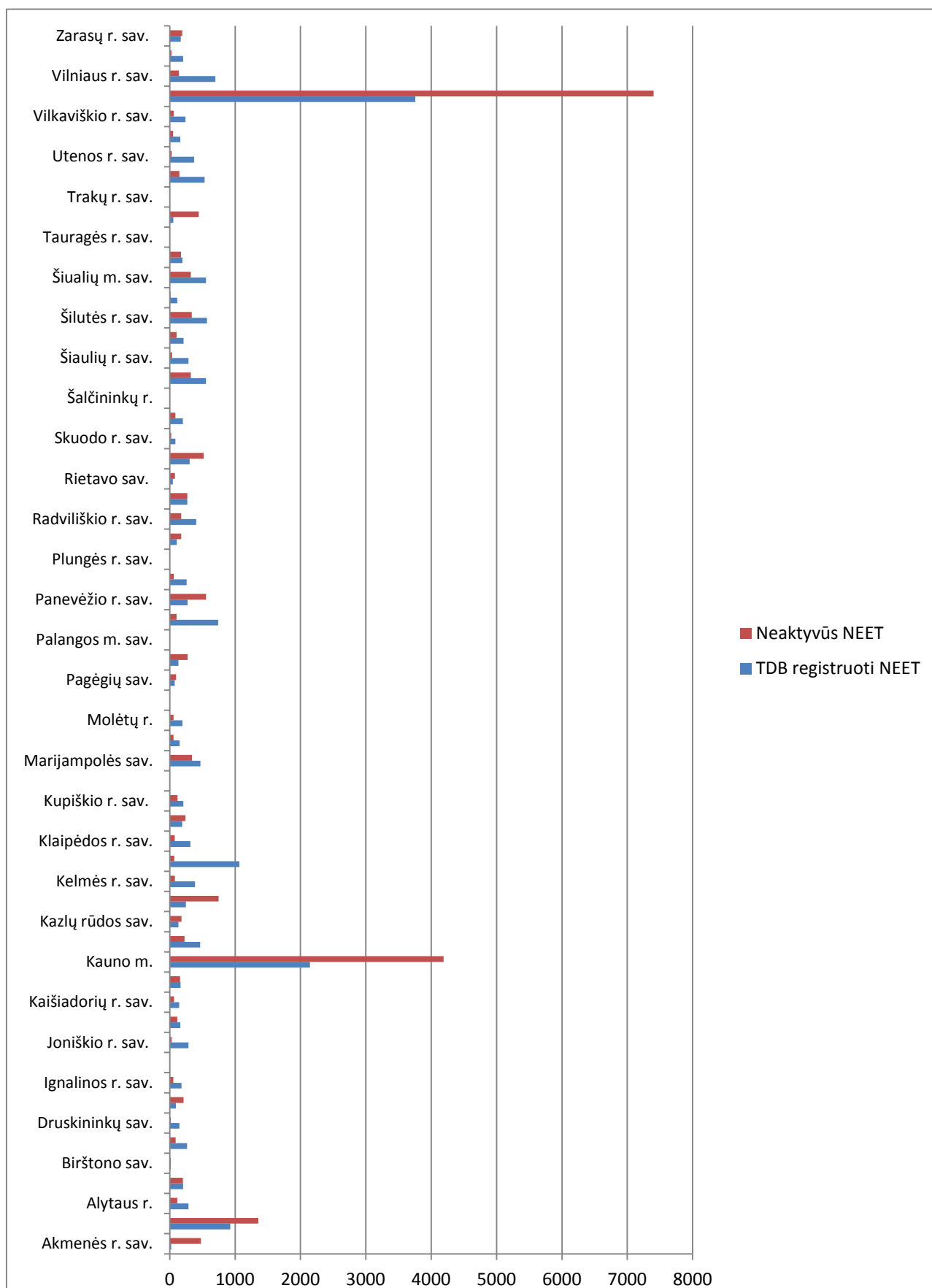
4. Kokius gebėjimus turi/kokių gebėjimų trūksta Lietuvos NEET jaunimui, kad sėkmingai integruotųsi į darbo rinką (dažniausiai pasitaikantys atvejai ir/ ar atvejų įvairovė)?
5. Kokie yra NEET jaunimo pagrindiniai poreikiai?
6. Kokias integracijos į darbo rinką galimybes šiuo metu turi NEET Lietuvos jaunimas?
7. Nuo ko šios galimybės priklauso?
8. Kaip vyksta specialių programų, skirtų NEET jaunimui, įgyvendinimas Lietuvoje?
9. Kaip vyksta jauno asmens įdarbinimo/įtraukties procesas, kokio pobūdžio darbus/veiklas galite pasiūlyti?
10. Kaip vyksta darbdavių paieška?
11. Ar naudojamos NEET jaunuolių įtraukties į darbo rinką priemonės pasiteisina?
12. Statistiniai duomenys rodo, kad jaunimo nedarbas mažėja, kaip manote ar naudojamos strateginės priemonės pasiteisimo ar tai emigracijos pasekmė. (Teigiama, kad 2016 metų pirmajame metų ketvirtyje buvo didžiausia, nei per pastaruosius 5 metus: 2011 – 54 tūkst., 2012 – 41 tūkst., 2013 – 39 tūkst., 2014 – 37 tūkst., 2015 – 45 tūkst., o 2016 metais liepos-lapkričio mėn. – 44 tūkst. Lietuvos gyventojų (LSD, 2016)).
13. Kokios ateities perspektyvos NEET jaunimo integracijos į darbo rinką klausimu?
14. Kokius tobulinimo pasiūlymus galėtumėte pateikti šios jaunimo rizikos grupės integracijos į darbo rinką programų įgyvendinimo klausimu?

Šalis	Gerovės valstybės modelis	NEET rodiklis (%)
Islandija	Socialdemokratinis	5,3
Nyderlandai	Konservatyvusis-korporatyvinis	6,7
Norvegija	Socialdemokratinis	7
Šveicarija	Liberalusis	7,2
Švedija	Socialdemokratinis	7,4
Liuksemburgas	Konservatyvusis-korporatyvinis	7,6
Danija	Socialdemokratinis	7,7
Vokietija	Konservatyvusis-korporatyvinis	8,5
Austrija	Konservatyvusis-korporatyvinis	8,7
Malta	Pietietiškas	11,4
Čekija	Konservatyvusis-korporatyvinis	11,8
Lietuva	Vidurio ir Rytų Europos	11,8
Slovėnija	Konservatyvusis-korporatyvinis	12,3
Suomija	Socialdemokratinis	12,4
Estija	Vidurio ir Rytų Europos	12,5
Jungtinė Karalystė	Liberalusis	12,7
Portugalija	Pietietiškas	13,2
Latvija	Vidurio ir Rytų Europos	13,8
Belgija	Konservatyvusis-korporatyvinis	14,4
Lenkija	Vidurio ir Rytų Europos	14,6
Prancūzija	Konservatyvusis-korporatyvinis	14,7
Vengrija	Konservatyvusis-korporatyvinis	15,1
Airija	Liberalusis	16,8
Slovakija	Vidurio ir Rytų Europos	17,2
Kipras	Liberalusis	18,5
Ispanija	Pietietiškas	19,4
Rumunija	Vidurio ir Rytų Europos	20,9
Bulgarija	Vidurio ir Rytų Europos	22,2
Graikija	Pietietiškas	24,1
Italija	Pietietiškas	25,7

15 Lentelė. ES valstybių NEET rodiklis ir gerovės valstybės modelis.

(Šaltinis: sudaryta pagal Eurostat, 2015., Skuodis, 2009. Naujųjų ES valstybių narių gerovės režimų vieta tradicinių Europos socialinių modelių tipologijoje.)

	Žemas NEET rodiklis	7%-10%
	Vidutinis NEET rodiklis	10%-17%
	Aukštas NEET rodiklis	>17%

11 pav. NEET situacija Lietuvos regionuose.

(Šaltinis: Parengta pačios autorės, naudojantis Jaunimo reikalų departamento duomenimis, 2016 m. liepos mėn.)